

18—21 november

Debatter m. m.

Tisdagen den 18 november

Sid.

Svar på interpellation av herr Kristiansson, Axel, (cp) ang. skadorna på jord- och skogsbruk genom extremt väder under år 1969	5
Interpellation av herr Nilsson, Nils, (cp) ang. skydd, såvitt angår försvarsväsendet, mot förklaring på otillräckliga grunder om mental ohälsa	10
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Nilsson, Ferdinand, (cp) ang. indelningen i valkretsar vid 1970 års val	11
av herr Levin (fp) ang. nedläggning av företag	11
av herr Svanström (cp) om femdagarsvecka för värnpliktiga	11
av herr Strandberg (m) ang. statens järnvägars framställning om taxehöjningar	11
av herr Lindblad (fp) om studieresor för statliga företagsnämnder	12

Onsdagen den 19 november

Om förbättrad skovård inom försvaret	14
Om de propedeutiska kurserna vid samhälls- och rättsvetenskapliga fakulteter	15
Praktiktjänstgöring för samhällsvetare	16
Om en ökad forskning i marknadsföring och marknadskommunikation	18
Om föräldrautbildning	20
Om skolor för psykiskt störda barn	28
Om utredning angående ett nordiskt institut för framtidsforskning	29
Sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond	31
Riksbankens avdelningskontor	38
Utredning rörande riksdagsbiblioteket	48

	Sid.
Om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering	52
Rättsvården	55
Slopande av den nedre åldersgränsen för valbarhet till överförmyndare	68
Om en översyn av lagen om vapenfri tjänst	72
Om vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar	82
Om viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar	89
Om införande av ljudenlig stavning	92

Torsdagen den 20 november

Svar på enkla frågor:

av herr Hübinette (m) ang. dubbade bildäck	100
av herr Wallmark (m) ang. tillämpningsbestämmelser till kungörelsen om utbildning vid teknisk fakultet	102

Svar på interpellationer:

av herr Pettersson, Karl, (m) ang. beredskapsarbetenas inplacering i långtidsplaneringen, m. m.	104
av herr Wallmark (m) ang. viss undervisning för yrkesverk samma studerande	107
av herr Blomquist (m) ang. översyn av bestämmelserna om statsbidrag till omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda	110

Fredagen den 21 november

Interpellationer:

av herr Jacobsson, Gösta, (m) om en redogörelse för penningpolitiken och situationen på valutaområdet	113
av herr Schött (m) om åtgärder mot befolkningsminskningen på Öland, m. m.	114
Meddelande ang. enkel fråga av herr Dahlberg (s) om åtgärder mot olycksfall i stormfälld skog	115

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 19 november

Statsutskottets utlåtande nr 143, om förbättrad skovård inom försvaret	14
— nr 144, om bättre utrustning till värnpliktiga för motion och fysisk träning	15
— nr 145, ang. fördelningen av arbetsuppgifter mellan manlig och kvinnlig personal inom försvaret	15
— nr 146, om de propedeutiska kurserna vid samhälls- och rättsvetenskapliga fakulteter	15
— nr 147, ang. inträdeskraven vid universiteten	16

	Sid.
— nr 148, om utredning angående praktiktjänstgöring för samhällsvetare	16
— nr 149, om en ökad forskning i marknadsföring och marknads-kommunikation	18
— nr 150, om föräldrautbildning	20
— nr 151, om skolor för psykiskt störda barn	28
— nr 152, om utredning angående ett nordiskt institut för fram-tidsforskning	29
— nr 153, om besvär över skolstyrelses beslut beträffande tjänste-tillsättning	31
— nr 154, om utbildningen av sjuksköterskor	31
— nr 155, om utbildningen av tjänstemän inom kommunernas miljö- och hälsovårdsorgan	31
Bevillningsutskottets betänkande nr 58, ang. ändring i kommu-nalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.	31
— nr 60, ang. ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.	38
— nr 61, ang. ändring i förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt	38
— nr 62, ang. viss skattefrihet för utdelning på aktie i Svensk in-terkontinental lufttrafik aktiebolag (SILA), m. m.	38
Bankoutskottets utlåtande nr 43, ang. riksbankens avdelningskon-tor	38
— nr 44, ang. riksdagsbibliotekets uppgifter och ställning inom det statliga biblioteksväsendet	48
— nr 45, om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering	52
— nr 47, ang. nybyggnad för riksbankens huvudkontor	55
— nr 48, ang. ombildande av vissa ordinarie tjänster i riksban-ken	55
Första lagutskottets utlåtande nr 47, ang. rättsvården och om ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten ..	55
— nr 49, ang. vissa rättigheter för statslösa personer och politiska flyktingar	68
— nr 50, ang. ändring i giftermålsbalken m. m.	68
Andra lagutskottets utlåtande nr 73, om en översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.	72
— nr 75, om en speciell form av förtidspension	82
— nr 76, om införande av beskattning av sjukpenning och ersät-ning från arbetslöshetskassa m. m.	82
Tredje lagutskottets utlåtande nr 53, om vissa åtgärder för främ-jande av övergång till elektrisk drift av bilar	82
— nr 55, om klagan över beslut i dispensmål enligt affärstidslagen	89
— nr 56, om viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar..	89
— nr 57, om regler för trafik med fritidsbåtar	91
Jordbruksutskottets utlåtande nr 35, ang. upphandlingen av hun-dar för djurförsök	91
— nr 36, ang. laxfisket i Mörrumsån	91
— nr 37, om fria resor för yrkesfiskare	92
— nr 38, ang. utvidgning av systemet med växtförädlingsavgifter	92
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 51, om införande av ljudenlig stavning	92

Tisdagen den 18 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 327, i anledning av motioner angående beräkningen av basbeloppet inom den allmänna försäkringen; och

nr 328, i anledning av motioner angående storleken av sjukpenning vid sjukhusvård, m. m.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 333, i anledning av motioner om den psykiska hälso- och sjukvården; samt

nr 334, i anledning av motioner om avskrivning av statsbidragen till anordnande av pensionärshem.

Ang. skadorna på jord- och skogsbruk genom extremt väder under år 1969

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet BENGTTSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Axel Kristianssons* (cp) interpellation angående skadorna på jord- och skogsbruk genom extremt väder under år 1969, erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Axel Kristiansson har frågat om jag är beredd att redogöra för de åtgärder som vidtagits eller som kommer att vidtas för att mildra

verkningarna av de skador som på grund av extrema väderleksförhållanden drabbat jord- och skogsbruket.

Som herr Kristiansson framhållit i sin interpellation har vi redan ett fungerande skördeskadeskydd. Skyddssystemet har förbättrats i den takt det varit praktiskt möjligt. Detta har lett till ökat medelsbehov för skördeskadeskyddet. Anspråken på medel till ersättningar på grund av skador på 1969 års skörd torde bli större än under tidigare år. För att göra det möjligt att betala ut skördeskadeersättningar vid normal tidpunkt har Kungl. Maj:t begärt att statens jordbruksnämnd och statistiska centralbyrån före den 1 december 1969 skall komma in med en beräkning rörande medelsbehovet för skördeskadeersättningar. Beräkningen avses ligga till grund för en bedömning, om ytterligare medel till skördeskade-fonden behöver begäras hos riksdagen. Jag vill i detta sammanhang vidare erinra om att lantbruksnämnderna redan enligt nu gällande bestämmelser har möjlighet att bevilja låntagare med statliga lånegarantier låtnader i bl. a. amorteringsskyldigheten.

Frågan om samhällsstöd vid skador på skog har utretts av 1968 års stormskadeberedning. Med anledning av årets stormskador har regeringen föreslagit höstriksdagen vissa stödåtgärder som grundas på beredningens förslag. I första hand föreslås stöd till inventering av de inträffade skadorna. Regeringen föreslår vidare statliga garantier med sammanlagt 20 miljoner kronor för lån till bl. a. avverknings- och lagringskostnader i syfte att underlätta för skogsägare med likviditetssvårigheter att utan dröjsmål ta till vara den stormskadade skogen.

Ang. skadorna på jord- och skogsbruk genom extremt väder under år 1969

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag vill till jordbruksministern uttala mitt tack för svaret på min interpellation vilket i och för sig väl inte innehöll några nyheter men som vittnar om en positiv inställning till de problem som jag tagit upp. När jag säger att det inte innehåller några nyheter är detta i och för sig inte något underkännande. Jag är full medveten om att det inte är så lätt att finna några nya radikala grepp att lösa dessa problem med.

Det är ju rätt naturligt att man i första hand hänvisar till det fungerande skördeskadestydd som vi har och som undan för undan förbättrats, såsom jordbruksministern säger. Vad han då närmast åsyftar är väl det faktum att vi har en anmälningsplikt som innebär att alla jordbrukare så att säga är med i det skyddet, och det är en väsentlig sak. Ingen blir stående utanför.

Vidare meddelas, att förundersökningar har gjorts innebärande beräkningar av medelsbehovet. De skall vara klara före den 1 december. Jag får väl närmast tolka detta så att ersättning kommer att betalas ut oavsett hur stora skadorna är och även om de belopp som finns tillgängliga inte skulle räcka. Interpellationssvaret omnämner vidare den möjlighet som lantriksmyndigheterna har att lämna amorteringsuppskov.

Även om den objektiva skördeuppskattningen ännu inte är klar, så kan man till den del den är det, tillsammans med den subjektiva skördeuppskattningen, på goda grunder påstå att 1969 års skörd har varit mycket svag. Den är den sämsta på 1960-talet, och man får gå tillbaka till 1955 för att finna en skörd som var sämre, då endast obetydligt sämre. Den gången inregistrerades siffran 2,5 mot i år siffran 2,6. Detta är ett intressant om än dystert konstaterande, för så sent som i våras, när vi diskuterade jordbrukets situation, hade ju expertisen på regeringssidan den uppfattningen att något sådant inte kunde inträffa i vår tid.

När man gör dessa jämförelser med 1955, skulle jag nog vilja påstå att ojämnheten år är större, vilket innebär att vissa områden i detta land sannolikt har fått betydligt sämre skörd än 1955. Detta säger klart att situationen i dag är besvärlig för jordbrukarna på många håll.

En av de bidragande orsakerna till att jag interPELLERADE här — dock inte den avgörande — var ett uttalande som jordbruksministern gjorde en gång under hösten innan skörden var bärgad. Jag avlyssnade det i en radiointervju. Frågan var: Hur går det nu med bönderna? Jordbruksministern svarade att man hade kommit överens med bönderna om priserna. Det fanns vidare ett fungerande skördeskadestydd, och bönderna stod en självrisk av 15 procent. Detta ger ganska lätt en okritisk lyssnare den uppfattningen att den förlust som jordbruket gör i detta fall begränsar sig till de 12—15 procent som självriskens innebär. Resten har man garantier för. Jag anser att detta inte är att tala om hela sanningen. Jag vill inte påstå att jordbruksministern har velat undanhålla den, men det går kanske inte att i en intervju så där hastigt få in hela bilden. Jordbruket får därtill ta många risker och förluster ett sådant här år, av det slag som skördeskadestyddet inte täcker. Jag tänker på alla de utvintringsskador som har förekommit. Man har fått så på nytt, vilket har inneburit dubbla utsädeskostnader. Skördeskadestyddet täcker inte på något sätt dessa kostnader, vilka är rätt väsentliga och i vissa fall uppgår till ett belopp kanske lika stort som självriskens. Jag tänker på de kostnader som uppstår därigenom att en vallinsådd exempelvis inte gror eller blir förstörd av torkan. Även i det fallet kommer en ytterligare utsädeskostnad in i bilden. Man får inte heller glömma de arealer som inte blev sådda under det här året och som således inte alls kom med i förlustberäkningen. Det kan vidare ifrågasättas om inte de normvärden från vil-

Ang. skadorna på jord- och skogsbruk genom extremt väder under år 1969

ka man utgår när självriskan beräknas allttjämt ligger så lågt att den verkliga förlusten i realiteten blir större än självriskan. Så är sannolikt förhållandet, och det är egentligen från den nivån som förlusten bör räknas.

Nåja, jag skall återgå till svaret och vill än en gång säga att det är skrivet i en positiv anda. Vad gäller jordbruket är problemet i första hand och omedelbart ett kreditproblem — jag vill poängtera att jag inte är ute efter några gåvor till jordbruket. Jordbruksministern sade att lantbruksnämnderna har befogenhet att lämna uppskov med amorteringar på garantilån, och det är naturligtvis gott och väl. En hel del krediter ligger emellertid betydligt sämre till, främst rörelsekrediterna, och därvidlag sitter naturligtvis jordbruket illa till med hänsyn till gällande kreditrestriktioner, som är föranleda av den överhettade ekonomi vi lever i för närvarande. Det vore ju tacknämligt, om det kunde ske något slags åtskillnad, så att det blev lättnader också på den punkten. Jag tror vidare att det är angeläget att regeringen följer denna fråga framåt. Skördeskadeskyddet utlöses ju normalt inte förrän i mars månad, och det kan väl knappast bli tidigare den här gången. Utfallet härav är i hög grad avgörande för jordbrukets situation, och det kan hända att de värsta problemen kommer på vår sidan, när det är fråga om att skaffa utsäde och gödning för en ny sådd.

I fråga om skogen, där stormhärjningarna på många håll varit ödesdigra, har jordbruksministern presenterat vissa nyheter, och de är att notera med tacksamhet. Nu har det ju stormat flera gånger i rad, och nästan hela landet har drabbats, så man kan väl säga att stormskadorna, med den omfattning som de har fått denna höst, inte bara är en olycka för den enskilde utan en nationalolycka. Det är naturligtvis ett samhällsintresse av stora mått att ta till vara den stormfällda skogen. Det är av den anledningen dubbelt tack-

nämligt att notera vad som här har föreslagits i fråga om krediter, i första hand för avverkningen. Kompletterat med den proposition som föreligger om lättnader beträffande spärrarna för insättning på skogskonto gör detta att skogsägaren väl något så när kan klara den ekonomiska situationen i nuet. Självfallet uppkommer det svårigheter framöver, eftersom för många jordbrukare det egentliga underlaget för den framtida inkomsten är undanryckt, jämte återställningskostnader som inte är så oväsentliga.

Herr talman! Jag vill med dessa ord än en gång tacka jordbruksministern för svaret.

Herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Herr Axel Kristiansson sade att hans interpellation hade föranletts av en intervju i Sveriges Radio, där jag hade uttryckt mig så att den okritiske lyssnaren kunde få en felaktig bild av situationen. Jag uttryckte mig fullständigt korrekt, för det förhåller sig så att vårt skördeskadeskydd i princip ger jordbrukaren 15 percents självrisk. Jag är medveten om att detta är en utomordentligt invecklad fråga, och det lär knappast vara möjligt att i alla detaljer ge en uttömmande redogörelse för den ens i ett timplångt radioföredrag. Mitt svar var emellertid helt korrekt.

Sedan vill jag göra ett par påpekanden med anledning av herr Kristianssons inlägg. Bland de faktorer som kunde inverka ogynnsamt för jordbrukaren skulle enligt herr Kristiansson vara den omständigheten att stora arealer ligger obesädda och att jordbrukaren då självfallet inte kan få någon ersättning, eftersom han inte sått någonting på dessa arealer. Enligt de uppgifter jag inhämtat är den obesädda arealen 1969 den minsta vi haft. Det kan alltså inte på något sätt komma att inverka ogynnsamt för jordbrukaren.

Vidare har jag framhållit i interpel-

Ang. skadorna på jord- och skogsbruk genom extremt väder under år 1969

lationssvaret att Kungl. Maj:t begärt att jordbruksnämnden och statistiska centralbyrån snarast möjligt räknar ut hur mycket pengar som behövs för skördeskadestycket. Vi har inte begärt detta därför att jordbrukarna löper någon som helst risk att inte få den ersättning som de försäkringsmässigt är berättigade till. Skördeskadestycket är ju avsett att täcka kostnader för katastrofer av den typ vi upplevt i sommar, och »försäkringsbolaget» är ett av de bästa man kan tänka sig, nämligen riksdagen. Denna har beslutat att betala ut de kostnader som man försäkringsmässigt kan komma fram till. Vi räknar med att ha cirka 150 miljoner kronor tillgängliga för detta ändamål, och riksdagen har dessutom utfäst sig att utbetala 75 miljoner kronor efter anmälan. Det är möjligt att dessa belopp räcker, men jag vill vara på den säkra sidan att riksdagen har fattat sitt beslut redan när pengarna skall utbetalas. Det var anledningen till Kungl. Maj:ts uppdrag åt statens jordbruksnämnd och statistiska centralbyrån.

Jag har en känsla av att jordbrukets situation just nu inte är fullt så katastrofal som här har gjorts gällande. Jag utläser detta av den omständigheten att ytterst få jordbrukare begärt anstånd med amorteringar på sina statliga lån. Det är möjligt att det ännu är för tidigt att dra några bestämda slutsatser, men denna relativt låga siffra tyder på att läget inte är så katastrofalt som man vill göra gällande. Möjligheten att få anstånd med amorteringar har ju inte hemlighållits. Det har tvärtom varit tämligen stora rubriker, när uppgifterna lämnats, om att jordbrukarna har dessa möjligheter. Jag vill fästa uppmärksamheten på att för dem som kommer i en besvärlig situation och inte får erforderligt stöd av det obligatoriska skyddet finns en möjlighet att få behovsprövd hjälp.

Herr talman! Jag har redan i mitt svar sagt vad vi tänkt göra för att klara av situationen men har ändå velat göra

dessa ytterligare kommentarer. Vad gäller skogssidan vill jag utöver vad jag sagt i interpellationssvaret tillägga att då vi senast diskuterade denna fråga för några veckor sedan, var vi mycket bekymrade för arbetskraftssituationen och hur vi skulle klara avverkningen. Jag har nu glädjande nog fått siffror som tyder på att man i stort sett kunnat klara arbetskraftssituationen i de drabbade länen. I Hallands län, som berör oss båda, har man för dagen ett kvarstående behov av 20 huggare, men det beror på att man inte kan ta emot dem till följd av brist på bostäder. Situationen har alltså på detta område blivit gynnsammare än då vi senast diskuterade denna fråga.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag vill än en gång säga att det var ett riktigt grepp när jordbruksministern var tidigt ute för att se till att det fanns tillräckligt med pengar. Jag tvivlar inte alls på »försäkringsbolagets» likviditet i detta sammanhang. Kan vi också få pengarna i god tid, så är det bra. Men däremot är jag inte alldeles övertygad om att försäkringsskyddet slår alldeles perfekt och rättvist. Det slår ofta ojämnt, men det var inte den saken vi skulle ta upp till debatt i dag. Man kan väl ändå förutse att skyddet skall slå jämnare och rättvisare med den typ av skador som vi haft i år än när skadorna är föranledda av exempelvis motsatsen, nämligen för mycket väta. Då slår det som regel mera lotteribetonat.

Men, herr jordbruksminister, åter till den där intervjun! Svaret var korrekt, säger jordbruksministern. Jag lade väl på minnet vad som sades, och det gick ut på att jordbrukaren står 15 procents självrisk, och sedan är allt i sin ordning. Men så enkelt är det inte. Jag har redan anfört att det finns vissa saker som ligger vid sidan om och som inte alls blir beaktade, men de är inte oväsentliga ett sådant år som detta.

Ang. skadorna på jord- och skogsbruk genom extremt väder under år 1969

Så är det en annan sak som jag vill trycka ännu mera på. Det är just det faktum att man i praktiken rör sig med betydligt högre skördevärden än de normskördevärden från vilka man utgår i skadesammanhang. Om jordbruksministern går till en expert på lantbruksnämnden, en ekonomikonstulent, och frågar honom om han kan få en driftkalkyl att gå ihop med de normskördar som skördeskadestycket utgår ifrån, får han sannolikt det beskedet att det inte går. Man räknar med åtskilligt högre värden, och från dessa värden måste jordbrukarna självfallet känna förlusten.

Vidare har vi frågan om de osådda arealerna, som det nu tydligen finns uppgift om. Det är möjligt att de är små, totalt sett, men de kan ändå vara för stora för den enskilde, och jag skulle vilja tillägga att om situationen inte hade varit den att man nära nog varit tvungen att kasta ut utsäde för att komma med i skördeskadestycket, så skulle de osådda arealerna sannolikt varit ännu större. Det finns också arealer som var besådda men som sedan blivit upplöjda därför att man förmenade att det inte var någon mening att skörda den svaga grödan.

Jag tror därför att man inte kan nonchalera detta. Om man nu skall diskutera skördeskadestyckets förträfflighet borde man på något sätt beakta dessa förhållanden framöver.

Vad beträffar påståendet att man skulle ha ett mått på besvärligheterna i att ytterst få anstånd begärts beträffande amorteringar, så är det måttet kanske inte så pålitligt. Jordbruksministern skulle få ett bättre mått om han frågade exempelvis centralföreningarna, hur mycket varuskulderna har växt. Det är just där man kan utläsa hur situationen är i dag i jämförelse med motsvarande tidpunkt ett normalt år. Jag har inte, herr jordbruksminister, velat svartmåla. Jag har bara velat framhålla att situationen sannolikt är besvärlig i de delar av landet där skör-

den har slagit fel. Dit hör naturligtvis inte Hallands län.

Herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag noterar först att vi är helt överens om att ett torrår är gynnsammare sett ur skördeskadeförsäkringssynvinkel än ett våtår, då skördeskadeförsäkringens utfalla mycket ojämnare.

I fråga om normskördeberäkningarna vill jag bara fästa uppmärksamheten på att i den skördestatistiska nämnden, där jordbrukarna är företrädade, pågår en ständig översyn av problemet med normskördeberäkningarna. Man försöker på alla sätt förbättra skördeskadestycket genom att göra en bättre indelning i ersättningsområden o. s. v. Vi försöker alltså undan för undan förbättra hela systemet.

Jag kan inte frångå min uppfattning beträffande de områden som inte har blivit besådda och där ersättning inte lämnas. Just den typ av väderlek som vi har haft i år har medfört att man helt enkelt har kunnat beså större arealer. Så pass mycket bönder är vi båda två att vi kan utgå från det.

Det är väl alldeles för tidigt att säga att man skall gå till jordbrukarnas förklaringsrörelse och fråga hur jordbrukarna har det ställt just nu, ty hur fint ett år än har varit kommer inte inkomsterna förrän man har skördat. Problemet kan rimligtvis ännu inte ha uppstått. Även om man har fått den bästa av alla skördar får man inte betalt för den förrän man har skördat.

En värdemätare på behovet av ersättning är antalet ansökningar om anstånd med amortering. Om en lantbrukare ser att han får en mycket dålig skörd och har möjlighet att få anstånd med sin statliga amortering — den möjligheten står alltså öppen — försöker han i första hand få den lindringen. Emellertid har ytterst få begärt denna lindring, vilket jag tycker är en mätare på situationen. Det finns alltså inte någon an-

Interpellation ang. skydd, såvitt angår försvarsväsendet, mot förklaring på otillräckliga grunder om mental ohälsa

ledning att måla den dystrare än den är.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag ber självfallet inte att statsrådet skall gå till centralföreningarna och göra undersökningar. Jag sade bara att man där sannolikt bättre skulle kunna avläsa situationen än i lantbruksnämnderna. Centralföreningarna har bättre möjligheter att överblicka hela jordbruket. I stort sett alla jordbruk finns registrerade där. Den kategori som har statliga lån är ju ändå en begränsad kategori, låt vara att det kanske är dessa jordbrukare som sitter med de största skulderna.

Att en lantbrukare inte får betalt för skörden förrän den är bärgad är naturligtvis riktigt. Men vi befinner oss i alla fall ett par månader efter skördetiden, och jag tror att en avstämning där nu skulle kunna göras.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 143—155, bevillningsutskottets betänkanden nr 58 och 60—62, bankoutskottets utlåtanden nr 43—45, 47 och 48, första lagutskottets utlåtanden nr 47, 49 och 50, andra lagutskottets utlåtanden nr 73, 75 och 76, tredje lagutskottets utlåtanden nr 53 och 55—57, jordbruksutskottets utlåtanden nr 35—38 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 51.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 150, angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1969/70;

nr 157, med förslag till lag om ändring i lagen (1929:77) om trafikförsäkring å motorfordon;

nr 159, med förslag till lag om ändring i lagen (1927:85) om dödande av förkommen handling;

nr 160, med förslag till lag om ändring i lagen (1938:121) om hittegods, m. m.;

nr 162, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370);

nr 163, angående godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i det i Ottawa den 6 april 1951 undertecknade avtalet mellan Sverige och Canada för undvikande av dubbelbeskattning samt fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning i fråga om inkomstskatter, i dess ändrade lydelse enligt det tilläggsavtal som undertecknats i Stockholm den 21 januari 1966; samt

nr 165, med förslag till förordning om ändring i traktorskatteförordningen (1969:297).

Interpellation ang. skydd, såvitt angår försvarsväsendet, mot förklaring på otillräckliga grunder om mental ohälsa

Herr NILSSON, NILS, (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! En människas integritet är av den mest väsentliga betydelse för hennes liv. Denna integritet är intimt förknippad med hennes mentala tillstånd. Att bli förklarad lida av mental ohälsa innebär därför en stor förändring i en människas liv.

För en ung person som på otillräckliga grunder förklaras lida av psykisk ohälsa och därmed skiljes från sin tjänst kan detta vara mycket allvarligt. Det skapar svårigheter för nytt arbete och kan innebära en helt förändrad framtid. Problemet är stort och berör många delar av vårt samhällsliv. Vissa fall har berört det militära området. Här kan nämnas en flyglöjtnant som efter många år nu synes få upprättelse.

Med hänvisning till det anförda hemställes om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få ställa följande fråga:

Finnes inom det militära området regler som ger tillräckligt skydd för att inte en person på otillräckliga grunder förklaras lida av psykisk ohälsa och därmed skiljes från exempelvis en utbildning?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades följande motioner:

nr 1094, av herr *Akerlund m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 136, med förslag rörande beredskapslagring av olja;

nr 1095, av herr *Olsson, Johan*, och herr *Mattsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140, med förslag till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951:648), m. m.;

nr 1096, av herr *Schött*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140, med förslag till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951:648), m. m.;

nr 1097, av herr *Strandberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140, med förslag till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951:648), m. m.;

nr 1098, av herr *Tistad m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 140, med förslag till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951:648), m. m.;

nr 1099, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148, med förslag till ändring i lagen (1920:796) om val till riksdagen, m. m.;

nr 1100, av herr *Brundin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 151, angående förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB; och

Meddelande ang. enkla frågor

nr 1101, av herr *Werner*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 151, angående förvärv av aktier i Uddcomb Sweden AB.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 kammarens ordningsstadga följande enkla frågor framställts, nämligen

den 16 november

av herr *Nilsson, Ferdinand*, (cp) till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet: »Uppmärksammar Statsrådet komplikationerna vid sammanförande av valen 1970 till gemensam valdag av att exempelvis röstberättigade i Knivsta och Fjärdhundra kommuner såsom av informationer från civildepartementet framgår avses skola rösta vid primärkommunala val i Uppsala respektive Enköpings stad, vid landstingsval i blivande landstingskretsar inom Uppsala län men vid riksdagsmannaval i Stockholms respektive Västmanlands län?»

Avser Statsrådet att snarast rätta till sådana utslag av det administrativa Krängel-Sverige genom erforderlig reglering av riksdagsvalkretsarna?»; även som

den 18 november

av herr *Levin* (fp) till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet: »Delar Statsrådet och Chefen för inrikesdepartementet LO:s åsikt att företagsnedläggelser bör påskyndas?»;

av herr *Svanström* (cp) till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet: »Ämnar Herr Statsrådet vidta snara åtgärder för införande av femdagersvecka för värnpliktiga under grundutbildning?»;

av herr *Strandberg* (m) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Är Statsrådet beredd följa den hemställan som 6/11 1969 riktats av länsstyrelserna i de fyra

Meddelande ang. enkla frågor

nordligaste länen avseende uppskjutande av ställningstagande till statens järnvägars framställning om taxehöjningar i avvaktan på den mera motive-
rade framställning om åtgärder för att integrera transportpolitiken med regionpolitiken som länsstyrelserna avser förelägga Kungl. Maj:t?»; samt

av herr *Lindblad* (fp) till herr statsrådet *Löfberg*: »Vill Herr Statsrådet medverka till sådana bestämmelser att statliga företagsnämnder stimuleras till stu-

dieresor som kan ge ledamöter och suppleanter ökad kunskap om respektive verks eller företags förhållanden?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.32.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 19 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 11 in-
nevarande månad.

Upplästes och lades till handlingarna
följande till kammaren inkomna proto-
koll:

År 1969 den 19 november samman-
trädde kamrarnas valmän för utseende
av en ställföreträdare för riksdagens
ombudsmän för att jämlikt 68 § riks-
dagsordningen utse en ställföreträdare
för nämnda ombudsmän efter hovrätts-
rådet herr Gunnar Thyresson, som den
5 november 1969 valts till en riksdagens
ombudsman; och befanns efter valför-
rättningens slut hava blivit utsedd för
tiden intill dess nytt val under fjärde
året härefter försiggått

kanslichefen herr Carl Bertil Otto
Wennergren med 44 röster.

Axel Strand Bertil von Friesen
G. Ivar Virgin Robert Dockered

På framställning av herr förste vice
talmannen beslöts att riksdagens kansli-
deputerade genom utdrag av protokol-
let skulle underrättas om detta val samt
anmodas låta uppsätta och till kamrar-
na ingiva förslag dels till förordnande
för den valde, dels ock till skrivelse
till Konungen med anmälan om det för-
rättade valet.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts
proposition nr 150, angående utgifter
på tilläggsstat I till riksstaten för bud-
getåret 1969/70, hänvisades propositio-
nen, såvitt den avsåge jordbruksdepar-

tementets verksamhetsområde, till jord-
bruksutskottet och i övrigt till statsut-
skottet.

Föredrogos och hänvisades till lagut-
skott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 157, med förslag till lag om änd-
ring i lagen (1929: 77) om trafikförsäk-
ring å motorfordon;

nr 159, med förslag till lag om änd-
ring i lagen (1927: 85) om dödande av
förkommen handling; och

nr 160, med förslag till lag om änd-
ring i lagen (1938: 121) om hittegods,
m. m.

Föredrogos och hänvisades till bevill-
ningsutskottet Kungl. Maj:ts propositio-
ner:

nr 162, med förslag till lag om änd-
ring i kommunalskattelagen (1928:
370);

nr 163, angående godkännande av till-
läggsavtal rörande ändring i det i Ot-
tawa den 6 april 1951 undertecknade
avtalet mellan Sverige och Canada för
undvikande av dubbelbeskattning samt
fastställande av bestämmelser angående
ömsesidig handräckning i fråga om in-
komstskatter, i dess ändrade lydelse en-
ligt det tilläggsavtal som undertecknats
i Stockholm den 21 januari 1966; även-
som

nr 165, med förslag till förordning
om ändring i traktorskatteförordning-
en (1969: 297).

Föredrogos och hänvisades
motionen nr 1094 till bevillningsut-
skottet,
motionerna nr 1095—1098 till lagut-
skott,

Om förbättrad skovård inom försvaret

motionen nr 1099 till konstitutionsutskottet samt

motionerna nr 1100 och 1101 till statsutskottet.

Om förbättrad skovård inom försvaret

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 143, i anledning av motioner om förbättrad skovård inom försvaret.

I de likalydande motionerna I: 168, av herr *Ottosson*, och II: 180, av herr *Andersson* i Örebro, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att försvarets intendenturförvaltning måtte få i uppdrag att undersöka förutsättningarna för en förbättrad skovård i enlighet med vad i motionerna framförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 168 och II: 180.

Reservation hade anmälts av herr *Ottosson* (m), som dock ej antytt sin mening.

Herr **OTTOSSON** (m):

Herr talman! I motionerna I: 168 av undertecknad och II: 180 av herr *Andersson* i Örebro har vi tagit upp frågan om förbättrad skovård inom försvaret och hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att försvarets intendenturförvaltning får i uppdrag att undersöka förutsättningarna för en förbättrad skovård i enlighet med vad i motionerna framförts.

I det föreliggande utskottsutlåtandet har denna framställning avslagits med motiveringen att förhållandet med de olägenheter som tillhandahållandet av begagnade skodon utgör för den värnpliktige är föremål för uppmärksamhet.

Utskottet anför emellertid: »En ändamålsenlig och väl tillpassad utrustning är enligt utskottets mening ett

nödvändigt villkor för att soldaten på bästa sätt skall kunna fullgöra sin uppgift. Fotbeklädnaden är därvid en viktig detalj.»

I motionen har påtalats det otillfredsställande från medicinsk synpunkt och de fysiologiska besvär som kan uppkomma genom att en värnpliktig tvingas använda skodon, som tidigare begagnats av en eller flera värnpliktiga. Jag har svårt att förstå att man i modern tid inom något annat område av denna storleksordning skulle tolerera ett dylikt tillvägagångssätt.

Förslaget i motionen innebär att den värnpliktige vid sin första tjänstgöring skall tilldelas ny skoutrustning, som han sedan får behålla. Detta förslag innebär givetvis en merkostnad för försvaret, som jag är införstådd med inte för närvarande kan inrymmas inom de nedbantade anslag som ställs till försvarets förfogande. Men jag är övertygad om att ett beslut i motionens anda skulle innebära en från komfort- och trivselsynpunkt så god investering att ett ökat anslag härför är motiverat.

Av remisshandlingarna framgår att försvarets intendenturverk hemställt, att försvarsmedicinska forskningsdelegationen bör utreda konsekvenserna av att samma skor eller pjäxor användes av olika personer, bl. a. när det gäller uppkomsten och spridningen av fotsvamp. Man framhåller vidare att en individuell tillprovning är önskvärd, vilket innebär betydligt ökat lästantal i förhållande till dagsläget.

Försök med en sådan individuell tillpassning av skorna beräknas påbörjas under budgetåret 1970/71, med en försöksperiod av fem år. Jag anser att detta från fysiologisk synpunkt är en naturlig åtgärd, som bl. a. för den värnpliktiges prestationsförmåga har betydelse, men den är, som jag ser det, endast ett komplement till motionärerens förslag.

En ytterligare synpunkt är att vi i vårt land har en skoindustri, som har

Om de propedeutiska kurserna vid samhälls- och rättsvetenskapliga fakulteter att kämpa med betydande svårigheter, bl. a. från sysselsättningsynpunkt. Då jag förutsätter att försvarets upphandling skulle avse svensktillverkade skor, har frågan även en arbetsmarknads-mässig aspekt.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottet men vill uttala önskemålet, att de militära myndigheterna aktualiserar frågan enligt motionärernas syfte, och att staten är beredd att ställa erforderliga medel till förfogande för en sådan åtgärd.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 144, i anledning av motioner om bättre utrustning till värnpliktiga för motion och fysisk träning; samt

nr 145, i anledning av motioner angående fördelningen av arbetsuppgifter mellan manlig och kvinnlig personal inom försvaret.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om de propedeutiska kurserna vid samhälls- och rättsvetenskapliga fakulteter

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 146, i anledning av motion om de propedeutiska kurserna vid samhälls- och rättsvetenskapliga fakulteter.

I motionen I: 3, av herrar *Ernulf* och *Nyman*, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att universitetskanslersämbetet finge utreda förutsättningarna för att utvidga de propedeutiska kurserna vid de samhälls- och rättsvetenskapliga fakulteterna som ett medel jämväl att reglera tillströmningen med hänsyn till arbetsmarknadens krav samtidigt som kurserna finge den inriktning och det innehåll som anförts i motionen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå motionen I: 3.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande nr 146 behandlas en motion av herr Nyman och mig. Vi yrkar i motionen att universitetskanslersämbetet skall få i uppdrag att utreda, om universitetens propedeutiska kurser skulle kunna användas inte bara som introduktion till fortsatta studier utan också som ett urvalsinstrument för att pröva de studerandes lämplighet för de studier det är fråga om. Orsaken till att vi väckt motionen är främst den mycket starka tillströmningen till framför allt de samhällsvetenskapliga fakulteterna men också de humanistiska och juridiska.

Eftersom utgifterna för undervisning måste vägas mot andra utgifter för samhällsändamål — och det finns många andra angelägna ändamål, t. ex. sjukvård och handikappvård — så är det rätt klart att samhället i längden inte har möjlighet att tillgodose så stora önskemål om undervisning som utvecklingen tycks komma att föra med sig. Vi har ju redan kommit i det läget att spärrar har införts i vissa ämnen, vanligen i form av betygsspärr. Betygsspärren har — åtminstone i viss mån med rätta — kritiserats såsom varande inte fullt rättvis för bedömandet av lämplighet för studierna. Man har talat om andra metoder, test m. m.

Vi har velat peka på en möjlighet som skulle kunna ha ett visst praktiskt värde, nämligen att under den första terminen använda en introduktionskurs också som urvalsinstrument. Det här har förekommit redan för många decennier sedan, t. ex. inom den juridiska fakulteten, där den propedeutiska kursen fungerat som ett, efter vad jag kan bedöma, ganska bra gallringsinstrument. De som inte passat för juridiska studier har redan i

Ang. praktiktjänstgöring för samhällsvetare

samband med den kursen fått klart för sig att de borde övergå till andra studier och på det sättet sluppet ifrån att kanske först efter flera år dra den slutsatsen. Den utspärrning som den s. k. PUKAS tänker sig är ganska hård i många enskilda fall, och dessutom kommer den ofta för sent. Däremot kan en propedeutisk kurs, som man får tentera i den första terminen, ge en ledning för den studerande om hans lämplighet för studierna. Om han måste sluta med detta slag av studier, har han inte förlorat så mycket tid som blir fallet vid den planerade utspärrningen. Vi menar därför att det är en både rationell och human åtgärd att försöka satsa på dessa kurser.

Statsutskottet anför i sitt utlåtande som motivering för sitt avstyrkande främst att frågor om det eftergymnasiala systemets dimensionering och struktur för närvarande utreds av 1968 års utbildningsutredning.

Om detta innebär att U 68 kommer att ta upp frågan om användningen av de propedeutiska kurserna också som ett urvalsinstrument är detta i och för sig glädjande. Jag blir emellertid litet orolig när jag ser att statsutskottet några meningar tidigare i sitt utlåtande framhåller »att syftet med kurserna endast varit att ge en allmän introduktion till studierna». Ja, det är möjligen formellt riktigt men motsvarar inte helt verkligheten. I vart fall inom den juridiska fakulteten avslutas fortfarande den propedeutiska kursen med en tentamen som är ganska rigorös. Jag har hört nämnas en spräckningsprocent på 30—40 procent i skrivningarna. Det innebär såvitt jag förstår att kursen fungerar som ett slags första terminsspärr eller urvalsinstrument, och efter vad jag kan bedöma fungerar detta system rätt bra från både de studerandes och universitetens synpunkt.

Jag hoppas, herr talman, att U 68 verkligen kommer att ta upp denna fråga till en allvarlig bedömning, och i den förhoppningen avstår jag från

att framställa något yrkande med anledning av statsutskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 147, i anledning av motion angående inträdeskraven vid universiteten, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. praktiktjänstgöring för samhällsvetare

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 148, i anledning av motioner om utredning angående praktiktjänstgöring för samhällsvetare.

I de likalydande motionerna I: 469, av herr *Larsson, Thorsten*, och II: 558, av herr *Matsson*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning av frågan om praktiktjänstgöring för samhällsvetare enligt i motionerna anförda riktlinjer.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 469 och II: 558.

Reservation hade anförts av herr *Wallmark* (m), vilken dock ej antytt sin åsikt.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! Det yttrande som statsutskottet har avgivit över en centerpartimotion i detta ärende mynnar ut i avslag på motionen, och jag har i och för sig inget annat yrkande. Jag vill emellertid göra några kommentarer till utskottets skrivning.

Utskottets skrivning är enligt mitt förmenande symptomatisk för hela den utbildningsdebatt som för närvarande pågår.

Ang. praktiktjänstgöring för samhällsvetare

Motionärerna har tagit upp en i och för sig intressant och betydelsefull fråga, nämligen praktik för samhällsvetare som ett led i deras yrkesorientering.

Praktik kan ju förekomma på tre olika sätt. Den förekommer i vissa yrken som en förutsättning för att få tillträde till utbildningen, t. ex. barnavårdsutbildningen, där kravet på praktiktjänstgöring är ett reguljärt inslag. En annan form av praktik förekommer inom lärarutbildning och socionomutbildning, där praktiken är helt integrerad. Man kan naturligtvis också tänka sig att vid universitetet bedriva någon form av pryoverksamhet, liksom man gör inom skolväsendet.

Den aktuella motionen har varit på remiss hos universitetskanslersämbetet, som hänvisar till U 68, utbildningsutredningen. Universitetskanslersämbetet berör den promemoria som U 68 lagt fram, vari bl. a. behandlas något som man kallar för »återkommande utbildning». Utskottet anser att den fråga som motionen tar upp faller inom ramen för denna promemoria.

Jag skulle vilja ställa en fråga, och eftersom utbildningsministern inte är närvarande här ber jag att herr Mårtensson är vänlig att besvara den.

U 68 har alltså tagit upp problemet om »återkommande utbildning» — det talas ibland om varvad utbildning. Den nye utbildningsministern Carlsson behandlade samma fråga på TCO:s utbildningsdagar. För en kort tid sedan berörde statsminister Palme frågan i andra kammaren och sade då att den är av så stort intresse att utbildningsministrarna i Europa på sin nästkommande konferens skall diskutera den. Jag tycker därför att det finns skäl att be att få svar på frågan: Vad är det man diskuterar, och vad är »återkommande utbildning»?

U 68 har gjort olika skisser i sin promemoria. Det hela kallas bl. a. en växelutbildning mellan yrkesverksamhet och studier. Om man då avser sådana män-

niskor som tagit sin examen, gått ut i yrkesverksamhet och därefter har behov av att förnya sina kunskaper är det inget nytt. Det är sådant som redan nu förekommer på alla nivåer och som vi betecknar som »life long learning». Det tillvägagångssättet är självklart, så det kan inte vara det som avses.

Är däremot avsikten att de studerande skall vara tvungna att avbryta sina studier mitt under studietiden för att utöva två eller tre års yrkesverksamhet och först därefter få lov att komma tillbaka och färdigutbilda sig och få sin examen, så är det verkligen något nytt.

Eller är avsikten att de studerande, när de lämnat gymnasiet och innan de får tillträde till universitet och högskolor, skall bedriva några års yrkesverksamhet, så är det också en nyhet.

Om det skall vara ett nytt inslag i utbildningen, måste det vidare såvitt jag förstår röra sig om någon form av obligatorium.

Herr talman! Jag har förgäves försökt få svar på min fråga, så att vi kan föra en meningsfull debatt. Man synes vilja undvika att svara och klargöra vad man menar. Det är ungefär som när man diskuterar jämlikhet. Ingen vill egentligen klart säga vad han menar, men alla använder ordet. Jag hänvisar till Ernst Wigforss, som häromdagen i en intervju sade, att jämlikhet är något tomt och innehållslöst så länge man inte vet vad man talar om. Jag skulle vilja säga att detsamma gäller när vi här diskuterar »återkommande» eller varvad utbildning. Vi har ingen aning om vad det socialdemokratiska partiets företrädare åsyftar när de använder detta begrepp utan att sätta någon varubeteckning på det.

Eftersom utbildningsministern inte är i kammaren ber jag utskottets talesman att vara vänlig att förklara vad han anser att detta uttryck innebär. Detta är, herr talman, huvudsyftet med mitt anförande.

Om en ökad forskning i marknadsföring och marknadskommunikation

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Herr Wallmarks anförande bäddar nästan för en stor debatt i den här kammaren. För egen del är jag emellertid inte beredd att vid detta tillfälle ta upp en större debatt kring detta ämne.

Låt mig emellertid säga att i det föränderlighetens samhälle som vi lever i, kommer vi att få uppleva att människor måste vidareutbilda sig vid olika tillfällen. Det är en situation som vi kommer att få ta ställning till.

I fråga om praktiktjänstgöring har utskottet enhälligt ställt sig bakom det yttrande som utskottet avgivit. Vi har där pekat på vad universitetskanslersämbetet har anförut, bl. a. att ett system för återkommande utbildning har skisserats av U 68 och att man håller på att utarbeta det. Vad det kan komma att innebära i sin mera slutliga utformning vet varken jag eller utskottet. Men mot bakgrund av vad som händer i samhället måste det ändå vara av intresse att man inom U 68 tar upp detta spørsmål på sätt som man tydligen har för avsikt att göra.

Jag kan naturligtvis inte ge mig in på att resonera för statsrådets räkning, vad de har sagt o. s. v. Det får de svara för vid något annat tillfälle.

Vad vi i utskottet enhälligt har velat framhålla är alltså att denna fråga om återkommande utbildning är av sådant intresse att den bör tas upp till diskussion, och så sker ju också i U 68. Om det sedan skall bli en obligatoriskt återkommande utbildning och hur den skall utformas närmare kan varken jag eller utskottet i dag säga någonting om.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! Jag avsåg inte att ta upp någon större debatt med herr Mårtensson. Jag skulle bara vilja ha ett svar på min fråga, så att vi vet på vilket sätt vi skall föra diskussionen i

framtiden. Men uppenbarligen är detta en så djupt förborgad hemlighet att vad man avser inte har trängt utanför statsrådskreten, inte ens till socialdemokraternas talesmän i kamrarna. Vi får väl hoppas att man så småningom lättar på förlåten, så att man kan informera även ledamöterna i riksdagen om vad man menar.

Herr Mårtensson säger att vi lever i ett föränderlighetens samhälle och att vi måste utbilda oss vidare. Det är en truism — därom råder inga delade meningar. Vad vi diskuterar är formerna för denna utbildning. Skall det vara något nytt man nu föreslår måste det vara fråga om en obligatorisk utbildning. Vidareutbildning som ett frivilligt inslag har funnits i alla tider och kommer, som jag hoppas, att finnas även i fortsättningen.

Jag måste verkligen säga att det är en utomordentlig statsminister vi har. Han lyckas alltså med att samla Europas utbildningsministrar till en konferens i ett ämne som ingen vet vad det innehåller.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Det är inte så att det inte kommer någon information om hur förslaget kan tänkas bli utformat. Vad jag har velat betona är att det i dag i varje fall för mig inte är möjligt att presentera vad det kommer att mera konkret innehålla. Men, herr Wallmark, den frågan kommer vi säkerligen att få anledning att diskutera längre fram.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om en ökad forskning i marknadsföring och marknadskommunikation

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 149, i anledning av motioner om en ökad forskning i marknadsföring och marknadskommunikation.

Om en ökad forskning i marknadsföring och marknadskommunikation

I detta utlåtande hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 180, av herr *Nyman m. fl.*, och II: 188, av herr *Ericsson i Åtvidaberg m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om en utredning av de ekonomiska, organisatoriska och personella förutsättningarna för en ökad forskning i marknadsföring och marknadskommunikation vid våra institutioner för högre utbildning och forskning.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 180 och II: 188.

Reservation hade anmälts av herr *Nyman (fp)*, som dock ej antytt sin mening.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Statsutskottets andra avdelning har till detta plenarsammanträde avlåtit tio utlåtanden över motioner, som alla avslagits. För egen del har jag drabbats av tre sådana avslag. Detta behöver icke uppfattas som att motionerna är betydelselösa eller fått en oriktig behandling. Ofta kan det vara så när motioner behandlas så här i slutet på året att en hel del inträffat som gör att huvudsyftet med motionerna redan uppfyllts eller att den aktualiserade frågan är föremål för utredning och liknande. Men det kan ju ändå många gånger tyckas vara ganska otacksamt att motionera.

Då det gäller statsutskottets utlåtande nr 149 i anledning av motionerna I: 180 och II: 188 om ökad forskning i marknadsföring och marknadskommunikation har jag antecknat en blank reservation för att få tillfälle att utveckla några tankar i ett aktuellt ämne.

Var står svensk marknadsekonomisk forskning i dag? Den akademiska marknadsforskningen kan i pengar uppskattas till 2 å 3 miljoner kronor. Detta skall jämföras med det statliga anslaget till högre utbildning och forsk-

ning på cirka 1 000 miljoner kronor för år 1969, varav en tredjedel avser forskning.

Inom industrin torde högst ett dusin företag bedriva marknadsmässig forskning och utveckling av samma kvalitet som den tekniska, medan ytterligare några dusin företag gör punktinsatser. Sammanlagt rör det sig om en eller annan miljon kronor i kostnader för industrins forskning, alltså ytterst blygsamma belopp om man jämför med andra forskningskostnader.

Än mer kommer skillnaden till synes om man jämför vad marknadsföringen i Sverige kostar. Uttryckt i procent av slutpriset i handeln kan kostnaderna för marknadsföringen beräknas uppgå till mer än en tredjedel av varje omsatt krona. Det skulle innebära många miljarder kronor för marknadsföringen av svenska produkter.

Behöver vi vidgad forskning och ökade möjligheter för att effektivare utnyttja de stora resurser vi lägger ned på marknadsföring? Vet vi om insatserna ger det utbyte man rimligen kan kräva? Jag för min del anser att detta är ytterst viktiga frågor för svensk ekonomi i en alltmera hårdnande konkurrens med utlandet. Systematisk marknadsföring byggd på marknadsforskning anser vi motionärer vara den faktor som kan ge vår tekniska forskning och utveckling dess fulla genomslagskraft och därmed ge oss ökade möjligheter för ekonomisk tillväxt.

Vår nuvarande marknadsforskning får betraktas som utvecklade. Den akademiska forskningen på området saknar tillräckliga resurser både för självständig teoretisk grundforskning och för spridning till företagen av praktiskt tillämpbara metoder och rön. Just nu behöver därför resurserna förstärkas och samordnas då det gäller marknadsföringen.

Av den anledningen har vi motionärer begärt att de ekonomiska, organisatoriska och personella förutsättningarna för ökad forskning i marknadsför-

Om föräldrautbildning

ring och marknadskommunikation vid våra institutioner för högre utbildning och forskning skall utredas.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om vikten av marknadsforskning som en förutsättning för en systematisk marknadsföring, varigenom den tekniska forskningen och utvecklingen skulle få den genomslagskraft. Man pekar på den arbetsgrupp som forskningsberedningen tillsatt och det förslag som den framlagt. Utskottet framhåller vidare att det kommit till dess kännedom, att departementet håller på att aktualisera problemen för att få en lösning på nordisk bas.

Detta är tillfredsställande. Det är därför min förhoppning att denna fråga nu skall falla framåt och att denna viktiga forskningsgren skall få de resurser i framtiden som den behöver och som kan betyda så mycket för marknadsföring av svenska produkter, inte minst i utlandet.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Om föräldrautbildning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 150, i anledning av motioner om föräldrautbildning.

Till behandling i ett sammanhang hade utskottet förehåft följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 313, av fru *Hamrin-Thorell m. fl.*, och II: 347, av fru *Anér m. fl.*, vari anhallits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning om och förslag till en plan för försöksverksamhet med föräldrautbildning i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionerna; samt

2) de likalydande motionerna I: 492, av fru *Olsson, Elvy, m. fl.*, samt II: 543, av fru *Jonäng* och fru *Nilsson*, vari yr-

kats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära utredning och förslag om en plan för utbyggnad av föräldrautbildningen och en enhetlig organisation för verksamheten samt förslag om åtgärder från statens sida för att stimulera utbyggnaden i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionerna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 313 och II: 347 samt I: 492 och II: 543, samtliga motioner i vad de avsåge en plan för utbyggnad av föräldrautbildningen,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 492 och II: 543 i vad de avsåge förslag om åtgärder för att stimulera utbyggnaden av föräldrautbildningen.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Det vare mig fjärran att tro att jag vinner så mycket på att tala för en motion som är avslagen av ett enhälligt utskott. Erfarenheten har lärt mig, att detta inte är mycket värt. Men motionen är *min*, och det motiverar enligt min uppfattning några kommentarer till det utskottsutlåtande som avstyrker föräldrautbildning.

Jag finner utskottets handläggning av motionen nonchalant. Läser man ordentligt igenom den och ser till de riktlinjer som där har dragits upp, så är det oförklarligt, varför motionen remitterats för yttrande enbart till skolöverstyrelsen. Varför inte efterhöra t. ex. vad socialstyrelsen anser i en fråga som denna, och vad Målsmännens riksförbund anser? Båda dessa remissinstanser — bland andra — lär ha erfarenhet av vad bristande föräldrautbildning orsakar i vårt samhälle.

Men vi kan titta ett slag på SÖ:s remissvar. Det har, förmodar jag, tillkommit därför att motionärerna också bl. a. tagit upp kravet på en bättre undervisning i familjekunskap i den obligatoriska skolan, detta för att lägga en grund

Om föräldrautbildning

som man sedan skall kunna bygga vidare på — om man inte i skolan fuskar bort också familjekunskapen genom att dela upp den på olika ämnen. Sedan hemkunskapen fått sina timmar så kraftigt reducerade, finns det inte mycken tid kvar för familjekunskap inom ens det ämnet. Familjekunskapen är inte heller obligatorisk i grundskolan, vilket den naturligtvis borde vara.

Skolöverstyrelsen betraktar frågan om föräldrautbildning som synnerligen väsentlig, inte bara med hänsyn till familjens harmoniska utveckling — för att citera remissvaret — utan också med tanke på det enskilda barnets utveckling och förmåga att tillgodogöra sig skolans undervisning och fostran.

Skolöverstyrelsen lovar vidare att göra vad den kan, och det är tacknämligt. Men detta gäller ju enbart skolans område. Det räcker inte, det säger även skolöverstyrelsen, ty det är också angeläget att utöka den föräldrautbildning, som förekommer vid vissa barnavårdscentraler, med barnpsykologisk expertis och skaffa resurser, som ger barnavårdscentralerna möjlighet att utöva en uppsökande verksamhet bland de föräldrar som tidigt släpper kontakten med dem.

Föräldrautbildningen under moderns graviditetstid brukar, framhåller skolöverstyrelsen vidare, centreras till den praktiska omvårdnaden om barnet, medan psykologiska frågor beträffande barnets utveckling under denna period ännu inte upplevs som aktuella.

Kan man vara mera positiv till en motion än vad dessa citat från den enda remissinstans som utskottet haft att tillgå ger vid handen? Ändock avslås motionen just med hänvisning till detta remissutlåtande, vilket jag anser vara ett anmärkningsvärt förhållande. Det finns ett uppdämt behov av kunskaper och information hos de flesta föräldrar men få möjligheter att tillfredsställa dessa. Barnavårdscentralerna skulle kunna vara ett forum. Varför kan inte staten åtminstone kostna på sig en försöksverk-

samhet, i likhet med den som nu åtskilliga år har bedrivits när det gäller familjerådgivningen, men med särskild hänsyn till barnkunskapen på olika stadier?

Det är ju här som på andra områden, att när en människa direkt upplever sina bristande kunskaper, då har hon lättast att tillägna sig det som fattas. När föräldrarna just står inför uppgiften att vårda och fostra ett barn, då fastnar de kunskaper bäst som behövs på det området.

På barnavårdscentralerna går numera nästan hundra procentigt mödrarna eller fäderna med barnen, och där är det lätt att få kontakt. Detsamma gäller mödravårdscentralerna, där en viss undervisning kan bedrivas.

Vi har inte i vår motion gett oss ut för att kunna dra upp alla riktlinjerna för en föräldrautbildning, men vi har angett efter vilka linjer som försöksverksamheten skulle kunna bedrivas.

Det är inte lätt att vara förälder i vår tid, och denna utbildning siktar inte till att bara mödrarna skall få bättre kunskaper för att kunna hjälpa barnen, utan det gäller också lika mycket fäderna. Jag skulle i det sammanhanget vilja citera Falstaff Fakir: »Pappa bli kan varje herre, vara det är mycket värre.» Men skämt åsido — man blir upprörd över det bristande intresse som samhället visar för den undervisning, utbildning, handledning eller vägledning — vad man nu vill kalla den — som bör finnas för föräldrar och familjer. Hur mycket lastas inte föräldrarna när det går gale för deras barn och ungdomar? Familjen är den institution som mer än de flesta är utsatt för de hastiga förändringarna i vår tid. Många föräldrar känner sig osäkra och tafatta inför vad den nya generationen tar sig till, och de saknar ofta förmåga till den sammanhållning som skulle vara till glädje och nytta för olika generationer. Tror man på familjen — och det gör väl ändå de flesta av oss — som en god groplats för barn och ungdom har man inte rätt

Om föräldrautbildning

att slå sig till ro med att det nog ordnar sig. Det är också orättvist att utan vidare bara klanka på föräldrar som inte har vett att hålla sina barn och ungdomar i Herrans tukt och förmaning.

Människovården över huvud taget är eftersatt i vårt föränderliga samhälle. Vad vi begär i vår motion är att åtminstone en försöksverksamhet skall ordnas för den del av människovården som omfattar stöd åt föräldrar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 313 och II: 347 såvitt nu är i fråga.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag vill först säga att utskottet ställer sig synnerligen positivt till föräldrautbildningen. Om fru Hamrin-Thorell har fått den uppfattningen att utskottet skulle ha en ljum inställning i denna fråga så är det fel.

Vad utskottet haft att ta ställning till är två motionspar, vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära utredning om och förslag till en plan för försöksverksamhet med föräldrautbildning. Skolöverstyrelsen delar i stort motionärernas uppfattning och följer denna fråga med uppmärksamhet. Eftersom skolöverstyrelsen redan sysslar med detta problem och följer verksamheten, finns det all anledning förmoda att skolöverstyrelsen kommer att ta initiativ, om så anses erforderligt. Utskottet menar att man bör klara av denna sak på det sättet att skolöverstyrelsen får syssla med frågan.

Om fru Hamrin-Thorell fortfarande tvivlar på utskottets intresse för problemet, vill jag gärna säga att vi inom utskottet naturligtvis förväntar att skolöverstyrelsen också med uppmärksamhet följer frågan.

Fru HAMRIN-THORELL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det brister rätt mycket i utskottets logik, ty

visst är det mycket ologiskt att säga att motionärerna framför betydande och väsentliga frågor men sedan sluta med att avslå motionen.

Man kan inte bara hänvisa till skolöverstyrelsen. Det är klart att skolöverstyrelsen har bestämmanderätten över en utökning av familjekunskap och införande av psykologi på högstadiet. Men skolöverstyrelsen har inte ett dugg att göra med vad barnavårds- eller mödravårdscentralerna sysslar med. Det ligger fullständigt utanför skolöverstyrelsens befogenhet. Det är just därför som vi frågar oss om inte utskottet borde ha intresserat sig för ytterligare åtgärder. Man kan inte bara lita till skolöverstyrelsen och hoppas att den skall följa frågan.

Hur menar herr Mårtensson att skolöverstyrelsen skall kunna följa frågan utanför sitt eget område, alltså på områden där den inte har befogenhet att bestämma? Det skulle vara intressant att få veta.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Den finaste och tjugigaste uppgift en människa kan ställas inför är att hon blir förälder och får ta emot ett litet barn, men det är samtidigt en mycket svår uppgift, som de allra flesta tyvärr saknar kunskaper om. Det kan gälla helt praktiska ting, men jag tänker mera på kunskaper om hur barnet fungerar och hur det anpassas i vår påfrestande tillvaro. För detta saknar föräldrarna kunskaper, och det är inte föräldrarnas fel. Det är inte deras ointresse inför sin stora uppgift, utan vi saknar helt enkelt utbildning på detta område. Vi kräver numera helt naturligt utbildning för allt som vi skall syssla med, men för att bli förälder och ta hand om sina egna barn krävs det inte kunskaper och ställs heller inte möjligheter till förfogande att söka sådana kunskaper.

Om jag säger att jag är förvånad över statsutskottets utlåtande över de mo-

tionspar som tar upp frågan om föräldrautbildning, är det naturligtvis mycket milt uttryckt. Jag är nog snarare litet förskräckt över utskottets negativa inställning. Har t. ex. de alarmrande rapporterna om barnmisshandel alldeles undgått utskottet? I sådana fall kan man naturligtvis bara ana orsakerna, men man kan misstänka att det ofta är okunnighet inför en stor uppgift som utlöser barnmisshandel. Tänk förresten på föräldrarnas situation. Den är inte så enkel. Tänk på den befolkningsomflyttning vi haft, den pressade och stressade tillvaro vi har. Föräldrarna har kanske ett litet barn som skriker. Det får mat och blir omskött, och föräldrarna anser själva att de sköter barnet bra. Ändå är barnet oroligt, och föräldrarna förstår inte varför. De är pressade av arbete, av tidigare nattvak och behöver sova. De blir mer och mer irriterade över sitt lilla barn och känner sig dessutom misslyckade som föräldrar. De griper till aga eller misshandel — om nu någon kan säga vad som är skillnaden mellan aga och misshandel.

När misshandeln har skett, vad ropar vi då efter? Jo, straff och åtgärder. Det ligger naturligtvis nära till hands: vi tycker att det är upprörande. Men vi är alla medansvariga till att föräldrarna inte har fått lära sig det mest elementära. Det är förvånande att statsutskottets andra avdelning, som bara sysslar med utbildning, inte har kommit på tanken att det är utbildning som fattas här.

Jag har förut sagt här i kammaren när det gäller sjukvård att vi är inne i en ond cirkel, vi botar och vårdar, men vi förebygger inte. Detta är ett område där vi söker bota psykiska skador som uppstått, men vi försöker inte att förebygga dem.

Jag vill hänvisa till den undersökning som Gustav Jonsson gjort och som har titeln 222 Stockholmspojkar. Undersökningen visar att inte mindre än en fjärdedel var i behov av psykisk vård och att endast en femtedel av det

undersökta klientelet var helt symptomfritt. Betänker vi sedan den stora betydelse som barndomsupplevelser har för hela livet, kan vi i varje fall ana problemets vidd.

Statsutskottets andra avdelning har skickat motionerna på remiss till skolöverstyrelsen, som fru Hamrin-Thorell sade. Jag vill citera något ur SÖ:s remissvar. Överstyrelsen finner det önskvärt med en utredning i begränsade former om och förslag till plan för försöksverksamhet med föräldrautbildning, bl. a. vid barnavårdscentraler och förskoleinstitutioner. SÖ anför också följande: »Skolöverstyrelsen betraktar de i motionerna berörda frågorna som synnerligen väsentliga inte bara med hänsyn till familjens harmoniska utveckling utan också med tanke på det enskilda barnets utveckling och förmåga att tillgodogöra sig skolans undervisning och fostran.»

SÖ talar sedan om den försöksverksamhet som bedrivits i Karlstad och säger att erfarenheterna av denna är goda. Överstyrelsen har »uppmärksammat behovet av undervisning i samlevnadsfrågor och familjekunskap på alla nivåer inom skolan och kommer att aktivt verka för att en ökning av den utbildning som nu ges kommer till stånd och kontinuerligt utvecklas.»

Det är mycket bra. Det låter bara så avlägset och ännu litet diffust, det hela.

Men i skolan kan vi bara lägga den första grunden till en föräldrautbildning, och det är först senare som den viktigaste delen kommer in, nämligen när man står inför att bli förälder. SÖ tror inte att föräldrarna är motiverade för undervisning under graviditetstiden annat än när det gäller rent praktisk omvårdnad av barnet. Jag är inte så säker på det. Jag tror faktiskt att föräldrarna är intresserade både av att lära sig praktisk omvårdnad och av att tillgodogöra sig undervisning om hur barnet fungerar psykiskt. Det är också nödvändigt att vi får rådgivning på barnavårdscentralerna. Bättre resurser

Om föräldrautbildning

måste finnas där, t. ex. i form av barnpsykologisk expertis.

Utskottet skriver att det anser det inte erforderligt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär utredning och förslag i fråga om ordnandet av föräldrautbildning. Utskottet fortsätter: »Ej heller synes det erforderligt att riksdagen begär förslag om åtgärder för att stimulera en utbyggnad av nämnda utbildning.» Utskottet får ursäkta, men jag tror faktiskt inte att det riktigt tänkt igenom den situation som här föreligger, nämligen att det är omöjligt för föräldrar att få kunskaper, att barn misshandlas både kroppsligt och psykiskt på grund av okunnighet, att undersökningar visar att så många barn har psykiska störningar och att det är vi som har att besluta som har ansvaret för detta.

Jag vädjar således till kammaren om ett annat ställningstagande än utskottet har gjort. Jag yrkar bifall till motionerna I: 313 och II: 347 samt motionerna I: 492 och II: 543.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag vill först och främst till fru Elvy Olsson säga att det naturligtvis är alldeles riktigt som hon anfört att barnmisshandel är någonting fruktansvärt. Men det kan väl ändå ifrågasättas, om de människor som utövar barnmisshandel kan förmås delta i en sådan föräldrautbildning som det här gäller. I så fall skall denna utbildning väl göras obligatorisk. Jag tycker att det kanske är litet drastiskt att dra fram detta exempel i detta sammanhang, även om jag har full förståelse för fru Olssons synpunkter i denna fråga.

Vidare har jag fortfarande litet svårt att förstå hur man kan göra gällande att utskottet inte skulle vara positivt inställt i denna fråga. Skolöverstyrelsen anför här nämligen att den har uppmärksammat behovet av undervisning i samlevnadsfrågor och familje-

kunskap på alla nivåer inom skolan och att den kommer att aktivt verka för att en ökning av den utbildning som nu ges kommer till stånd och kontinuerligt utvecklas. Det är detta som utskottet knyter an till när det anför att utskottet delar motionärernas uppfattning om betydelsen av vad som i motionerna kallas föräldrautbildning och finner det önskvärt att den verksamhet på området som redan är i gång utvidgas. Det är just denna verksamhet som skolöverstyrelsen bedriver.

Vi bedömer det på det sättet, att det är bättre att skolöverstyrelsen som redan nu sysslar med denna verksamhet får en puff för att uppmärksamma detta problem än att begära en särskild utredning som skall pröva dessa frågor. Det är så vi ser det hela och det är mot den bakgrunden som vi inte anser oss kunna bifalla de motionsvis framställda yrkandena. Men gör inte gällande att utskottet inte skulle ha något intresse för denna fråga!

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Jag kan inte riktigt förstå herr Mårtenssons sätt att läsa vår motion, ty den del som handlar om föräldrautbildningen i skolan upptar bara ett litet stycke på inte mer än tio rader i slutet av den motionen, under det att förslaget i motionen om den övriga delen av föräldrautbildningen upptar en hel sida. Detta förslag handlar inte utslutande om utbildningen i skolan utan också om vad man skall bygga ovanpå den grund som läggs i skolan. Såvitt jag förstår, har ju inte skolöverstyrelsen någon befogenhet att ta några initiativ i denna riktning. Utskottet har ju bara uppehållit sig vid den viktiga men något korta del av motionen som handlar om utbildningen i skolan utan att intressera sig för hela den övriga delen av föräldrautbildningen. Detta förslag går ut på någonting annat än herr Mårtensson nu diskuterar.

Fru OLSSON, ELVY, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Även herr Mårtensson är skrämmd av rapporterna om barnmisshandel och kan förstå att jag tar upp det ämnet, men han frågar sedan: Hur skall man nå de föräldrar som man häst behöver nå? Ja, det är naturligtvis ett problem. Vi har här i motionerna talat om utredning och försöksverksamhet, men jag måste klart deklarera att jag för min personliga del i detta fall inte alls är ängslig för ett obligatorium när det är till stor fördel för barnet. Man är inte rädd för obligatorium i andra fall, men när det gäller barnens bästa, när det gäller föräldrautbildning eller t. ex. den mycket omtalade förskolan, då är man plötsligt så rädd för obligatorium. Det är inte jag, vilket jag här har deklarerat.

Herr Mårtensson framhåller att vi inte skall tolka utskottsutlåtandet så att utskottet är ointresserat av ämnet. Jag kan hålla med honom om att man med en välvillig tolkning kan tyda den lilla bit av undervisning som läggs in i grundskolan såsom ett visst intresse hos utskottet och så att någonting kan bli gjort på sikt. Men det är ändå bara en liten början på en föräldrautbildning som man kan få i ämnet hemkunskap, vilket ju är ett så begränsat ämne tidsmässigt i skolan, som fru Hamrin-Thorell här har sagt. Det dröjer ändå några år innan eleven blir förälder. Föräldrautbildningen bör man få på ett senare skede, när det hela är aktuellt. Denna synpunkt har utskottet inte tagit någon hänsyn till, trots att den enda remissinstansen har varit mycket positiv när det gäller den rådgivning man bör få när man skall bli förälder och sedan den hjälp som kan ges föräldrarna t. ex. genom en utbyggnad av barnavårdscentralerna. Det är i detta avseende jag är så, som jag uttryckte mig förut, förskräckt över att statsutskottet inte har velat eller kunnat förstå att det inte räcker med undervisning i skolan; där

bör grunden läggas, men uppföljningen måste ske senare och i andra former.

Om föräldrautbildning

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Situationen är ju den att när vi här i riksdagen diskuterar frågor som den vi nu behandlar eller angränsande frågor, är det i regel kvinnor som yttrar sig. Läget är åtminstone det beträffande jämlikheten, att här gäller inte frågan om man eller kvinna, utan här är vi alla djupt engagerade i en angelägen fråga för vårt folk. Jag har inte något behov av en längre diskussion i sammanhanget, men jag vill gärna säga följande.

Om inte vårt folk på något sätt kommer till rätta med frågan om hur vi som människor skall kunna leva samman på ett rimligt och riktigt sätt, hjälper inte all vår ekonomiska planering. Den fråga som här har väckts är alltså av utomordentligt stor betydelse för vårt folks framtid. Den gäller man och kvinna lika.

I fråga om flera motioner har jag observerat en mycket egendomlig situation. Utskottet säger att motionärernas uppslag är värdefullt, riktigt och gott. Remissinstanserna säger att vad som här har anförts är av riktig art. Så hittar utskottet ändå någon utväg att förklara varför det inte föreslår bifall till motionen. Spelar det någon roll, herr talman, varifrån ett gott uppslag kommer? Frågan är väl inte vem som har rätt utan vad som är rätt. Här är en fråga av första angelägenhetsgrad som har väckts från oppositionshåll. Vi befinner oss på oppositionshåll för närvarande i den situationen att vi i riksdagen inte har någon möjlighet att ge röstmässig tyngd åt de förslag som vi framför. Men här är ett förslag som de flesta tydligen anser vara riktigt. Varför då till varje pris avslå det? Varför då säga ungefär så här: Det finns orgen i vårt samhälle som arbetar med frågan på ett effektivt sätt. Vi är alla

Om föräldrautbildning

medvetna om att i den kolossalt dynamiska förändring som äger rum befinner sig också riksdagen i en viss fara. Tendensen är att riksdagens inflytande minskar, medan utomparlamentariska aktioner får större betydelse. Det är verkligen angeläget för oss alla, oavsett om vi hör till oppositionen eller till det ledande partiet, att värna om riksdagens huvudansvar för det svenska samhällets utveckling.

Mot den bakgrunden tycker jag att det hade varit riktigt om utskottet hade sagt: Detta är verkligen en så väsentlig fråga att vad motionärerna har anfört borde av riksdagen bifallas.

Jag anser att det finns både saklig och emotionell tyngd i det förslag som har framförts, och jag vill deklarera min anslutning till fru Hamrin-Thorells yrkande om bifall till motionerna.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Den här frågan berör, såvitt jag förstår, i vissa avseenden också tredje avdelningen i statsutskottet. Vad vi i andra avdelningen har haft att ta ställning till är de avsnitt av motionerna som avser utredning och försöksverksamhet med föräldrautbildningen.

Jag tror att jag sade det förra gången, men jag vill i så fall upprepa det, att skolöverstyrelsen framhållit att man har uppmärksammat behovet av familjekunskap på *alla* nivåer i skolan. Utskottet är enhälligt om att frågan är av stor betydelse men finner det praktiskt bäst att skolöverstyrelsen får fortsätta den verksamhet som pågår och bygga ut den ytterligare.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! Eftersom utskottet är helt enigt i det här fallet men man ändå blåser upp vad jag vill kalla en storm i ett vattenglas, tycker jag att jag bör deklarera varför vi har blivit eniga i utskottet. Även centrens och folkpartiets representanter i utskottet har ju

helt anslutit sig till den mening som kommit till uttryck i utskottsutlåtandet. Vid utskottets plenum avgavs inte ens en blank reservation. Det finns alltså skäl att anta att här föreligger ett litet missförstånd.

Utskottet har ju inhämtat yttrande från en officiell myndighet, som mycket starkt understryker de synpunkter motionärerna fört fram beträffande det område som myndigheten i fråga sysslar med, d. v. s. samma område som statsutskottets andra avdelning ägnar sig åt. Andra avdelningen har enhälligt sagt sig dela motionärernas uppfattning om denna frågas betydelse. Den tillfrågade myndigheten — skolöverstyrelsen — har uttryckligen förklarat att den verkar i den riktning som motionerna talar om. Utskottet förutsätter att skolöverstyrelsen förverkligar det program den själv har gjort upp.

Jag måste verkligen säga till motionärerna att man inte kan begära mer som motionär än att få sina åsikter tillgodosedda på detta sätt. Med de formuleringar vi använder i statsutskottet är detta en utomordentligt positiv skrivning — i realiteten en anslutning till motionernas tanke. Vi bryr oss därför, herr Sörenson, inte om att föreslå en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t. Verksamheten är ju i gång, och vi fastlägger med detta utlåtande att programmet skall genomföras.

Det är riktigt att motionerna tar upp vissa andra frågor som inte faller inom andra avdelningens område — exempelvis frågor som hör hemma inom barnavårdsområdet — och det kan kanske sägas att det var ett misstag att motionerna inte klövs så att olika avdelningar inom statsutskottet fick behandla dem. Nu har emellertid andra avdelningen fått dem på remiss, och de delar som faller inom avdelningens verksamhetsfält har vi alltså hanterat på detta sätt.

Även om jag till fullo delar de synpunkter som anförts av motionärerna i detta ärende tycker jag inte att jag har

Om föräldrautbildning

någon anledning att gå ifrån det enhälliga utlåtande som ligger på kammarens bord. Det säger precis samma sak.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag är tydligen inte så inne i riksdagens arbetsformer som jag borde vara, fastän jag har suttit i riksdagen i 15 år, men jag tycker att det är högst egendomligt att ett utskott vid behandlingen av en motion helt enkelt rumphugger den och tar upp till behandling bara den del som man anser hör hemma hos utskottet men låter den andra delen vara. Det är precis vad andra avdelningen har gjort i fråga om denna motion.

Hur skulle denna fråga egentligen ha behandlats? I detta fall har ingen över huvud taget uttalat sig om tyngdpunkten i motionen utan bara om ett litet stycke av den. Herr Wallmark må kalla den här diskussionen för en storm i ett vattenglas; det får stå för herr Wallmarks egen räkning. Jag tycker i likhet med herr Sörenson att detta är en mycket viktig fråga. Den har framförts i riksdagen flera gånger förut. Jag kan inte riktigt förstå varför herr Wallmark säger att utskottet har anslutit sig till motionärernas tankegångar. Med detta kommer man ju inte långt. Därmed sätter man punkt för riksdagens möjligheter att påverka utvecklingen. Vi har inte alls varit så förfärligt påstridiga i motionen. Vi har bara föreslagit en försöksverksamhet. En sådan försöksverksamhet — det upprepar jag — har t. ex. gjorts i fråga om familjerådgivning med mycket positiva resultat. Under sådana förhållanden förstår jag inte, varför inte riksdagen skulle kunna sträcka sig så långt att den förordar en försöksverksamhet också på detta område.

Jag anser liksom herr Sörenson och även fru Olsson att denna fråga är myc-

ket viktig. Jag tror att denna bristande förmåga hos föräldrarna att förstå och hjälpa sina ungdomar får svåra konsekvenser för dessa ute i samhället.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **WALLMARK** (m):

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att det kunde ha varit riktigt att motionen kluvits och delats på olika avdelningar. Vad jag har talat om här är andra avdelningens sätt att hantera den del som fallit inom andra avdelningens verksamhetsfält.

Måhända kan, herr talman, vad som förevarit i detta ärende bli en anmaning till motionärer att tänka sig för när de i en och samma motion för fram förslag som berör flera verksamhetsområden.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende punkten 1 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 313 och II: 347 samt I: 492 och II: 543, såvitt nu vore i fråga; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Hamrin-Thorell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om skolor för psykiskt störda barn

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Hamrin-Thorell* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 34.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes enligt de rörande punkten 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till motionerna I: 492 och II: 543 i förevarande del; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om skolor för psykiskt störda barn

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 151, i anledning av motioner om skolor för psykiskt störda barn.

I de likalydande motionerna I: 498, av fröken *Pehrsson* och herr *Pettersson, Harald*, samt II: 570, av fru *Nilsson m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning angående åtgärder för att stimulera skolverksamhet av i motionerna beskrivet slag och att därvid måtte övervägas frågorna om huvudmannaskapet och finansieringen samt andra för en dylik skolform väsentliga frågeställningar.

Utskottet hade i det nu ifrågakommande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 498 och II: 570.

Fröken **PEHRSSON** (cp):

Herr talman! Vi har i de likalydande motionerna I: 498 och II: 570 skrivit angående skolor för psykiskt störda barn. I motionerna har vi anfört:

»Alltmer framkommer det att vissa miljöer skapar situationer för barn, vilka inte kan betraktas som acceptabla. Genom att hemmen under stora delar av dagen står tomma, och genom det jäkt och den stress som alltmera råder finner vi under även ordinära sociala förhållanden, att allt flera av de unga inte får en lämplig miljö under sin uppväxt.

Under sådana förhållanden måste samhället tillhandahålla vårdformer för dem som inte orkar med denna livsföring.»

Vi hemställer i motionerna om en utredning angående lämpliga vårdformer.

Skolöverstyrelsen anför i sitt yttrande:

»Det finns emellertid elever med psykiska störningar av sådan art och grad att de för närvarande inte erhåller den lämpligaste hjälpen inom den vanliga skolans ram, vid ungdomsvårdsskola eller på sätt som ovan angetts.

Det är dessa elever som motionärerna avser och för vilka bl. a. Kedjeboskolan tillkommit. Skolans undervisning — inklusive specialundervisningen — och dess elevvårdande åtgärder av olika slag är ej tillräckliga för att ge dessa elever den hjälp de behöver för sin anpassning och positiva utveckling. Deras fritids- och boendemiljö behöver kunna påverkas, kamratkontakterna stundom förändras och skolans insatser behöver följas upp genom fritidsaktiviteter som planläggs i nära samarbete med de lärare som svarar för elevernas pedagogiska handledning. Insatser av denna art underlättas om skolstyrelserna ges möjligheter att göra anordningar av den art som motionärerna åsyftar. Samarbete med den psykiska barna- och ungdomsvården är därför angeläget. För här ifrågakommande elever som bor utanför storstadsregionerna fö-

Om utredning angående ett nordiskt institut för framtidsforskning

religger f. n. av främst kvantitativa skäl svårigheter att anordna adekvata vårdformer i kombination med undervisning.

Så tillstyrker motionerna och förordar att en expertutredning tillsätts för ändamålet.»

Med hänvisning till vad skolöverstyrelsen här har sagt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 498 och II: 570.

Herr MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Utskottet har här haft att ta ställning till en besvärlig fråga som gäller psykiskt störda barn. Skolöverstyrelsen har tillstyrkt motionerna men har sagt att det behövs en expertutredning, som skulle syssla med denna fråga. Utskottet, som säger sig vara fullt medvetet om den allvarliga situation som föranlett yrkandet i motionerna, menar att här finns förutsättningar för att de ansvariga lokala och centrala myndigheterna ständigt skall följa utvecklingen på området och pröva de olika vägar på vilka man kan komma till rätta med detta problem.

Jag skulle tro att problemet inte är enkelt. Det finns i dag olika möjligheter att ta hand om psykiskt störda barn. Ofta söker man kontakt med barnavårdsnämnderna, som får rycka in. Jag vill säga att det väl ändå måste vara en allra sista utväg att placera psykiskt störda barn på en gemensam skola, men jag utesluter givetvis inte att så i särskilt svåra fall måste ske. Utskottet är alltså fullt medvetet om det allvarliga i denna situation, men utskottet är också enigt om att de lokala och centrala myndigheterna ständigt bör följa upp utvecklingen och vidta de åtgärder som anses erforderliga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner,

först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om utredning angående ett nordiskt institut för framtidsforskning

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 152, i anledning av motioner om utredning angående ett nordiskt institut för framtidsforskning.

I detta utlåtande hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 181, av herr *Nyman m. fl.*, och II: 277, av herr *Ahlmark m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att förutsättningarna för ett nordiskt institut för framtidsforskning utreddes.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 181 och II: 277.

Reservation hade anförts av herr *Nyman* (fp), vilken dock ej antytt sin åsikt.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Till detta statsutskottets utlåtande nr 152 om utredning angående ett nordiskt institut för framtidsforskning har jag fogat en blank reservation för att få anledning att i kamraren framhålla några synpunkter på en synnerligen aktuell forskningsfråga.

Efterfrågan på framtidsbedömningar inom olika samhällssektorer har ökat starkt under de senaste åren. Inom teknikens område har vetenskapsmannen Arthur C. Clarke formulerat satsen att »när en distingerad men äldre vetenskapsman säger att någonting är möjligt, har han troligen rätt. Men när han säger att någonting är omöjligt, har han troligen fel.» Detta visar, om än litet humoristiskt, att människan nu står inför en period då hon kan utföra

Om utredning angående ett nordiskt institut för framtidsforskning

nästan vad som helst. Ett exempel är att vi nu har några av våra medmänniskor på månen.

Det är alldeles uppenbart att människan då behöver ett medel i sin hand för att bedöma de framtida konsekvenserna av sitt handlande. Vi kan nämligen inte låta framtiden bara bli vad den blir genom att inte söka dra ut de sannolika konsekvenserna av de framtida verkningarna av våra beslut.

Ett sådant medel är framtidsforskning eller framtidsstudier. I motionerna I:181 och II:277 begärs en utredning om förutsättningarna för att Sverige i samverkan med de övriga nordiska länderna skall ha möjlighet att upprätta ett institut för framtidsforskning.

Då framtidsforskningen, eller som man på fackspråk nu kallar det futurologin, ännu är en så pass ny vetenskap, kan det vara motiverat med en kort orientering om vad denna forskning innebär. Framtidsforskningens uppgift är att få fram en serie alternativ med ökad sannolikhetsprägel allteftersom metoderna och underlaget för prognoserna förbättras. Framtidsforskning är alltså ett medel att så långt möjligt forma samhället på det sätt vi önskar. Här har ju vi politiker en önskan att få vara med.

Genom framtidsforskning kan man få fram modeller till hur man bör samordna insatser på olika områden och hur man bör fördela de resurser som står till samhällets förfogande. De områden som omedelbart framträder som lämpliga att göra modeller av är utbildning, forskning och utveckling, social- och miljövärd. Det finns många andra områden också.

Man kan också säga att framtidsforskning är en dialog mellan forskare inom skilda fält. Det kan sägas att tekniken står för de förändringar vi kommer att möta i det framtida samhället och att därför tekniken avgör utvecklingen. Det är sant, men man får inte glömma att tekniken styrs och skall

styras av människans önskemål — åtminstone i viss utsträckning — och därför kan man genom att koncentrera sig på vissa områden få den utveckling man önskar.

Sociologer kan hjälpa till med att införskaffa data om vad den stora allmänheten önskar sig i fråga om samhällets utveckling och framtid. En annan grupp vetenskapsmän som också bör lämna sina data till bearbetning är biologerna. Dessa varnade tidigt för att miljöförstöringen skulle följa i industrialiseringens spår. Men på grund av att det saknades en koncentrerad framtidsforskning »glömdes» dessa varningar bort, kan man grovt säga. Med framtidsforskning skulle bromsarna ha kunnat slås till tidigare.

De som främst har nytta av att ta del av de rapporter som ett institut för framtidsforskning framlägger, är olika beslutsfattare och planerare i statlig och kommunal verksamhet, inom näringslivet och inom organisationer. Det torde bli omöjligt att framlägga mycket exakta rapporter — det väsentligaste är dock att mycket grova misstag kan undvikas. Det är lätt att peka på felinvesteringar, skadliga lokaliseringar etc., som nu har blivit följderna av att tidigare beslutsfattare hade felaktiga föreställningar om den utveckling som faktiskt följde.

I Sverige har en av Ingeniörsvetenskapsakademien tillsatt arbetsgrupp redan inventerat förutsättningarna för en tvärvetenskaplig framtidsforskning och lagt fram förslag om ett fristående institut för studium av de tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingstendenser som har betydelse för samhället i stort. En intressentgrupp med företrädare för näringsliv, förvaltning och högskolor siktar till att skapa ekonomiska resurser för att påbörja vissa forskningsprojekt inom framtidsforskningen. Vidare har ett nordiskt institut för framtidsforskning aktualiserats i Nordiska rådet.

Mycket har alltså hänt sedan motio-

Ang. sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond

nen väcktes i januari. Det är motionärernas förhoppning att framtidsforskningen här i landet skall få de resurser som behövs och att ett nordiskt institut inom en snar framtid grundas.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 153, i anledning av motioner om besvär över skolstyrelsens beslut beträffande tjänstetillsättning;

nr 154, i anledning av motioner om utbildningen av sjuksköterskor; samt

nr 155, i anledning av motioner om utbildningen av tjänstemän inom kommunernas miljö- och hälsovårdsorgan.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 58, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1969:99 föreslagit riksdagen att antaga därvid fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

3) förordning om ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning;

4) förordning om befrielse från skattskyldighet vid fusion inom stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionerna, m. m.;

5) förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt;

6) förordning om ändring i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; samt

7) förordning om ändring i stämpel-skatteförordningen den 21 maj 1964 (nr 308).

I propositionen hade bland annat föreslagits ändrade beskattningsregler i anslutning till 1968 års riksdagsbeslut om samordnad banklagstiftning. Förslagen syftade till en likabehandling i beskattningshänseende av affärsbanker, sparbanker, sparbankernas säkerhetskassa och ekonomiska föreningar som inginge i jordbrukskasserörelsen. I denna avsikt föresloges, att skattesatsen för sparbanker, sparbankernas säkerhetskassa och jordbrukskasserörelsen vid den statliga beskattningen skulle höjas till 40 procent och att sparbankernas rätt enligt 29 § 3 mom. kommunalskattelagen till viss avdragsgill avsättning till reservfond skulle slopas.

I anslutning till propositionen hade väckts följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 1062, av herr *Alexanderson m. fl.*, och II: 1225, av herr *Börjesson* i Glömminge, vari yrkats, att riksdagen skulle avslå propositionen i vad avsåg 29 § 3 mom. kommunalskattelagen; samt

2) motionen I: 1037, av herr *Brundin*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till årets höstriksdag innebärande införande av samma skattesats för ekonomiska föreningar som nu gällde för aktiebolag.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 99 antaga de vid propositionen fogade förslagen till

Ang. sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

3) förordning om ändring i förordningen den 27 maj 1955 (nr 256) om investeringsfonder för konjunkturutjämning;

4) förordning om befrielse från skattskyldighet vid fusion inom stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionerna, m. m.;

5) förordning om ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt;

6) förordning om ändring i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

7) förordning om ändring i stämpel-skatteförordningen den 21 maj 1964 (nr 308);

B) avslå

1) motionerna I: 1062 och II: 1225;

2) motionen I: 1037.

Reservationer hade avgivits

beträffande sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond

1) av herr *Jacobsson, Gösta*, (m), som ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A 1 och B 1 hemställa, att riksdagen — med anledning av motionerna I: 1062 och II: 1225 och med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 99 icke kunnat av riksdagen oförändrad antagas — måtte antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändringen, att 29 § 3 mom. erhöles i reservationen angiven lydelse, vilket förslag avsåge, att sparbankernas rätt till skattefri avsättning till reservfond skulle bibehållas;

beträffande skattesatsen för ekonomiska föreningar

2) av herr *Jacobsson, Gösta*, (m) och herr *Magnusson* i Borås (m), vilka dock ej antytt sin mening.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Jag är ensam reservant i detta ärende. Det heter ju att ensam är stark. Tyvärr har sakligheten i min argumentering inte haft en sådan genomslagskraft att jag lyckats övertyga utskottet eller ens en enda utskottskamrat. Men, herr talman, jag släpper inte taget ändå.

Bakom den föreliggande propositionen ligger den nya banklagstiftningen som trädde i kraft den 1 januari 1969. Den innebär att sparbankerna likställs med andra bankinstitut på så sätt att sparbankerna ges möjlighet att på likartade villkor driva alla inom bankväsendet förekommande rörelsegrenar.

Som sparbanksman har jag alltid varit en smula tveksam om den väg för sparbankernas rörelse som sålunda beträffas är den riktiga. Jag menar nämligen att sparbankerna såsom hittills framför allt borde koncentrera sig på bostadskrediter samt krediter för lokala småföretagare, lantbrukare och enskilda småsparare men överlåta den allmänna bankverksamheten åt affärsbankerna.

Därmed må emellertid vara hur som helst. Riksdagen har i denna del fattat sitt beslut och släppt Barabbam lös, om jag får uttrycka det så. I praktiken blir kanske skillnaden inte så stor, med vissa undantag. Vad det nu gäller är förslagen i propositionen 99, vilka går ut på likabehandling i beskattningshänseende av affärsbanker och sparbanker. Jag har ingenting att erinra mot att i detta syfte skattesatsen vid den statliga beskattningen för sparbankerna, sparbankernas säkerhetskassa och jordbrukskasserörelsen höjes till 40 procent. Likabehandlingen ligger här i sakens natur, den är logisk och konse-

Ang. sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond

kvent. Sparbankerna bör ha samma skattesats som övriga bankinstitut. Här finns inga meningsskiljaktigheter.

Vad jag däremot opponerat mig emot är propositionens förslag att sparbankernas rätt till visst avdrag för avsättning till reservfond skall slopas. Förslaget i denna del är alls icke ägnat att åstadkomma den åsyftade likabehandlingen i beskattningshänseende mellan affärsbanker och sparbanker — detta enligt min mening. Här föreligger tvärtom en fundamental skillnad mellan sparbankerna och affärsbankerna. De förras enda möjlighet att verkställa avsättningar till reservfond i enlighet med sparbankslagstiftningens krav är att göra avsättningar till en sådan fond, medan affärsbankerna har andra utvägar. Någon annan möjlighet står över huvud taget inte sparbankerna till buds. Det är därför rimligt och riktigt att sparbankerna får bibehålla den hittillsvarande rätten att inom vissa gränser skattefritt göra avsättningar till reservfond. Jag upprepar och stryker under att detta är sparbankernas enda möjlighet att med obeskattade medel bygga upp det egna kapital som sparbankslagen kräver.

I detta sammanhang vill jag också erinra om att sparbankerna är allmännyttiga företag utan egna vinstsyften. Hela vinsten utgör en säkerhet för insättarna. Om propositionen i denna del godtages blir sparbankerna i fortsättningen hänvisade till att uteslutande bygga upp det egna kapitalet med beskattade medel.

Affärsbankerna har däremot möjligheter att genom nyemissioner successivt bygga upp det erforderliga kapitalet med hjälp av de skattelättnader som Annell-lagen erbjuder. Affärsbankerna har här en förmån, även om den är tidsbegränsad, som inte står sparbankerna till buds. Jordbrukskassorna har motsvarande förmån då de erhåller en stor del av sitt kapital genom avdragsgilla återbärningar. Skillnaden ligger på det rent associationsrättsliga planet.

Utskottsmajoriteten bagatelliserar den bristande likställigheten mellan affärsbankerna och sparbankerna som kommer att uppstå genom att ifrågasätta om nuvarande regler för sparbankernas avsättning till reservfond egentligen har någon praktisk betydelse för sparbankerna. Jag medger att förhållandena här kan vara varierande. För vissa sparbanker är betydelsen ringa, men för andra är den större. Genom övergångsbestämmelserna att sparbankerna till utgången av år 1973 har möjlighet att tillämpa äldre bestämmelser i fråga om kraven på egna fonder erkänner departementschefen i viss mån indirekt att det här föreligger en bristande likställighet mellan sparbankerna och affärsbankerna. Vad jag åsyftar är att åstadkomma en reell likställighet mellan sparbanker och övriga bankinstitut i anda och sanning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till min reservation nr 1.

I detta yttrande instämde herrar *Ingvar Andersson* (m), *Mattsson* (cp), *Vilhelm Erik Carlsson* (m), *Skärman* (fp) och *Schött* (m).

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag vill säga ytterligare några ord angående denna fråga, som har föranlett reservation och som har berörts av herr Gösta Jacobsson. Det gäller sålunda sparbankernas rätt att avsätta skattefria medel till reservfond, om det erfordras för att uppfylla kapitaltäckningskraven. I praktiken är detta, särskilt med hänsyn till den fortgående inflationen och expansionen, en nödvändig utgift för rörelsens utveckling i enlighet med tidens krav. Den rätten föreslås nu slopad. Jag har emellertid inte kunnat finna att utskottet anfört något annat skäl härför än att det ifrågasätter om denna rätt har någon praktisk betydelse. Det uttalandet går emellertid inte väl ihop med fortsättningen i utskottets skrivning, där ut-

Ang. sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond

skottet framhåller att de gamla reglerna skall få gälla övergångsvis ett par år.

Jag kan försäkra att rätten har stor praktisk betydelse för ett inte obetydligt antal sparbanker. Det är ett behov som inte kan tillgodoses genom övergångsbestämmelser utan är av långsiktig natur. Utskottet tycks ha trott på ett påstående i en departementspromemoria, som emellertid har blivit tillrättatlag under remissbehandlingen. Utskottet har också litet tidigare i betänkan- det nämnt möjligheten för sparbank att tillgodose kapitaltäckningskravet genom att uppta förlagslån. Detta är likställt med egna fonder när det gäller kapitaltäckningskravet men medräknas inte när det gäller skattefrihet för erforderlig avsättning till reservfonden. När en sparbank expanderat så starkt att de egna fonderna inte räcker till, kan den sålunda provisoriskt klara situationen genom att ta upp ett förlagslån. Detta måste så småningom återbetalas, och på längre sikt är det givetvis nödvändigt att de egna fonderna förstärks. Då är gällande skatteregler av värde och har också tillämpats i åtskilliga fall.

Situationen i landets sparbanker är i många fall sådan att man i gamla tider, när kostnaderna var låga och marginalen mellan in- och utlåningsräntor var större än nu, samlat ganska stora fonder. Under nuvarande förhållanden är det emellertid knappast möjligt att utvidga rörelsen i takt med samhällets utveckling och samtidigt av beskattade medel avsätta tillräckliga belopp för fonderna för att kravet på kapitaltäckning, motsvarande omsättningsökningen, skall tillgodoses. Fonderna kommer därför efter hand att minska i relation till omslutningen, och sparbankerna kan komma in i den farozon där deras fortsatta utveckling hämmas.

Propositionens och utskottets ståndpunkt innebär i detta avseende ett klart favoriserande av affärsbankerna, som kan utnyttja andra skattebefrielse regler för utökning av sitt kapital. Jag är ganska förvånad över att ett nästan

enhälligt bevillningsutskott har velat ge affärsbankerna denna favorisering och därigenom minska möjligheterna till den ganska sunda konkurrens på kreditområdet som nu råder, men där de stora affärsbankerna hotar att i många avseenden bli övermäktiga.

Herr talman! Jag instämmer i kravet på bifall till reservationen.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Jag avser att uppehålla mig enbart vid den del av utskottets betänkande som behandlar min motion I:1037. Den har en liten förhistoria. Under den allmänna motionsperioden i år väckte jag tillsammans med herr Åkerlund i denna kammare en motion, som syftade till att få en sådan ändring i kommunalskattelagen att samma skattesats skulle gälla för ekonomiska föreningar som för aktiebolag.

I det betänkande som bevillningsutskottet avgav med anledning av den motionen yrkades avslag på motionen med motiveringen att det i en promemoria i finansdepartementet hade angivits att det inte längre fanns skäl att vidmakthålla den skillnad i beskattning som hittills gällt mellan ekonomiska föreningar och aktiebolag och att man således kunde vänta sig ett Kungl. Maj:ts förslag i frågan.

Så kom propositionen men upptog inte något sådant förslag. Jag fick då särskilt tillstånd att på nytt väcka motion i samma ärende. Nu föreligger åter ett utlåtande, och jag konstaterar att det enligt utskottet inte längre finns några skäl att vidmakthålla skillnaden. Det finns alltså, herr talman, ingenting som skiljer utskottets uppfattning från vad som framförts i motionen. Jag finner därför inte anledning att längre uppehålla mig vid själva sakfrågan, eftersom jag inte har något att argumentera mot.

Jag kan emellertid inte underlåta att anmäla att jag finner det betänkligt att utskottet »förutsätter att Kungl. Maj:t

Ang. sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond

ägnar det av motionären aktualiserade spörsmålet uppmärksamhet och avstyrker därför bifall till motionen». Jag finner detta vara ett uttryck för en otrolig kraftlöshet. Utskottet har uppenbarligen en egen mening, men lika uppenbart är att det inte har någon egen vilja. Eller är underdånigheten så stor att man inte vågar säga ut sin mening?

Detta är långt ifrån det enda exemplet, det är ett ibland många på att det föreligger åsiktsgemenskap mellan utskott och motionärer, men likväl yrkar utskotten avslag på väckta motioner — uppenbarligen i något slags rädsla för att besvara Kungl. Maj:t med riksdagens mening.

Det är dock i denna kammare och i medkammaren som Sveriges politik skall formars och beslutas. Det är inte otillständigt av riksdagen att ge Kungl. Maj:t till känna riksdagens mening. Om utskotten arbetar på det sätt som nu sker underminerar de enligt min mening riksdagens konstitutionella ställning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen I: 1037.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Herr Brundin har redan sagt det mest väsentliga som enligt min mening behöver sägas i fråga om den diskriminatoriska beskattningen av aktiebolag och ekonomiska föreningar. Det är bara en allmän synpunkt som jag skulle vilja tillägga, eftersom jag själv, som herr Brundin sade, var motionär i januariupplagan av motion I: 1037.

Det brukar nämligen heta i den allmänna press- och propagandadebatten om de stora varuhusen, att Domus lyckats bäst i konkurrensen. Jag är för egen del inte i stånd att avgöra om detta är rätt eller fel, men alldeles uppenbart är att Kooperativa förbundet har skattemässiga fördelar i sin kapitalanskaffning, som de i bolagsform arbetande privatföretagen inte har. Dessa fördelar är ingalunda betydelselösa i en

tid när lånemöjligheterna är så starkt begränsade som fallet nu är. En av dessa fördelar är den nu aktuella 32-procentiga företagskatten. Jag tycker att KF självt skulle betacka sig för en dylik ideologiskt betonad hjälp i dagens samhälle — KF är ju inte precis något småföretag i vanlig mening. För tydlighetens skull vill jag framhålla att de jordbrukskooperativa företagen, som ju drivs som ekonomiska föreningar, får betraktas som ett särfall i detta skattehänseende med tanke på jordbruksregleringens konstruktion.

I övrigt biträder jag herr Brundins yrkande.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Bevillningsutskottet är praktiskt taget enhälligt när det gäller den föreliggande propositionen. Herr Gösta Jacobsson har velat ge uttryck för en egen mening. Jag tycker att herr Jacobssons kritik var hovsam, och jag är övertygad om att herr Jacobsson har klart för sig — han gav uttryck för detta också — att det i praktiken inte har så särdeles stor betydelse om hans yrkande skulle vinna bifall. Men det är klart att det, när det gäller den fondbildning som det här har talats om, kan sägas att det är förstäeligt att institutioner som haft en skatteförmån vill behålla den. Bankinspektionen säger emellertid att man, om paritet skall råda mellan olika institutioner och olika former av bankverksamhet, rimligen inte kan bibehålla skattefrihet för denna fondbildning, ty det gäller ju här skattefriheten och då blir det en extra favör för sparbankerna. Den myndighet som ändå har översynen över hela detta område säger nämligen att kravet på skattefrihet inte går att förena med det krav på paritet mellan olika former av bankverksamhet som eftersträvas i propositionen.

Vidare har vi väl när det nu gäller att åstadkomma en samordning — och utskottsmajoriteten tycker att man har

Ang. sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond

lyckats bra därmed i och med föreliggande proposition — i och för sig gjort ett framsteg på området, något som jag anser vara värt att understryka.

Om beskattningen av de ekonomiska föreningarna sade herr Brundin att bevillningsutskottets sätt att behandla ärenden skulle komma att undergräva riksdagens anseende. Ja, månntro det, herr Brundin! Han sade att utskottet borde ge till känna för Kungl. Maj:t vad utskottet tänkt. Tyvärr ger riksdagen nästan vid varje plenum till känna vad utskotten har skrivit. Enligt mitt sätt att se är det att undergräva riksdagens auktoritet. Skall ett utskott ge uttryck för sin mening, bör det ske i en skrivelse till Kungl. Maj:t, och då bör det vara en utformad mening som utskottet hävdar. Bevillningsutskottet har i regel vunnit resonans för sina skrivelser, men jag känner till ett par fall där Kungl. Maj:t inte vidtagit några åtgärder. Jag beklagar det, ty jag står på utskottets linje. Jag vill framhålla att detta har inträffat endast i ett par fall under de tio år som jag haft förmånen att vara med i utskottet. Men ledamöterna kan vara övertygade om att om man i tid och otid, i ärende efter ärende skriver till Kungl. Maj:t, mister dessa skrivelser sin skärpa, och det är på denna punkt jag anser att riksdagen har sitt anseende att bevara.

Jag tycker att herr Brundin bort vara nöjd med vad utskottet här har skrivit — om han inte varit den kraftnatur som han gav uttryck åt i talarstolen — när utskottet anför att det utgår ifrån att Kungl. Maj:t uppmärksammar ärendet. Vi finner det nämligen inte ändamålsenligt att vederbörande utskott utformar lagtexter utom i alldeles speciella fall. Vi hävdar att det bör ske en utredning och en samordning när det gäller så viktiga saker som våra skatter. Man kan ju diskutera avvägningen av skatterna på våra ekonomiska föreningar. Även om det fanns skäl härför tidigare, kanske skälet inte är lika starkt nu. Alltså, säger utskottet, utgår

vi från att Kungl. Maj:t funderar på detta.

Vi är inte rädda för att besvara regeringen. Jag vet inte om kammaren har fått den uppfattningen att bevillningsutskottet alldeles särskilt aktar sig för att ge till känna sin mening och ta egna initiativ. Kanhända har ledamöterna den uppfattningen. Då är det ju bara beklagligt. Men om riksdagen inte har den uppfattningen, kan det inte vara befogat med sådana yttranden som dem herr Brundin nyss framförde.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Bevillningsutskottets ärade ordförande menade att jag var hovsam i mitt anförande. Det kanske jag var, men jag var inte så hovsam att jag medgav, vilket herr John Ericsson gjorde gällande, att denna avsättning till reservfond spelar en mycket liten roll för sparbankerna. Tvärtom sade jag att den för vissa sparbanker spelar en mindre roll, medan den för andra har en större betydelse. Att så är fallet har omvitnats av herr Alexanderson.

Herr John Ericsson talade också om att syftet med detta förslag var att uppnå paritet mellan olika former av banker, mellan affärsbanker och sparbanker. Men det är detta jag menar att man inte gör. Tvärtom blir sparbankerna sämre ställda än affärsbankerna.

När vi behandlade detta ärende i bevillningsutskottet framfördes bland annat några synpunkter som Svenska bankföreningen, som ju företräder affärsbankerna, hade anförts. En jämförelse hade gjorts mellan förräntningskravet före skatt på det egna kapitalet för en affärsbank och en sparbank. Bankföreningen hade kommit till det resultatet att för en åttaårsperiod avkastningsbehovet skulle vara 51,2 miljoner kronor för affärsbanken och 40 miljoner kronor för sparbanken.

Sparbanksföreningen å sin sida har

Ang. sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond

underkänt denna siffergymnastik. Enligt dess beräkning skulle i stället det totala avkastningskravet under en femårsperiod — man har räknat med en sådan — vara 28,6 miljoner kronor för affärsbankerna och 40 miljoner för sparbankerna. Detta visar att det föreligger en ojämnhet.

Jag kan inte uttala mig om vad som är rätt i den här saken — Sparbanksföreningen har gjort sin jämförelse och affärsbankerna har gjort en annan. Trots detta vill jag slå fast att affärsbankerna vid en nyemission enligt Annell-lagen erhåller viss skattelättnad, medan sparbankerna, som arbetar utan eget vinstsyfte, inte kommer att åtnjuta någon som helst lättnad i beskattningen, när de använder den enda väg som står till buds och fullgör lagenliga avsättningar till reservfonden. Detta är den lilla skillnaden, herr John Ericsson!

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Jag vill till bevillningsutskottets ordförande säga att jag inte särskilt utpekat bevillningsutskottet, utan när jag talade om »att det ofta händer» så avsåg jag riksdagens utskott i allmänhet.

I motionen yrkar jag på att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhålla om förslag innebärande införande av samma skattesats för ekonomiska föreningar och aktiebolag. Det är ett klart yrkande. Bevillningsutskottets ordförande säger att riksdagen verkligen inte skulle vinna anseende på och inte heller få någon skärpa i sitt agerande genom att ständigt och jämt föreslå skrivelse till Kungl. Maj:t, och jag delar den uppfattningen. I den här frågan har utskottet en mening, men herr Ericsson anser uppenbarligen att riksdagen skulle vinna skärpa i sin attityd just genom att avslå den motion som innehåller ett yrkande vars mening utskottet delar. Det tycker jag är ett egendomligt tankeslut.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt i fråga om sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond, därefter särskilt angående punkten B 2 i utskottets hemställan samt vidare särskilt avseende utskottets hemställan i övrigt.

I fråga om utskottets hemställan såvitt avsåge sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till densamma, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Gösta Jacobsson vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde vote-ring, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 58 såvitt avser sparbanks rätt till avdrag för avsättning till reservfond, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gösta Jacobsson vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt

Ang. riksbankens avdelningskontor

hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 104;
Nej — 23.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjordes angående utskottets hemställan i punkten B 2 propositioner, först på bifall till densamma samt vidare på bifall till motionen I: 1037; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

På gjord proposition bifölls därpå vad utskottet i övrigt hemställt i detta betänkande.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkan den:

nr 60, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 61, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt jämte motioner; och

nr 62, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss skattefrihet för utdelning på aktie i Svensk interkontinental lufttrafik aktiebolag (SILA), m. m.

Vad utskottet i dessa betänkan den hemställt bifölls.

Ang. riksbankens avdelningskontor

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande nr 43, över riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning rörande riksbankens avdelningskontor.

Riksdagens revisorer hade i skrivelse till riksdagen den 27 februari 1969 föreslagit, att en förutsättningslös utredning om betalningsmedelsförsörjningen under fredsförhållanden skulle verkställas att tjäna till ledning för ett slutligt ställningstagande i frågan om riksbankens kontorsnät. I uppdraget hade angivits även böra ingå att undersöka konsekvenserna av en eventuell nedskärning eller indragning av lokalkontorsorganisationen med hänsyn till de övriga arbetsuppgifter som för närvarande åvilde denna. Utredningen sades böra bestå av eller biträdas av experter inom administrativ rationalisering, samhälls-ekonomi och bankteknik. Vidare hade uttalats, att arbetet med hänsyn till personalläget vid riksbanken borde bedrivas så skyndsamt, att riksdagens principbeslut i frågan kunde fattas senast år 1971.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå riksdagens revisorers förevarande framställning.

Reservation hade avgivits av herr *Wirtén* (fp) och herr *Larsson* i Umeå (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av riksdagens revisorers förevarande framställning måtte uppdraga åt talmanskonferensen att föranstalta om utredning rörande betalningsmedelsförsörjningen och riksbankens kontorsorganisation i enlighet med vad reservationerna anförde.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Riksbanken har utöver huvudkontoret i Stockholm 23 avdelningskontor, ett i varje residenstad. De äldsta kontoren kom till redan på 1820-talet, så det är förvisso en organisation med aktningvärd ålder i den svenska förvaltningsfamiljen. Det är därför inte heller så underligt att det

ifrågasatts om den nuvarande organisationen motsvarar vår tids krav på lönsamhet och rationalitet. Debatten om riksbankens avdelningskontor, deras vara eller icke vara, har sedan 1930-talets mitt seglat upp med mer eller mindre jämna mellanrum.

Senast diskuterades frågan i Sveriges riksdag 1959. Riksdagen beslöt då att bibehålla systemet med avdelningskontor, kanske främst därför att man inte hade något ordentligt utrett alternativ. Riksdagsbeslutet innehöll emellertid också ett konstaterande att avdelningskontoren måste få väsentligt ökade arbetsuppgifter om de skulle bibehållas i fortsättningen.

Under åren som gått sedan dess har det diskuterats om man till avdelningskontoren skulle föra över exempelvis den statliga bostadslångeivningen och bestyret med återbetalningen av de statliga studiemedlen. Tio år efter beslutet kan konstateras att försöken att tillföra riksbankens avdelningskontor nya arbetsuppgifter blivit resultatlösa. Ur denna synpunkt har således avdelningskontorens raison d'être försämrats. Mot det påståendet kan visserligen anföras att en 50-procentig ökning av sedelrörelsen har ägt rum under motsvarande period. Riksdagsrevisorerna har gjort följande bedömning, vilken jag citerar: »Den totala reella arbetsbelastningen har snarast minskat samtidigt som personalen har vuxit i antal.»

Riksbanksfullmäktige bestrider riksdagsrevisorernas bedömning i rätt aggressiva ordalag och annat var kanske inte att vänta. Vi har i utskottet konstaterat att påstående står mot påstående. Men för oss reservanter förefaller det vara en riktig bedömning riksdagsrevisorerna kommit fram till, nämligen att tiden nu är inne att tillsätta en förut-sättningslös utredning om betalningsmedelsförsörjningen under fredsförhållanden, vars resultat kan ligga till grund för ett ställningstagande i fråga om riksbankens kontorsnät. Även övriga funk-

Ang. riksbankens avdelningskontor tioner, av mer sekundär art, hos riksbankens avdelningskontor bör tas med i utredningsarbetet.

Det yrkandet har även stöd från några betydelsefulla remissinstanser.

Funderingarna om att rationalisera betalningsmedelsförsörjningen går för närvarande i huvudsak i två riktningar. Den ena är att minska antalet avdelningskontor och den andra att överflytta riksbankens regionala verksamhet på andra institutioner, då i första hand postverket.

Bankinspektionen menar att den sistnämnda vägen bör undersökas och hänvisar till det utbredda kontorsnät som posten förfogar över. Ett ställningstagande kräver emellertid, enligt bankinspektionen, ingående utredningar och därför yrkar den på att sådana snarast kommer till stånd. Det yrkandet stämmer överens med vad vi reservanter anför.

Svenska bankföreningen anser att en överflyttning av sedel- och myntdistributionen till postverket skulle »medföra icke oväsentliga fördelar i form av större lättillgänglighet och kortare transporter». Bankföreningen har ingenting att invända mot en sådan omläggning, men motsätter sig en reduktion av avdelningskontoren om riksbanken alltför skall ombesörja betalningsmedelsförsörjningen.

Sveriges Kreditbank anser däremot att »en koncentration av uppgifter — — till ett fåtal betalningscentraler bör kunna ske utan större olägenheter för de kreditinstitut som nu utnyttjar riksbankens avdelningskontor».

De av riksdagsrevisorerna hörda experterna tillstyrker också att frågan om riksbankens avdelningskontor snarast utredes. Professor Arvidsson och kanslirådet Hagström i industridepartementet säger i sitt gemensamma utlåtande: »Redan ytliga överväganden synes dock ge vid handen, att det är högst osannolikt att den optimala lösningen av sedelförsörjningsfrågan skul-

Ang. riksbankens avdelningskontor

le vara den nuvarande, huvudsakligen historiskt betingade lokalkontorsorganisationen.»

Herr talman! Med det anförda tycker jag mig — om ock kortfattat — ha dokumenterat det välmotiverade i att begära en utredning i det här ärendet, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! Jag hoppas att kammaren tillåter mig att ta något litet längre tid i anspråk i detta ärende.

Som den föregående talaren nämnde har riksbankens lokala kontorsorganisation flera gånger varit en riksdagsfråga sedan 1930-talet. 1933 års revisorer ifrågasatte i sin berättelse en utredning om huruvida driftkostnaderna skulle kunna minskas genom en enklare personalorganisation, genom koncentrerat av rörelsen eller på annat sätt. Propån föranledde inget riksdagens beslut 1934. 1943 års bankoutskott uttalade i anledning av diskussionen om inrättandet av en statlig affärsbank att det låg nära till hands att riksbankens kontorsorganisation inlemmades i den nya banken. I principbeslutet 1949 om inrättandet av Sveriges Kreditbank gick också detta som en del, men det fullföljdes inte, främst på grund av att man ansåg de organisatoriska svårigheterna stora och att man hade en lägre värdering av besparingseffekten. Kontorens framtid skulle fortsättningsvis utredas.

År 1952 gjorde riksbanksfullmäktige en framställning till riksdagen, grundad på dåvarande riksbankschefen Lemnes utredning. Denna utredning gick ut på att man borde undersöka möjligheterna att tillföra kontoren nya arbetsuppgifter innan kontorsfrågan definitivt avgjordes. Ur bankoutskottets utlåtande 1952 ber jag, herr talman, att få citera följande:

»Det torde få erinras om att avdelningskontoren tillkommo på en tid då

kreditmarknaden i vårt land var väsentligt mindre utvecklad än för närvarande. En kontorsindragning synes därför ur denna synpunkt numera kunna ske utan väsentliga olägenheter för allmänheten. På grund härav bör enligt utskottets mening — med hänsyn till de betydande kostnaderna för riksbankens avdelningskontor — en allmän indragning av kontoren allvarligt övervägas, därest icke vid den fortsatta undersökningen, såsom av utredningsmannen framhållits, nya uppgifter kunna överföras till avdelningskontoren från andra statliga organ, såsom vissa länsorgan i residensstäderna, med besparingar för det allmänna som följd. Om en sådan överflyttning emellertid icke skulle visa sig fördelaktig, synes man enligt utskottet icke kunna undgå att återupptaga frågan om indragning av kontoren till förnyad prövning.»

Under mellantiden fram till 1959 arbetade riksbankens organisationskommitté, vars promemoria låg klar i december 1958. Kommittén medgav att större koncentration av riksbankens lokala organisation skulle medföra arbetstekniska fördelar och minskade kostnader. Ny distriktsindelning med endast tio avdelningskontor, presenterad som en skiss, skulle enligt kommittén möjliggöra en personalminskning med 40 tjänster samt minskade fastighets- och förvaltningskostnader. Man anförde naturligtvis också vissa nackdelar, längre transportvägar för avnämarna, försämrad kvalitet på utelöpande sedlar, sämre övervakningsmöjligheter för riksbanken, förfång för myndigheter och allmänhet; men, tillade organisationskommittén, skulle man bygga upp en ny organisation från grunden, borde samhället inte sträcka sin centralbanksmässiga service längre än till förutnämnda skiss.

Vi är slutligen framme vid 1959. Utöver vad som tidigare förekommit är innebörden av 1959 års riksdagsbeslut enligt min mening av vikt för bedömningen av föreliggande ärende. Utöver

vad herr Wirtén här sagt ber jag att få citera vad riksdagen sade vid detta tillfälle.

»En bedömning av frågan om den lämpliga distriktsindelningen ställer sig för närvarande knappast lättare än 1952 — — — men det synes utskottet uppenbart att kontoren måste få väsentligt ökade arbetsuppgifter för att de skall kunna behållas i nuvarande omfattning på längre sikt. Utskottet vill understryka angelägenheten av att utredningar rörande möjligheterna att tillföra avdelningskontoren ytterligare arbetsuppgifter från statsförvaltningen snarast igångsättes och redovisas för riksdagen. Detta utredningsarbete måste sannolikt omfatta stora delar av den lokala statsförvaltningen och således företagas i annan ordning än den hittills inom riksbanken verkställda utredningen. Det torde få ankomma på fullmäktige i riksbanken — som förutsättes fortlöpande och ingående uppmärksamma förändringarna i avdelningskontorens arbetsuppgifter och framlägga förslag till en anpassning av kontorsorganisationen härefter — att taga initiativet härtill och göra de hänvändelser till Kungl. Maj:t som i anslutning härtill kan visa sig erforderliga.

Först när dessa undersökningar slutförts kan klart överblickas vilka arbetsuppgifter riksbankens avdelningskontor kommer att få på längre sikt. Utskottet vill betona, att utredningarna, bl. a. med hänsyn till den betydande pensionsavgången vid riksbanken under 1960-talet, bör slutföras skyndsamt, eftersom ett lägligt tillfälle att inskränka organisationen då erbjuder sig.»

I avvaktan på slutförandet av sådana undersökningar föreslog utskottet att man skulle behålla kontoren oförändrade tills vidare.

Denna lilla tillbakablick avslutar jag med att återge vad riksbanksfullmäktige 1961 yttrade till Kungl. Maj:t i samband med frågan om förvaltningen av de statliga bostadslånen.

Fullmäktige framhöll att den succes-

Ang. riksbankens avdelningskontor siva minskningen och avvecklingen av »den utlåning som tidigare i betydande omfattning förekommit vid avdelningskontoren både till affärsbankerna och allmänheten lett till att de centralbanksmässiga uppgifterna blivit otillräckliga som arbetsunderlag för en lokalorganisation av denna storlek. Visserligen steg uppgifterna i fråga om sedel- och myntförsörjningen, men då samtidigt en del av den socialt betonade utlåningsrörelsen var under avveckling, blev det totalt fråga om en fortgående reduktion av arbetsuppgifterna. Om ej riksbanken i takt med denna utveckling erhöll nya uppgifter, skulle arbetsvolymen efter hand minska så, att det ekonomiskt kunde bli svårt att motivera deras behållande.»

Herr talman, jag ber om ursäkt för dessa långa citat, som jag emellertid ansett det vara av visst värde att få anföra i detta sammanhang.

Vi skriver nu 1969. Då inget initiativ tagits från annat håll, har riksdagens entydiga uttalande 1959 föranlett revisorerna att uppta ärendet till granskning. Av granskningen framgår att ansträngningar gjorts att vidga kontorens arbetsuppgifter. Någon samlad redovisning av försöken och deras — med undantag för de statliga bostadslånen — negativa resultat har inte tillställts riksdagen. Av kontorens gamla arbetsuppgifter har — under åren 1958—1967 som granskningen avser — främst kassarörelsen vuxit avsevärt. Denna förbättring balanseras emellertid av en kraftig minskning av in- och utlåningen av icke-riksbanksmedel. Undersökningarna har i varje fall inte kunnat påvisa någon väsentlig ökning av den totala arbetsbelastningen. Någon ändring härvidlag är med hänsyn till en planerad centralisering av lånerutinerna i samband med databehandling inte sannolik.

Under undersökningsperioden har personalen ökats med 16 procent. Driftkostnaderna 1967/68 utgjorde 10,4 miljoner kronor, exklusive pensions- och

Ang. riksbankens avdelningskontor

socialförsäkringar samt vissa andra centrala merkostnader. En betydande pensionsavgång inträffar om några år, ett förhållande som bankoutskottet 1959 fäste stor vikt vid, såsom framgick av det citat jag anförde.

Även efter riksbanksfullmäktiges under granskningsarbetet till revisorerna framförda synpunkter på ämnet framstod en omprövning av frågan inom den av riksdagen angivna tidtabellen som motiverad. Detta ståndpunktstagande föranledde ett remissförfarande för att få frågan allsidigt belyst.

Riksbankens grundmotiv för bibehållandet av den lokala kontorsorganisationen är att betalningsmedelsförsörjningen, en önskvärd service till kredit- och näringsliv, samt säkerhets- och kvalitetsaspekter på sedelhanteringen bäst tillgodoses genom nuvarande organisation inom riksbanken. Denna uppfattning grundar sig inte på en förutsättningslös systematisk undersökning om den bästa lösningen av sedeldistributionsfrågan genom utnyttjande av moderna och tekniska hjälpmedel, hävdar en av experterna, ett påpekande som riksbanken för övrigt vidgår såsom riktigt.

Fullmäktige ifrågasätter att någon total besparingseffekt kan nås, om penningdistributionen flyttas över till postverket som föreslagits. Bankinspektionen hävdar motsatsen, även med kvarliggande hos riksbanken centralt av vissa övervaknings- och kontrolluppgifter genom lämpliga rapporteringsformer.

Även Svenska bankföreningen talar, som här förut nämnts, om avsevärda fördelar med ett sådant arrangemang. Postverket, som är kritiskt i vissa avseenden, anmäler i motsats till vad man gjorde tidigare inte något intresse men påtar sig uppgiften under förutsättning, att man får kostnadstäckning för hanteringen.

Av sex länsstyrelser som hörts har en — summa en — förordat att nuvarande kontorsnät skall bibehållas tills länsin-

delningsreformen lösts. Två länsstyrelser slår av beredskapsskäl vakt om sina respektive kontor, nämligen Malmö och Luleå. Två länsstyrelser är positiva till en kontorsrationalisering, och den sjätte slutligen uttalar sig direkt för att frågan skall ingående prövas.

Befräffande revisorernas utredningsyrkande säger sig bankinspektionen med sitt yttrande just ha velat understryka behovet av en sådan utredning, och de experter som hörts har framfört samma mening. Om remissinstansernas yttranden inte utmynnar i en entydig slutsats i enlighet med de krav som bankoutskottet har på en sådan, så har de ändå, synes det mig, en bestämd slagsida som ger stöd åt revisorernas ståndpunkt.

Att genomtränga riksbanksfullmäktiges utförliga till utskottet ingivna yttrande, som givetvis först i och med utlåtandet har blivit tillgängligt, till det räcker på intet sätt mina resurser. Men, herr talman, trots detta aktstyckes stora tyngd är det svårt att mot bakgrund av vad som tidigare har förevarit finna riksbanksfullmäktiges övilja mot en utredning riktigt rimlig. Fördelen av att efter en utredning också få frågan avförd från dagordningen anser jag för min egen del skulle vara ett intresse i sig. När fullmäktige utgår från såsom odiskutabelt att den nuvarande ordningen är den bästa och att en utredning följaktligen vore meningslös är det dock ett partsuttalande.

Bankoutskottets utlåtande, ehuru negativt, uppfattar jag som vänligt och hovsamt mot revisorerna. Med litet motstridiga ordvändningar andas utlåtandet en bestämd förväntan om ändringar i kontorsnätet. Vid genomläsningen frapperas man dock av en sak: utskottet berör icke med ett ord riksdagsbeslutet år 1959 och dess mycket bestämda uttalanden. Må det tillåtas mig att uttala att jag finner det anmärkningsvärt.

Bankoutskottet avstyrker revisorernas utredningsförslag, enär revisorerna

inte har lyckats göra troligt att en radikal förändring av det nuvarande sedelhanteringssystemet med bibehållen service skulle medföra några fördelar ur samhällsekonomisk synpunkt. Det har knappast varit revisorernas ambition att leda detta i bevis. Vi inskränker oss till att uttala att det inte synes vara uteslutet. Jag poängterar att revisorerna icke framfört någon mening om huruvida nuvarande kontorsorganisation skall bibehållas oförändrad, mer eller mindre radikalt reduceras eller om en lösning skall sökas efter andra vägar. Det är i avsikt att få tänkbara möjligheter till kostnadsbesparingar, deras olika konsekvenser, för- och nackdelar förutsättningslöst klarlagda och pröva- de som revisorerna i sin skrivelse till riksdagen har föreslagit en utredning av frågan. Det anser jag, herr talman, vara i överensstämmelse med våra åligganden som revisorer, och då ingen förändring av sakläget i stort har skett sedan år 1959 också i överensstämmelse med riksdagens beslut samma år.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr ÅKERLUND (m):

Herr talman! Det är inte min avsikt att tala om utskottsutlåtandet — jag är enig med utskottets majoritet och biträder dess yrkande. Att jag har bett att få ta till orda i detta sammanhang beror på att jag önskar göra en liten anteckning till protokollet.

I bankofullmäktiges vid detta utlåtande fogade skrivelse på s. 13 finns ett uttalande som lyder: »De sedlar som riksbanken utfärdar är att anse som riksbankens skuldsedlar gentemot allmänheten.» Det är så riktigt som det är sagt. Jag har vid flera tillfällen just varnat för en penningpolitik som inneburit att riksbanken satt sig i skuld alltför mycket vid sin sedelutgivning. Därför gläder jag mig åt detta uttalande med tanke på de framtida debatterna om riksbankens penningpolitik.

Ang. riksbankens avdelningskontor

En äldre kollega i bankoutskottet, herr Gustaf Henry Hansson i Göteborg, brukade vid diskussionerna om sedelutgivningsrätten alltid hävda att en sedel är en skuldförbindelse. Han skulle säkert ha glatt sig åt just detta uttalande. Det vore utmärkt om bankoutskottets övriga ledamöter kommer till samma insikt som bankofullmäktige om sedelns rätta natur och drar konsekvenserna därav, när vi går till de penningpolitiska debatterna.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! I en skrivelse till riksdagen den 27 februari i år har riksdagens revisorer föreslagit, att en förutsättningslös utredning om betalningsmedelsförsörjningen under fredsförhållanden skall göras och läggas till grund för ett slutligt ställningstagande vad gäller riksbankens kontorsnät. Revisorerna, som har inhämtat remissyttrandet från flera håll, åberopar särskilt bankspektionens och Svenska bankföreningens yttranden samt yttrandet från olika experter som revisorerna anlitat, på sätt fru Wallentheim här har redogjort för.

Bankofullmäktige avstyrker en allmän utredning om betalningsmedelsförsörjningen och riksbankens kontorsnät men anmäler att t. ex. ändrade postkommunikationer påverkat arbetsförhållandena vid vissa avdelningskontor. Riksbanken har därför under senaste året övervägt frågan om partiella förändringar av kontorsnätet men låtit dessa överväganden vila i avvaktan på riksdagens ställningstagande till den av revisorerna föreslagna utredningen.

En genomgång av handlingarna visar strax att kärnpunkten i ärendet är betalningsmedelshanteringen. Det är därför naturligt att man, före ett ställningstagande till revisorernas förslag, söker få en uppfattning om betalningsmedelshanteringen och hur den nu fungerar. Fungerar den i stort sett tillfredsställande? Det är en fråga som

Ang. riksbankens avdelningskontor

man då ställer sig. Nästa fråga blir: Vad är att vinna på en övergång till ett annat system, när det gäller att förmedla betalningsmedlen? Såvitt jag kunnat finna har varken riksdagens revisorer eller andra anfört några egentliga anmärkningar mot riksbankens och dess avdelningskontors skötsel av dessa uppgifter. Ur den synpunkten skulle det således inte vara behövt att vidta några åtgärder. Grunden för den föreslagna utredningen synes i stället vara den, att man anser att kostnaderna för riksbankens kontorsnät skulle kunna minskas, om för betalningsmedelsförsörjningen anlätades andra distributörer än riksbankens nuvarande avdelningskontor.

Mot denna tanke har bankofullmäktige argumenterat, och det finns ingen anledning för mig att här upprepa dessa argument då de redan är tillgängliga i de tryckta handlingar som hör till ärendet. Beträffande den sista promemorian från riksbanken, som fru Wallentheim ansåg vara stor och tung att sätta sig in i, vill jag bara nämna att den enligt uppgift blev tillgänglig för revisorerna i maj månad i år.

Självklart är väl dock att på vilket sätt betalningsmedelsförsörjningen än ordnas, drar den med sig kostnader som måste betalas. I det sammanhanget är faktiskt poststyrelsens remissvar intressant — fru Wallentheim berörde det i någon mån och erinrade om att poststyrelsen inte var så positiv nu som den varit tidigare till ett övertagande av sedel- och myntdistributionen. Det har väl sina skäl. Poststyrelsen anför bl. a. att en radikal begränsning av riksbankens kontorsnät skulle medföra allvarliga svårigheter att försörja vissa postanstalter med betalningsmedel och avsevärt öka postverkets kostnader för penningtransporter, bevakning, ränteförluster m. m. Poststyrelsen förutsätter också att om till postverket skulle överflyttas sedel- och myntdistributionen, så skall ersättning utgå för de kostnader som postverket åsamkas. I en del

andra remissyttranden — jag minns inte om det var bankinspektionens eller Svenska bankföreningens — finns en underförstådd mening att man kanske önskar en utvidgad service i samband med detta. Det är svårt att tänka sig att vartenda postkontor skulle ingå i det system som förmedlar betalningsmedel. Poststyrelsen säger dock i sitt yttrande att man inte kan göra avsevärda inskränkningar i det antal institutioner som förmedlar betalningsmedel. Då får vi en försämrad service. Den vill också ha betalt, och det är naturligt. Jag har en stark känsla av att det skulle bli mycket svårt att ta fram dessa kostnader, som skulle fördelas mellan postverkets olika rörelsegränar — t. ex. sedeldistributionen, som skall betalas av riksbanken. Man får därvidlag räkna med ganska ingående förhandlingar innan man når ett slutligt resultat.

I poststyrelsens remissvar finns också en annan sak, som jag tycker är av stort intresse. Poststyrelsen säger bl. a., att om riksbanken framdeles skall svara för penningdistributionen, bör riksbanken behålla sina avdelningskontor i ungefär nuvarande omfattning. Vad som särskilt intresserar är att poststyrelsen här berör frågan om vem som skall svara för betalningsmedelsdistributionen. Betalningsmedelsförsörjningen är en mycket viktig angelägenhet, och jag anser därför att det måste ställas mycket stora krav på denna verksamhet med hänsyn till säkerhet, kvalitet och även till servicefunktionen. I princip anser jag det därför riktigt att riksbanken svarar för en så betydelsefull uppgift som distributionen av betalningsmedel fram till vad jag vill kalla konsumenten. Därför bör man noga tänka sig för innan annat distributionsystem eller annan distributör övervägs. Om riksbanken behåller den serviceuppgift, som betalningsmedelsdistributionen är, blir säkerligen bl. a. säkerhets- och kvalitetsaspekterna väl bevakade.

I den debatt som har förts har det ju framkommit en del synpunkter. Både herr Wirtén och fru Wallentheim var inne på den historiska bakgrunden till riksbankens avdelningskontor och den verksamhet som bedrivs av dem. Herr Wirtén talade om att man får gå tillbaka till år 1820, då man byggde upp nätet — och det är naturligtvis alldeles riktigt. Men det förhåller sig väl på samma sätt med stora delar av vår förvaltning. Jag tycker att vi här bör tänka på att vår länsindelning är lika gammal, och hur den skall utformas i framtiden är ju för närvarande under diskussion. Just det förhållandet att riksbankens kontorsnät härrör från 1820 och är knutet till länsindelningen bör enligt min mening vara ett skäl för att kontorsnätet inte ändras förrän frågan om länsindelningen prövas.

Fru Wallentheim berörde också riksbankens andra verksamhetsgrenar och utlåningen till allmänheten. Trots allt förhåller det sig väl på det sättet att riksbankens betydelse när det gäller kreditgivning till näringslivet långt före riksdagens beslut 1959 varit ganska begränsad. Det har väl mera varit på det sättet att riksbanken haft en utlåning av en viss social karaktär.

Med anledning av påståendet att bankoutskottet har glömt bort vad som sagts 1959 vill jag bara påminna om att vi faktiskt åberopar det i vårt utlåtande. På s. 2 i utlåtandet kan följande läsas: »En utgångspunkt för revisorererna har varit bankoutskottets uttalande år 1959 — — —.» Vi har alltså inte glömt detta uttalande, utan vi har påmint om det.

Det finns naturligtvis många synpunkter som kan anföras i detta ärende. Bankoutskottet har, som framgår av dess utlåtande, för sin del inte kunnat tillstyrka revisorerernas förslag om en sådan utredning som föreslagits av dem, även om bankoutskottet helt naturligt nog har studerat revisorerernas synpunkter. Men detta innebär inte — och det har utskottet klart utsagt — att ut-

Ang. riksbankens avdelningskontor skottet för all framtid binder sig vid att riksbankens kontorsnät skall vara oförändrat. Ändrade postkommunikationer och förändringar av riksbankens egen organisation kan — som vi tidigare nämnt — föranleda ändringar av kontorsnätet. Så kan också bli fallet, om det blir — som jag nyss antydde — en ändrad länsindelning eller om den utredning, som nu görs av kreditinstitutens organisationer om ett datastyrt system för betalningsförmedling skulle få till resultat att t. ex. den utlöpande sedelstocken skulle kunna minskas.

Bankoutskottet har alltså här intagit en hållning som inte hindrar bankoutskottet att pröva dessa frågor i framtiden. Jag tycker att detta bör vara en ganska betydelsefull upplysning med hänsyn till vad som här tidigare nämnts beträffande utskottets uttalande 1959.

Herr talman! Jag har just nu inte något mer att anföra och ber därför att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan i dess utlåtande nr 43.

Häri instämde herr *Larsson, Nils Theodor*, (cp).

Fru WALLENTHEIM (s):

Herr talman! Låt mig säga några ord i anledning av herr Larfors' yttrande.

Han sade att sedelhanteringen är en av huvuduppgifterna för riksbankens avdelningskontor. Ingen vill bestrida det. Men att kassarörelsen har vuxit till med 50 procent, mätt efter antalet räknade sedlar, kan ju inte innebära en proportionell ökning av arbetsbelastningen, eftersom man i stor utsträckning använder maskiner för detta arbete. Det finns förresten en motsägelse i vad fullmäktige har anfört på den här punkten. Man säger på ett ställe att sedelräkningen med nödvändighet skulle ha medfört väsentlig personalökning, om maskinella hjälpmedel inte stått till förfogande. På ett annat ställe säger man att just hanteringen av betalnings-

Ang. riksbankens avdelningskontor

medlen har föranlett en ökning av antalet bankexpeditörstjänster.

I enlighet med den nya instruktionen skickar revisorerna numera ut primärmaterial — den första granskningspromemorian — på remiss. Visst har jag läst remissyttrandena. Men det yttrande som bankoutsnittet har begärt från riksbanksfullmäktige och som ingått direkt till utskottet har jag givetvis inte sett förrän nu. Det är möjligt att den som läser det sistnämnda yttrandet mening för mening inte kan finna några avvikande meningar där.

Revisorerna har naturligtvis inte givit sig in på avvägningar i olika detaljfrågor, men i huvudfrågan står meningar mot varandra. Mot den uppfattning postverket uttalat och som har mera ingående berörts står den mening som uttalas av de hörda experterna. Jag vill nämna att en av experterna är knuten till industridepartementet, en till Sveriges Kreditbank, och den tredje är professor i nationalekonomi vid universitetet i Lund. Jag förutsätter att detta är personer med sakkunskap på området.

Herr Larfors sade att det väl i alla fall är rimligt att man avvaktar länsindelningsreformen. Den är dock lagd på is, och det är en ganska allmän föreställning att den kommer att dröja avsevärd tid. Så mycket mindre tyngd tycker jag att talet om länsindelningsreformen har med tanke på att det från länsstyrelsehåll har anförts att det icke kan anses motiverat med ett riksbankens avdelningskontor i varje residensstad. Riksbankens nuvarande lokala kontorsorganisation drar betydande kostnader, och riksdagsrevisorerna har enligt sin instruktion att se över på vilka områden samhällsekonomiska besparingar kan göras. Naturligtvis har vi inte uttalat någon uppfattning om de olika kontorens skötsel, utan de synpunkter jag nyss anförde har varit avgörande.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Herr Larfors påpekade mycket riktigt att bankoutsnittet inte har stängt dörren för förändringar av riksbankens avdelningskontor. Det är förvisso riktigt. Det existerar en ganska generös skrivning i detta avseende.

Herr Larfors framhåller också att det gäller att tänka sig noga för innan man gör någon förändring, vilket just är det som vi reservanter anser. Men för att kunna göra en god bedömning av problemet krävs ett bra faktaunderlag. För att få fram detta är det nödvändigt, såvitt jag kan förstå, att tillsätta en utredning, som belyser problemet något fyligare än vad som hittills har skett.

Herr Larfors drog parallellen med länsförvaltningen och påpekade att även den är gammal. Påståendet är naturligtvis riktigt. Men som han också sade är ju länsförvaltningen föremål för stark debatt liksom också riksbankens avdelningskontor. Skillnaden är den att det beträffande länsförvaltningen pågår och redan utförts ett mycket intensivt utredningsarbete. Där finns ett faktaunderlag för bedömningar i fortsättningen. Ett sådant faktaunderlag saknas i detta ärende. Därför tycker jag att den enda logiska konsekvensen av herr Larfors' parallell med länsförvaltningen är att man såsom vi gjort bör kräva en utredning för att få fram fakta även i detta ärende.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! I sin replik till mig tog fru Wallentheim upp några punkter, som ger mig anledning att göra några kommentarer. Först vill jag ta upp frågan om sedelhanteringen. Min kanske något enkla synpunkt där är att vi när det gäller en så väsentlig sak som rikets sedlar och mynt bör vara mycket måna om att hanteringen sköts på ett mycket gott sätt. Vi bör vara så pass måna om denna hantering att vi är beredda att

kosta på den litet mer än vi kanske skulle behöva göra om vi valde det absolut enklaste sättet. Vi bör se till att sedelhanteringen sker under former, som kanske kan kallas litet gammalmodiga men som ändå täcker de säkerhetskrav som bör omge våra pengar.

Fru Wallentheim omnämnde de två promemoriorna. Låt mig kalla dem den första riksbankspromemorian och den andra. Jag syftade faktiskt på den andra. Den delgavs riksdagens revisorer i maj månad, vilket jag nu fått bekräftat. Den har alltså varit tillgänglig. Den har kanske inte skickats vidare till revisorerna. Det kan jag inte yttra mig om, ty det är en sak som ligger hos riksdagens revisorers kansli.

Både fru Wallentheim och herr Wirtén kom sedan in på vad jag hade sagt beträffande länsindelningen. Herr Wirtén anförde att jag borde ha tolkat förhållandena på så sätt att man nu borde göra en utredning om riksbankens kontor därför att vi har en utredning som arbetar med frågan om länsindelningen. Det är klart att man kan tänka så. För min del har jag tyckt att man i stället först bör se hur länsindelningen blir innan vi utreder riksbankens kontorsnät.

Till slut sade fru Wallentheim några ord, som kanske skulle kunna tolkas så att bankoutsrottet tyckt att revisorerna har handlat fel. Det har vi absolut inte tyckt. Det finns inte någon som helst anledning att hysa sådana tankar. Riksdagens revisorer har handlat efter sina föreskrifter och instruktioner. De har att föra fram synpunkter till riksdagen i de fall där de anser det vara motiverat. Det är vad som har skett. Sedan är det riksdagens sak att ta ställning till revisorernas propåer, och det är vad som nu skall ske.

Jag vill klart säga ifrån att bankoutsrottet ingalunda har ansett att revisorerna förfarit felaktigt. Det är helt i sin ordning att revisorerna har handlat så som de har gjort.

Ang. riksbankens avdelningskontor

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Wirtén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutsrottet hemställt i sitt utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 102;

Nej — 27.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. utredning rörande riksdagsbiblioteket

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 44, över riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning av riksdagsbibliotekets uppgifter och ställning inom det statliga biblioteksväsendet jämte motioner.

Riksdagens revisorer hade i skrivelse till riksdagen den 27 mars 1969 föreslagit, att riksdagen skulle föranstalta om en omprövning av riksdagsbibliotekets ställning och uppgifter inom det statliga biblioteksväsendet, grundad på en allsidig bedömning av riksdagens, statsförvaltningens och den samhällsvetenskapliga forskningens behov av biblioteksresurser. Utredningen borde enligt revisorernas mening vara förutsättningslös i organisatoriskt hänseende och därvidlag omfatta tre huvudalternativ, nämligen bibehållande av bibliotekets ställning som ett riksdagens verk, dess uppgående i den inre riksdagsförvaltningen och dess överflyttning till statsverket. Särskild hänsyn hade angivits böra vid de organisatoriska övervägandena tagas till konsekvenserna för riksdagens litteraturförsörjning. Den föreslagna utredningen ansågs böra tillsättas genom riksdagens försorg och få parlamentariskt inslag samt bedrivas i samråd med statskontoret och statens råd för vetenskaplig information och dokumentation.

En minoritet, bestående av fyra revisorer, hade, såsom framginge av ett till skrivelsen fogat protokollsutdrag, reserverat sig mot revisorernas beslut. Reservanterna hade föreslagit, att frågan om ökad samordning mellan riksdagsbibliotekets och övriga statliga biblioteksenheters arbetsuppgifter och frågan om riksdagsbibliotekets inordnande i den inre riksdagsförvaltningen närmare skulle utredas med utgångspunkt i att riksdagen behöлле huvudmannaskapet för riksdagsbiblioteket. Utredningen borde enligt reservanterna tillsättas av riksdagen samt bedrivas under med-

verkan av riksdagsbiblioteket och riksdagens förvaltningskontor och i samråd med statens råd för vetenskaplig information och dokumentation.

I anledning av framställningen hade väckts

dels de likalydande motionerna I: 1033, av herr *Alexanderson* och fröken *Mattson*, samt II: 1190, av herr *Wennerfors*, vari yrkats, att framställningen icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd,

dels ock de likalydande motionerna I: 1034, av herr *Ernulf m. fl.*, samt II: 1189, av herr *Johansson* i Trollhättan och herr *Tobé*, vari föreslagits, att riksdagen vid behandlingen av framställningen skulle uttala, att huvudmannaskapet för riksdagsbiblioteket fortfarande borde ligga hos riksdagen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i anledning av riksdagens revisorers förevarande framställning med avslag på motionerna I: 1033 och II: 1190 samt med bifall till motionerna I: 1034 och II: 1189 uppdraga åt talmanskonferensen att föranstalta om utredning rörande riksdagsbiblioteket i enlighet med vad utskottet i utlåtandet anført.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PALM (s):

Herr talman! Det kan synas vara ganska små frågor som tas upp i dessa sammanhang, men de är inte utan betydelse om man tar hänsyn till att det är riksdagsrevisorernas uppgift att kontrollera statsförvaltningen i största allmänhet, rationaliseringssynpunkter etc.

Jag vill rikta kammarledamöternas uppmärksamhet på att riksdagsrevisorerna inte varit eniga i den aktuella frågan. Majoriteten bland revisorerna har föreslagit att det skulle göras en förutsättningslös utredning med parla-

Ang. utredning rörande riksdagsbiblioteket

mentariskt inslag beträffande riksdagsbiblioteket och att denna utredning skulle ske i samråd med statskontoret och statens råd för vetenskaplig information och dokumentation. Majoriteten säger vidare att resultatet av denna utredning skulle ligga till underlag för ett principiellt ställningstagande av riksdagen senare. Man vill alltså ha en förutställningslös utredning.

Minoriteten säger sig inte vilja ha en förutställningslös utredning, utan vill redan nu slå fast att riksdagen under alla förhållanden skall vara huvudman för det bibliotek som vi så småningom skall omskapa med anledning av den stora författningsreformen, nybyggnation o. s. v. Minoriteten vänder sig således mot en förutställningslös utredning.

Majoriteten av revisorerna stöder sig på en hel del tunga remissinstanser, framför allt statskontoret, som är det främsta rationaliseringsorgan vi har inom statsförvaltningen och som anser att det skulle vara betydelsefullt att göra en utredning utan denna begränsning i detta sammanhang.

Mot den bakgrunden skulle det — eftersom jag tyvärr var förhindrad att delta i utskottssammanträdet men väl har lyssnat till föredragningarna i riksdagsrevisionen — vara intressant att få höra skälen till att utskottet beslutat i enlighet med minoritetens förslag, d. v. s. att utredningen inte skall göras helt förutställningslös.

Herr talman! Jag är rädd att jag, trots det besked jag kommer att få på denna punkt, blir tvungen att yrka bifall till riksdagsrevisorernas hemställan.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! Inför sitt ställningstagande till riksdagens revisorers förslag om tillsättande av en utredning om riksdagsbibliotekets framtida ställning har utskottet haft tillgång till ett mycket rikt material av yttranden och synpunkter om riksdagsbibliotekets uppgifter och om hur man skulle kunna

inordna det i det statliga biblioteksväsendet. Av dessa yttranden framgår att remissinstanserna, med undantag av styrelsen för riksdagsbiblioteket, har uttalat sig för en utredning. Men det finns faktiskt från varandra avvikande synpunkter på hur utredningen skall göras. Dessa har särskilt redovisats i två frågor, nämligen dels frågan om huvudmannaskapet för biblioteket och dels frågan om hur och av vem utredningen skall göras.

Som herr Palm redan nämnt redovisades när riksdagens revisorer behandlade ärendet bland dem olika meningar om huvudmannaskapet. Fyra av revisorerna reserverade sig och ansåg att riksdagen skulle behålla huvudmannaskapet. Naturligtvis kan man anföra synpunkter för inordnande av riksdagsbiblioteket i annan statlig biblioteksverksamhet, men det gäller också att pröva om sådana synpunkter är tillräckligt starka för att riksdagen skall avhända sig huvudmannaskapet.

Liksom förvaltningskontoret har bankoutskottet inte kunnat finna tillräckligt starka skäl att redovisa för ett ändrat huvudmannaskap för riksdagsbiblioteket. När denna fråga prövas måste man, som jag ser det i varje fall, i första hand bedöma den med iakttagande av hur riksdagens egna intressen bäst kan bevakas, och de kan bäst bevakas om riksdagen behåller huvudmannaskapet.

Ofta har här i riksdagen talats om ledamöternas ökade informationsbehov. Riksdagen har också under senare år vid flera tillfällen fattat beslut av olika slag för att söka tillfredsställa dessa ökade behov hos våra riksdagsmän. Sannolikt kommer kraven på lättillgänglig informationslitteratur att ytterligare öka i framtiden, då riksdagens ledamöter får arbetsrum i nära anslutning till riksdagens övriga lokaler. Att riksdagen skulle avstå från huvudmannaskapet strax innan så sker, anser jag vara inkonsekvent. Det är ju inte heller, internationellt sett, något ovanligt att parlamenten har sina egna bibliotek.

Ang. utredning rörande riksdagsbiblioteket

Om riksdagen i dag delar bankoutskottets mening att riksdagen skall behålla huvudmannaskapet för riksdagsbiblioteket, är det väl också följdriktigt att utredningen om bibliotekets framtida ställning, dess organisation och samarbete med andra bibliotek, görs av en parlamentariskt sammansatt kommitté, vars medlemmar utses av talmanskonferensen. Att sedan utredningskommittén har rätt att anlita experter säger sig självt. Men jag tycker det är fel att riksdagen skulle ge direktiv om att utredningsarbetet skall göras i samråd med andra institutioner när riksdagen, som jag här nyss nämnde, kanske anser att den skall behålla huvudmannaskapet.

Herr talman! Jag har redan tidigare yrkat bifall till utskottets hemställan och ber bara att få bekräfta detta yrkande.

Herr PALM (s):

Herr talman! Riksdagsrevisorernas majoritet säger ju inte nej i fråga om huvudmannaskapet för biblioteket framöver. Men vad riksdagsrevisorernas majoritet vill är att utredningen får ske så förutsättningslöst att den kan ge svar på frågan om vi skall ta huvudansvaret även i fortsättningen eller inte.

Här finns ett grundligt material som bakgrund. Av de lån som i dag förekommer är det bara en femtedel som riksdagens ledamöter svarar för, medan över hälften av lånen går till forskningen och den övriga delen till statsförvaltningen. Då har det varit naturligt — jag har varit en av dem som drivit den linjen bland riksdagsrevisorerna — att ställa sig frågan: Är det så rationellt, när vi nu kanske skall bygga ett nytt riksdagshus och då en omläggning av hela organisationen kan bli aktuell, att med den bakgrund som utlåningen visar, under alla förhållanden binda oss vid en ordning efter de linjer utskottet här föreslår? Vi vet att

kungl. biblioteket har resurser att klara en hel del, och det byggs ett nytt universitet i Frescatiområdet, varvid man borde kunna åstadkomma en ökad samordning.

Som det sades i det förra ärendet har vi här haft möjlighet att gå ut till remissinstanserna innan frågan slutligt behandlas i revisionen, vilket gör att vi har bra mycket mera underlag än man kanske hade för några år sedan i olika ärenden. Jag vill bara erinra om vad statskontoret säger i sin skrivning: »Bland annat mot bakgrund av riksdagens förestående flyttning till nya lokaler finner statskontoret det angeläget, att en omprövning av riksdagsbibliotekets ansvarsområde och organisatoriska särställning kommer till stånd i huvudsak efter de riktlinjer som skisseras i promemorian. Om riksdagen så finner lämpligt, är statskontoret berett att i samband med översynen av bibliotekets organisation även pröva frågor rörande huvudmannaskap och verksamhetsform för riksdagsbiblioteket.»

Statskontoret sysslar som bekant med rationaliseringsfrågor över hela statsförvaltningen, och när statskontoret tycker att denna fråga är värd att pröva, borde det väga mycket tungt.

Sedan har vi riksbibliotekarien i kungl. biblioteket som också starkt stöder riksdagsrevisionens majoritet. Här några skäl som anförs:

1. Billåneservice och depåverksamhet har givit det samlade bokbeståndet större flexibilitet och starkt reducerat betydelsen av var olika materialgrupper förvaras.

2. Statsmakterna har från och med budgetåret 1965/66 givit KB preliminära resurser för en institutionstjänst för Stockholms universitet. Denna har som ett led i en experimentverksamhet i anslutning till riksbibliotekariens förslag av 1963 även utnyttjats som institutionstjänst för ett femtontal statliga verk och institutioner utom universitetet. Dessa har efter stömt hänvändelse biståtts vid t. ex. katalog, bind-

Ang. utredning rörande riksdagsbiblioteket

nings- och gallringsfrågor. Erfarenheten har klart visat att en dylik verksamhet i större skala skulle medföra en betydande rationaliseringsvinst och att KB är fullt kapabelt att svara för den.

3. KB:s bibliografiska verksamhet har utbyggts och det är utan tvivel möjligt att i centraliserande syfte inlemma ytterligare katalog- och bibliografiuppgifter häri, bl. a. genom att överta uppgifter från andra institutioner — under förutsättning givetvis att tillräckliga personal- och lokalresurser ställs till förfogande.

Det är väl alldeles självklart att om riksdagsrevisionen skall fungera, måste vi lyssna på organ av det slag som jag här citerat. Att utskottet denna gång tyvärr kommit att hamna på minoritetssidan — och den mera konservativa sidan — tar jag som ett uttryck för vår egen ovilja att rationalisera vår egen verksamhet, medan vi glatt och oförfärat går till aktion på många andra områden. Det hade funnits en chans att här göra en förutsättningslös utredning.

Häri instämde fru *Wallentheim* (s).

Herr **LARFORS** (s):

Herr talman! Herr Palm tar upp frågan i vad mån riksdagsbiblioteket utnyttjas av riksdagsledamöterna själva eller av andra.

Det är rätt, som herr Palm säger, att riksdagsbiblioteket är så pass intressant, att det utnyttjas av många andra, forskare, studerande, andra statliga organ än riksdagen. Själv ser jag inte detta som något hinder eller något fel. Jag anser det ganska självklart och riktigt att biblioteken är öppna, så att de som har intresse av och behöver det material som finns i biblioteken kan komma åt det. Numera är det rätt länge sedan den tid då viktiga bibliotek var slutna så att endast ett fåtal människor kom in i dem.

Vad som för mig är väsentligt i det-

ta fall är att om riksdagen har ett bibliotek, vars primäruppgift är att tillgodose riksdagens ledamöters och dess tjänstemäns behov, då tycker jag att riksdagen själv skall vara huvudman för det biblioteket.

Det är inte bara fråga om att köpa in böcker och ställa upp på hyllor och katalogisera. Det är bl. a. fråga om personalen. Det kan ha sin betydelse även i en så praktiskt betonad fråga att riksdagen själv genom sina organ kan bestämma vilken personalorganisation riksdagen skall ha för sitt bibliotek. Jag erkänner att detta är en detalj i det hela, men det är en praktisk fråga som jag har tagit upp för att visa att riksdagen kan påverka även sådana om man behåller huvudmannaskapet för biblioteket.

Herr Palm ifrågasätter om inte riksdagen först borde göra en förutsättningslös utredning och sedan ta ställning till huvudmannaskapet. Man kan givetvis göra så. Men är det inte mera korrekt att redan nu ställa riksdagen inför frågan om huvudmannaskapet, så att riksdagen får avgöra den, än att sätta i gång en utredning som när den sedermera redovisas kanske visar sig vara ett arbete till stor del i onödan därför att riksdagen ändå vill behålla sitt huvudmannaskap över biblioteket?

Jag tycker att vi rensar fältet för utredningens arbete, om vi tar upp en principdiskussion om huvudmannaskapet, som vi gjort här, och därefter fattar realbeslut i ärendet.

Innan jag slutar vill jag erinra om att även om man från riksdagens sida skulle behålla huvudmannaskapet över riksdagsbiblioteket, så innebär ju inte detta att man för all framtid skall ha alla böcker och allt material i det provisoriska riksdagshuset eller i det blivande permanenta riksdagshuset. Jag är övertygad om att herr Palm med de kunskaper som han har på detta område är medveten om att man räknar med att lägga en del av bokmaterialet i bokförråd utanför de hus i vilka riks-

Om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering

dagen framdeles kommer att inrymmas.

Jag vill också erinra om att riksdagens revisorer själva i sitt yttrande varit medvetna om att riksdagen trots allt har behov av ett eget bibliotek. Om jag inte missminner mig, så talar riksdagens revisorer på ett ställe om att riksdagen behöver ett eget referensbibliotek.

Herr PALM (s):

Herr talman! Bara ett par ord! Herr Larfors' senaste anförande visar med all tydlighet, hur viktigt det hade varit om utredningen fått vara förutsättningslös.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen yttrade, att därunder yrkats *dels* att utskottets hemställan skulle bifallas, *dels ock*, av herr Palm, att kammaren skulle godkänna riksdagens revisorers förslag.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 45, i anledning av motioner om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering.

I de likalydande motionerna I: 722, av herr Dahlén *m. fl.*, och II: 851, av herr Wedén *m. fl.*, hade yrkats, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en parlamentarisk utredning med uppgift att lägga fram förslag till en förbättrad och utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering i enlighet med vad som anförts i motionerna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hem-

ställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 722 och II: 851.

Reservation hade anförts av herrar Åkerlund (m), Thorsten Larsson (cp), Wirtén (fp), Vilhelm Erik Carlsson (m), Regnéll (m), Börjesson i Glöminge (cp), Larsson i Umeå (fp) och Stridsman (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 722 och II: 851 hos Kungl. Maj:t anhålla om en parlamentarisk utredning rörande förbättrad och utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering i enlighet med vad reservanterna anförde.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Den svenska ekonomin har nått en hög utvecklingsgrad. Det har skett i samverkan mellan många goda krafter, som det nu inte finns anledning att diskutera. Men en bland många andra förutsättningar för en vidareutveckling av vår ekonomi är en förbättrad prognostisering, planering och samordning av statliga, kommunala och privata verksamheter.

I de folkpartimotioner som nu skall diskuteras redovisar motionärerna en rad uppslag om hur förbättringar i detta avseende kan uppnås, främst inom den offentliga sektorn. Motionärerna konstaterar inledningsvis att den ekonomiska planering som förekommer i vårt land ännu är ofullständig och administrativt splittrad.

Motionsuppslagen berör sådana punkter som att de ekonomiska långtidsutredningarna byggs ut, så att utvecklingen i stora drag blir belyst enligt några alternativa antaganden, och vidare att dessa utredningar görs rullande. För att långtidsutredningarna skall få bättre informationsvärde i den politiska debatten bör de kompletteras med viktigare politiska slutsatser från regeringens sida om vilket av de möjliga alternativen för den ekonomiska ut-

Om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering

vecklingen regeringen anser mest realistiskt och vilken politik den således avser att söka förverkliga.

Andra punkter som behandlas i motionerna är en kort- och långsiktig planering av arbetsmarknaden, den ekonomiska planeringens anknytning till stabiliseringspolitiken, de regionala utvecklingstendenserna och behovet av en statlig översiktlig plan för markdispositionen.

Det vore mycket att säga om var och en av dessa punkter, men med hänsyn till att de finns utförligt redovisade i motionerna och att de belystes mera ingående vid föregående års debatt i samma ärende nöjer jag mig med denna kortfattade presentation av de uppslag som sammantagna kan resultera i en mer användbar och därmed också mer produktionsfrämjande ekonomisk planering.

Men för att vi skall nå den målsättningen måste planeringsinstrumenten vidareutvecklas, och det anser vi reservanter i likhet med motionärerna sker bäst i en parlamentarisk utredning.

Sedan dessa motionsyrkanden fördes fram första gången för snart två år sedan har, som påpekats i utskottsutlåtandet, en del utredningsarbete i enlighet med motionernas intentioner påbörjats. Därigenom har motionerna redan lett fram till vissa begränsade resultat. Låt mig som exempel peka på den fysiska riksplanering som är under arbete i civildepartementet. Om den måste sägas att trots det delmaterial om metodstudier m. m. som presenterades i somras så arbetar planeringsgruppen alltfört utan möjlighet till någon insyn, och tycks så göra ända fram till år 1971, då en skiss skall presenteras. Den arbetsformen står i strid med de berättigade krav på ökad insyn under planeringsarbetets gång som också reses i motionerna.

Med tillfredsställelse kan vi också notera att en utredning nyligen tillsatts med uppdrag att göra en översyn av det statliga budgetsystemet. Av direkti-

ven framgår att vissa krav i motionerna därvidlag har beaktats.

Kvar står emellertid många andra utredningsuppgifter på planeringens område, och den slutsatsen kommer egentligen också utskottsmajoriteten fram till när den säger: »Sammanfattningsvis vill utskottet understryka, att en vidare utvidgning av former och metoder för den ekonomiska prognos- och planeringsverksamheten självfallet är motiverad.»

Herr talman! Min slutsats blir att en utredning bör tillsättas med uppgift att framlägga förslag om en förbättrad och utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering. Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr LARFORS (s):

Herr talman! När kammaren i år behandlar folkpartiets motion om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering är situationen i ett avseende helt förändrad. Lottningen i utskottet har nämligen fallit så att bakom årets utskottsutlåtande står de som 1968 var reservanter i ärendet, den socialdemokratiska halvan av utskottet. Detta förhållande bör för undvikande av missförstånd noteras, då årets reservanter i sin reservation talar om att utskottet 1968 anslöt sig genomgående till de synpunkter och förslag som motionärerna då framfört. Riksdagen hade dock inte samma mening utan biträdde då reservanternas förslag.

Vad gäller årets utskottsutlåtande bör också noteras att reservanterna av allt att döma instämmer i att vad som framförts i de motioner som kammaren nu behandlar till stor del överensstämmer med de synpunkter och förslag som upptogs i motsvarande motioner till 1968 års riksdag. Det är alltså i stort sett samma yrkanden vi skall ta ställning till.

Enigheten mellan utskottets lottmajoritet och reservanterna i detta avsnitt av utskottsutlåtandet gör att det inte

Om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering

finns så särskilt mycket nytt i år att diskutera ur principiell synpunkt. Där-om är jag överens med herr Wirtén. De principiella aspekterna redde upp dels i den socialdemokratiska reservationen till 1968 års utskottsutlåtande, dels under fjolårets debatt och då främst genom herr Palms mycket klarläggande debattinlägg, vilket jag inte bara vill hänvisa till utan också instämma i.

Naturligtvis har både motionärerna och årets reservanter efter ett års betänkande kommit fram till några nya synpunkter och argument, men det förändrar inte nämnvärt helhetsbilden. Alla är vi naturligtvis medvetna om att sättet för prognosverksamhetens och den ekonomiska planeringens bedrivande inte är statistiskt. Herr Wirtén påtalade just att här måste ske förändringar. Det är självklart att vartefter man vinner erfarenheter eller konstaterar att nya eller ändrade behov föreligger beaktar man dessa omständigheter och förbättrar metoderna. På samma sätt vidgas också, när så befinner sig erforderligt, målsättningarna för prognosverksamheten och den ekonomiska planeringen. Olika meningar finns naturligtvis om målsättningen och metoderna för prognosverksamheten och den ekonomiska planeringen, men att så är fallet innebär inte att behov nu föreligger för tillsättande av en parlamentarisk utredning.

Som exempel på hur prognosverksamheten och den ekonomiska planeringen bevakas av organ, som bär ansvaret för denna aktivitet, vill jag erinra om den av finansministern nyligen tillsatta utredningen om en översyn av det statliga budgetsyste- met. Bland de många uppgifter som ålagts denna utredning återfinnes bl. a. frågan om budgetens långsiktiga verkningar och att mot bakgrund av erfarenheterna av den långtidsbudget som årligen upprättas överväga metoderna för en förbättrad finansiell planering.

På samma sätt bedrivs arbetet även inom andra delar av prognosverksam-

heten och den ekonomiska planeringen. Allt syftar till att få fram mera tillförlitliga prognoser och en än bättre ekonomisk planering. Jag är också övertygad om att vi kommer att få det. Riksdagen får redan nu undan för undan redovisningar av prognosmaterial — det har också vidimerats i reservationen till utlåtandet — och även rapporter i anslutning till den ekonomiska planeringen inom olika områden. Det pågår en ständig utveckling. För min del är jag inte alls övertygad om att vi skulle nå fram till ett bättre och snabbare resultat genom en parlamentarisk utredning. Denna bristande övertygelse om behovet av att tillsätta en parlamentarisk utredning ligger också bakom utskottsmajoritetens avslagsyrkande.

Herr Wirtén nämnde att det snart är två år sedan dessa motioner väcktes första gången och att det under den tiden har hänt en del, så att motionernas syften i viss mån blivit tillgodosedda. I vårt parlamentariska liv kan en idé kanske också komma från flera håll. Jag är övertygad om att det även utan dessa motioner hade tagits initiativ till förändringar och förbättringar i prognosverksamheten och den ekonomiska planeringen.

Något behov av att här utöver vad som redan sagts diskutera motionerna och ta upp detaljfrågor har jag inte, vare sig för egen eller för utskottsmajoritetens del. Jag kan som herr Wirtén hänvisa till den redovisning som härvidlag lämnats föregående år och även hänvisa till det utlåtande som utskottet avgivit i år. Mot bakgrund av vad som där anförts anser jag att detaljdiskussionen kan vara till fyllest.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till bankoutskottets hemställan i dess utlåtande nr 45.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare

på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wirtén* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wirtén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 58.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående nybyggnad för riksbankens huvudkontor; och

nr 48, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående ombildande av vissa ordinarie tjänster i riksbanken.

Ang. rättsvården

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. rättsvården

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av motioner angående rättsvården och om ett samlat handlingsprogram för bekämpande av brottsligheten.

Till behandling i ett sammanhang hade utskottet förehäft

dels de likalydande motionerna I: 747, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, och II: 855, av herr *Dockered m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag åsyftande erforderliga lagstiftningsåtgärder m. m. för rättsvårdens effektiva upprätthållande i enlighet med rättens och humanitetens principer och med beaktande av vad i motionerna i övrigt anförts,

dels ock de likalydande motionerna I: 752, av herr *Sveningsson m. fl.*, och II: 860, av herr *Oskarson m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en parlamentarisk utredning, som finge i uppdrag att med stöd av forskning och vunnna erfarenheter från tidigare utredningar skyndsamt framlägga förslag till ett samlat handlingsprogram för brottslighetens bekämpande.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 747 och II: 855 samt I: 752 och II: 860, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Alexanderson (fp)*, *Schött (m)*, *Svanström (cp)*, *Wiklund* i Stockholm (fp), *Richardson (fp)*, *Oskarson (m)*, *Polstam (cp)* och fru *Jonäng (cp)*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hem-

Ang. rättsvården

ställa, att riksdagen med bifall till föresvarande motioner, I: 747 och II: 855 samt I: 752 och II: 860, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning under parlamentarisk medverkan för att utarbeta förslag till en samlad aktion i syfte att effektivisera rättsvården.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Under den vid första lagutskottets utlåtande fogade reservationen återfinns hälften av utskottets ledamöter, bland dem jag. Med anledning härav ber jag att få säga några ord.

I den allmänpolitiska debatt som fördes här i kammaren den 29 och 30 oktober berörde jag i korthet första lagutskottets septemberresa till USA för studium av främst rättsvården och den kriminologiska forskningen där. Jag var därvid inne på såväl den amerikanska som den svenska brottsstatistiken. Då liksom nu vill jag understryka att även vår brottsstatistik är djupt oroande. Antalet brottsbalksbrott steg här mellan åren 1960 och 1968 med nära 70 procent. För år 1968 beräknas antalet sådana brott till drygt 491 000, vilket innebär en ökning från närmast föregående år med inte mindre än 54 000 brott eller med 12,4 procent. Statistiken utvisar för övrigt under senare år en genomsnittlig ökning av brottsligheten med cirka 10 procent. Särskilt oroande är ökningen av den grova brottsligheten och att brottsligheten tränger allt längre ned i åldersgrupperna. En alltmer utbredd våldsmentalitet och en bristande vilja, stundom oförmåga, bland en del ungdomar att skilja på rätt och orätt är ett olycksbådande tecken.

Ett dystert kapitel är också den låga upplysningsprocent av brott som vi nödgas konstatera. Enligt senast tillgängliga siffror är upplysningsprocenten 33,6 för samtliga brottsbalksbrott och 21,6 för tillgreppsbrotten. Detta innebär ju att två tredjedelar av samtliga brottsbalksbrott och nära fyra femtedelar av tillgreppsbrotten förblir opp-

klarade. Nämnda siffror avser antalet uppklarade och ouppklarade brott i förhållande till antalet hos polisen anmälda brott. Vi bör emellertid alla vara medvetna om att numera många brott aldrig anmäls till polisen. En anmälan anses meningslös. Allt fler har kommit underfund med att polisen saknar resurser att klara upp fallen. Resignerat avstår man från att anmäla brotten, varigenom risken för brottslingen att åka fast minskar och brottsligheten helt naturligt ökar ytterligare.

Såväl utskott som reservanter framhåller att narkotikamissbruket och den brottslighet som föranledes därav har ökat kraftigt under de senaste åren och att detta förhållande är i hög grad oroande. Jag vill för egen del med skärpa understryka detta och vill i sammanhanget erinra om att det hos den amerikanska kriminalexpertisen är en allmän uppfattning att omkring 50 procent av de allvarigare brotten i USA har begåtts av narkotikamissbrukare.

Brottsstatistiken i Sverige för första halvåret 1969 visar för första gången sedan 1960 en nedgång i antalet brottsbalksbrott. Anledningen till denna nedgång anses vara att polisen sedan januari 1969 har bedrivit en samlad aktion mot narkotikabrottsligheten. Enligt rikspolisstyrelsen har denna aktion i väsentlig utsträckning inverkat på brottslighetens utveckling. Ett studium av halvårsstatistiken visar dock att vissa brott alltjämt har ökat starkt, exempelvis antalet misshandelsfall från 6 900 till 7 700.

Det torde inte vara erforderligt att här i denna kammare närmare utveckla vilken skrämmande omfattning brottsligheten i vårt land har. Vi påminns ju alla dagligen därom genom nyhetsmaterialet i TV, radio och tidningar. Ja, ett faktum är att många medborgare i vårt land, särskilt många äldre, ofta känner personlig oro för sin säkerhet, sitt liv och sin egendom. Ett obestridligt faktum är att vi ej har lyckats med en av samhällets främsta

uppgifter, nämligen just denna att skydda medborgarna mot övervåld. I detta sammanhang vill jag understryka angelägenheten av att polisen ges ökade resurser. Den tidigare återopade aktionen mot narkotikabrottsligheten, vilken aktion möjliggjordes genom vissa välbehövliga förstärkningar av polisen, visar att det kan löna sig.

Det vore orätt att påstå att statsmakterna inte har gjort någonting för att råda bot på det onda. Vidtagna åtgärder har emellertid visat sig otillräckliga. Vissa utredningar har verkställts. Andra pågår. Men vad som enligt motionärer och reservanter saknas är en rejäl samordning av samhällets åtgärder på rättsvårdens område.

Därför har utskottets samtliga borgerliga ledamöter i sin reservation framhållit att en utredning med parlamentarisk medverkan bör tillsättas för att skapa underlag för ett samlat grepp på samhällets åtgärder för brottslighetens bekämpande. Vi bör kunna komma fram till en enhetligare bedömning av både mål och medel, utmynnande i väl underbyggda förslag och beslut om erforderlig upprustning av bl. a. barnvårds-, polis-, åklagar- och domstolsorganisationerna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häri instämde herr *Virgin* (m).

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Alla klagar på vädret men ingen gör någonting åt det, brukar det heta.

I början av 1950-talet redovisades varje år 200 000 brottsfall som kommit till polisens kännedom. 1960 var antalet 276 000, 1963 noga räknat 308 850, 1966 var det 410 000, och man räknar med att det i år rör sig om inemot halva miljonen. Denna utveckling är synnerligen anmärkningsvärd. Jag tvekar inte att säga att brottsligheten har vällt fram över detta arma land på ett så för-

skräckligt sätt att ingen väl kunnat tänka sig det förut.

Allra tråkigast är att av de grova brott som kommit till polisens kännedom blev 35 procent uppklarade år 1960. För tillgreppsbrotten var motsvarande siffra 21,3. 1963 var procentalen 33,8 för grova brott och 21,5 för tillgreppsbrott. 1966 var uppklaringsprocenten 32,7 respektive 21,5. Detta innebär i verkligheten att tjuvnad i detta land i fyra fall av fem bedrivs utan att någonting görs åt det. På det viset får det ändå inte fortsätta!

Det har blivit uppmärksammat att det under den senaste tiden har skett en svag ansats till återhämtning, och man har gjort vad man kunnat för att åstadkomma en liten blomma av detta. I själva verket drunknar den lilla förbättringen i den genomgående utvecklingen, vilken framgår av de siffror jag nyss nämnde. Det väsentliga är ökningen sedan början av 1950-talet, och därvidlag är det ju inte fråga om småsaker. En fördubbling av den första siffran jag nämnde skulle betyda 400 000 brott, och det antalet uppnåddes 1966. Sedan dess har vi rutschat utför ganska kraftigt.

Det sägs att det framför allt är de grövre brotten som har ökat. Det är riktigt, enligt statistiken. Men vilken redovisning har vi i statistiken? Jo, vi har en ganska utförlig redovisning, ehuru inte fullständig, vad beträffar egendomsbrotten. Varför? Det är inte uppmuntrande med bara 21 procent uppklarade brott. Varför blir de redovisade? Jo, det beror på att det här är fråga om försäkringsfall. Man får med andra ord inte ut försäkringen om man inte polisanmäler. Lindrigt övervåld, enklare hemfridsbrott eller liknande finns det ingen försäkring mot. Om man går till polisen, svarar den i regel: Ja, vi kan naturligtvis anteckna brottet, men vi hinner inte med någon utredning. Det är svar som jag har fått då jag i några fall har velat göra anmälningar, och det är svar som andra

Ang. rättsvården

har fått och vittnat om. Det säger någonting. Det är inte uppmuntrande att gå till polisen och göra anmälningar om man får det svaret, och man går inte dit en gång till. Det betyder således att det finns en bortfallsprocent av folk som aldrig vänder sig till polisen, för »det tjänar ingenting till». De grova våldsbrotten blir emellertid redovisade. Beträffande dessa brott är det en markant ökning, tror jag det sägs i propositionen och i utskottsutlåtandet. Ja, ökningen är markant därför att den blir redovisad.

Polisen har ju en funktion i detta sammanhang, och den funktionen bedöms litet olika. Jag nöjer mig med att konstatera att polisens övertidstimmar har ökat under de senaste åren. Beträffande antalet övertidstimmar har jag inte de allra färskaste siffrorna — och jag tror inte heller att de finns redovisade i offentligt material — men jag har tagit del av vad polismyndigheterna i distrikten säger. De säger så här: Vi har tagit ut alla övertidstimmar som vi får ta ut. Vi har fått en skrivelse som säger att vi inte får ta ut mer än så och så många övertidstimmar, annars kostar det för mycket. — Som var och en förstår kan det under sådana förhållanden naturligtvis inte bli så stor ökning. I ett polisdistrikt som jag råkar känna till, eftersom jag är bosatt inom det distriktet, var övertidstimmarna helt enkelt slut när man kom till den 1 oktober i år. Så enkelt var det! Samtidigt vet var och en som något litet sysslät med dessa frågor att vinterhalvåret redovisar en mycket starkare brottslighet än sommarhalvåret, vad det nu beror på. Statistiken visar alltid högre siffror under vintermånaderna. Polisen i det distrikt som jag talar om — och jag har hört att läget är likartat på andra håll — har följaktligen inga övertidstimmar att sätta till. Ja, tacka för att övertidstimmarna då inte ökar. Men 2,5 miljoner övertidstimmar om året är ändå inte så litet utan ett rätt väsentligt antal. Övertiden kostar

mycket pengar, och man frågar sig om inte ett utbyggande av polisorganisationen skulle kunna leda till bättre förhållanden.

Alla säger att läget inte är bra. Som jag sade i början av mitt anförande klagar alla över brottslighetsklimatet, men man har så olika meningar om vad det är för sorts gradmätare som används i detta fall.

Jag konstaterar att polischeferna på länsplanet inför 1969/70 års budget kom med en framställning, av vilken framgick att de ville ha 2 537 nya tjänster. Länsstyrelserna hyvlade av siffran något och stannade för 2 404. Men rikspolisstyrelsen hade fått budgetdirektiv från finansdepartementet. Man kände kanske inte till förhållandena — det hela tyder på det — eller också var man inte riktigt lydig. Men rikspolisstyrelsen prutade, under hänvisning till budgetdirektiven, antalet tjänster ned till 970. I propositionen föreslogs ungefär 500.

Det är klart att rikspolisstyrelsen i viss mån tjänstgör som stötdämpare åt departementet. Det förstår jag, och det kan väl behövas, men jag frågar: Är det samma behov som bedöms i de olika fallen? Är det samma behov av polisförstärkning som ena gången ger 500 och andra gången 2 500 tjänster? Jag är tveksam därvidlag. Jag har en känsla av att själva grundvärderingen är mycket olikartad. Annars skulle man inte komma så alldeles galet. Det kan inte bli så att den ene uppskattar behovet till fem gånger mer än den andre.

Jag är inte villig att svälja vare sig de uppgifter departementsbudgetdirektiv eller länsplanspolischefer lämnar, utan det kan finnas fel på bägge hållen. Men vi som står inför brottslighet av den omfattning som det här är fråga om måste säga oss att situationen är mycket besvärlig när ansvariga myndigheter bedömer behovet så olika. Jag tycker att det är fundamentalt i denna situation att man saknar enhetliga grundvärden.

Ang. rättsvården

Vi har enhetliga grundvården när det gäller folkstyret, vi har haft det hittills när det gäller försvaret, men när det gäller polisen brister det. Någoting saknas. Hur mycket rättssäkerhet skall vi ha i vårt land? Skall vi ha det på det sättet som en professor i branschen sade för en tid sedan, nämligen att vi skall leva med den kriminalitet vi har, eller skall vi försöka åstadkomma en återgång till de förhållanden som rådde i begynnelsen av denna regerings verksamhet? Hur skall vi ha det?

Det är mycket svårt för oss riksdagsmän att ta ställning till detta problem. Vi kan konstatera att rättsvården har försämrats katastrofalt under denna tid, men vi tycks inte kunna uppnå enighet om i vilken omfattning det skall rättas till. Man kan naturligtvis rätta till förhållandena på ett sätt som man redan har tillämpat, nämligen att man ändrar på statistiken. Man säger att en viss typ av brottslighet inte skall ingå under en viss post i statistiken. Man flyttar över den till någoting annat. På så sätt kan man få ned siffrorna något litet.

I stort sett är vi på det klara med att det fanns en tid då det talades om att egendom var stöld. Mycket egendom blir stulen nu, och det bestraffas, som jag sade, endast i ett fall av fem. Det har talats om att vi levde i ett tjyvsamhälle. Nog har tjuvnaden ökat i vårt land, det visar statistiken alldeles klart. Jag påpekade att statistiken har sina skavanker, men den ger inte för höga siffror.

Vi måste se bort från de låsta positionerna har det sagts. Jag för min del är villig att resonera om vilket gemensamt värde som helst, bara resonemanget leder till resultat. Men jag är inte villig att göra avkall på den enskilda människans rätt att få lagens skydd till liv och egendom mot övervåld och misshandel, som måste beivras. Polisen får inte vara nödsakad att säga till rättssökande människor: »Vi hinner inte med detta.» Polisen får inte

säga: »Ställ er i kön där och vänta.» Rättssäkerheten kräver någonting annat. Rättssäkerheten kräver också att var och en har rätt till skydd. Detta är ett jämlikhetskrav. Den som har blivit lindrigt misshandlad har samma rätt till lagens skydd som den som blivit halvt ihjälslagen. Vi kan inte gradera, utan jämlikheten skall gälla även på rättsvårdens område.

Det är inte en bagatell när gamla hotas av ständig fara om de bor ensamma. De må vara ensamma ute i bygderna eller i stadslägenheter, där ensamheten kan vara lika stor. Det får inte bagatelliseras att efter mörkrets inbrott våldsmän av olika slag kan husera såsom verkligen sker i rikets huvudstad därför att polisen inte räcker till. De många aldrig polisanmälda fallen av övervåld, väskryckningarna, velocipedstölderna och de s. k. billänen kan inte bagatelliseras utan det måste konstateras att det gäller allvarliga brott mot det bud som säger: Du skall icke stjäla.

Man har velat avkriminalisera fylleriet, och visst kan fylleri liksom narkotikamissbruk bottna i sjukdom. Men de som blir utsatta för obehag, otrevnad, våld och hot av människor i den situationen har rätt till skydd.

Sedan går man rätt långt beträffande kriminalvården, och man säger att vi skall göra mera för den öppna kriminalvården. Vi skall försöka tömma anstalterna och skicka ut människorna. Ja, gör det, men gör det på statens ansvar för de risker man utsätter människorna för. Låt det inte bli så, att frivårdare får husera ungefär såsom det har påpekats i bra många fall. I Uppsala var det någon som hade blivit dömd för en del inbrott. Han var bara 20 år, och han fick villkorlig dom. Detta fattade han som ett frikännande. Han blev så glad att han gick ut och stal en bil. Med den for han och firade tillsammans med några bekanta den lyckliga händelsen. Resultatet blev att han ställde till med en liten bilolycka. Hade han

Ang. rättsvården

inte ställt till med denna bilolycka på slutet, hade väl bara bilen blivit anmäld som försvunnen, men nu råkade han så att säga i klammeri, och därför fick man klart för sig vad som skett. Inte får det vara på det sättet! Människorna äger rätt att ha sin egendom, sina cyklar och bilar i fred.

Hemma i mina trakter, i Kungsängen, händer det visst att folk polisanmäler när de har försäkrat. Men det händer ganska sällan att vederbörande åker fast. Det beror inte på att polisen är dålig. Poliserna arbetar och sliter så mycket de orkar, men de hinner inte med. Det finns någonting som heter trafikpolis, och det är klart att den är otillräcklig och behöver förstärkas, men den stoppar i alla fall en och annan bil ibland. Det har hänt flera gånger att det i dessa bilar hittats tjuvgods från sommarstugor. Då har personer blivit fast för egendomsbrott, därför att de samtidigt råkat begå någon mindre trafikförseelse. Det finns ingenting ont som inte har någonting gott med sig. Jag är glad att det kan göras någonting, även om det händer slumpvis.

Men, säger man då, och det säger man troligen om en liten stund här: Inte hjälper det väl med bara polis. Kan polisen åstadkomma allt? Nej, naturligtvis kan den inte det. Förr i världen kunde hemmen åstadkomma mer än nu. Innan vi hade den fria uppfostran fick folk lära sig ett och annat om både rätt och orätt. Och i skolan fick de lära sig innebörden av tio Guds bud m. m. Det är en väldig skillnad nu med den fria uppfostran och med religionsundervisning som undervisar om religioner i stället för om rätt och orätt. Jag vill understryka att detta inte underlättar polisens arbete.

Man skall inte begära att polisen skall kunna träda i hemmens ställe eller i skolans ställe. Man måste säga klart att polisen får fylla sina begränsade uppgifter och att hemmen dock har ett ansvar för sin ungdom. Skolan skall inte bara vara skoldemokrati utan ock-

så lära respekt för samhällsordningen, respekt för lag och ordning i detta land.

Jag måste säga att jag inte är uppbyggd av tanken att man skall göra på en hel del paragrafer som har med lag och ordning att göra i en riktning som gör det lättare att bryta mot lag och ordning. Då är man på fel väg. Jag tror inte att man på det viset rättar till saken. Man borde i stället försöka hålla fast vid lag och ordning.

Men det är min uppfattning. Jag begär inte alls att alla skall dela den uppfattningen, men jag skulle vara glad om denna fråga kunde angripas allsidigt, om man verkligen gick in och verkligen försökte resonera med varandra. Hur kommer det sig att man på kanslihuset anser att lag och ordning kan upprätthållas med den och den polisstyrkan, medan poliserna själva har en annan uppfattning? Jag har redan sagt att jag inte vill ge någondera något vitsord, men jag vill understryka att man måste komma fram till en gemensam värdering, även om vad som är lag och ordning, så att man verkligen håller fast vid att människor har rätt i detta land att vara fredade till person och egendom. Jag tycker det är någonting fundamentalt.

Utifrån de grunderna borde man sedan kunna resonera sig fram till hur man skall organisatoriskt ordna och effektivisera en rättsvård som numera haltar på det sätt jag nyss nämnde, så att i begynnelsen av denna regerings verksamhet redovisades årligen 200 000 brottsfall och nu ungefär 500 000. Det skulle vara bra om man inte bara bromsade takten i denna förfärliga utveckling utan också kunde uppnå mera av laglighet och mindre av brottslighet.

Jag vill anknyta något till vad broderskaparna i Uppsala län pekade på. Förr hade vi Fattigsverige, där människorna verkligen hade det svårt, nu har vi socialvård och social trygghet i detta land, och det vi inte har skall vi bygga ut — men varför skall vi inte

ge individuell trygghet till liv och egendom?

Jag tycker det vore någonting att arbeta för. Förutsättningen är dock att vi menar detsamma med denna trygghet. Vi måste mena att människor skall kunna åtnjuta trygghet till person. Där diskuteras det inte så mycket, man bara lägger fingrarna emellan och ger villkorliga domar och sådana där saker. Detta med ägandet är såvitt jag förstår ännu ömtåligare. I detta samhälle finns dock lagfången egendom, och den skall skyddas. Detta är ju primära uppgifter för samhället. Kunde vi komma fram till att få detta problem allsidigt belyst, kunde vi få redovisade de motiveringar och skäl, som de som tycker annorlunda än jag lagt fram, och få dem värderade och avvägda mot de andra, kunde vi komma fram till en gemensam målsättning på det sättet, då skulle vi kunna resonera lugnare och bättre. Men som det nu är vet man bara en sak, och det är att den flod av brottslighet fortsätter som under några årtionden vällt fram över detta land och som statistiken redovisat — låt vara bristfälligt.

Från dessa utgångspunkter måste jag hoppas att vi får en parlamentarisk utredning av lekmän, som sätter sig tillsammans och resonerar och diskuterar och som företräder olika synpunkter, väger dem mot varandra och försöker komma till resultat. Den skulle kunna fastställa en målsättning som gjorde att myndigheter i detta land inte behövde komma till så fullständigt olika resultat när de bedömer dessa frågor.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande avgivna reservationen.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson yttrade flerfaldiga gånger i sitt mycket långa anförande, som till sist utmynnade i en hemställan om bifall till reservationen, att vi inte får бага-

tellisera de problem som behandlas i första lagutskottets utlåtande nr 47.

Jag vill framhålla att både vi som tillhör majoriteten i utskottet och som alltså yrkar bifall till utskottets hemställan och reservanterna ser på utvecklingen med mycket stort allvar. Detta var väl också en av anledningarna till att en riksdagsdelegation, i vilken också herr Schött ingick, nu i höstas besökte Amerika. Jag lyssnade med mycket stort intresse till herr Schött både i dag och under remissdebatten. Det skall villigt erkännas att vi fick en hel del erfarenheter i USA att ta med oss hem. Men det som är särskilt värt att lägga på minnet, inte bara för oss som sysslar med kriminalvård i utskottet utan också för alla riksdagsledamöter som har att ta ställning till frågor liknande denna, är att vad vi speciellt bör studera är den forskning, de behandlingsmetoder och annat som man tillämpar i Amerika. För övrigt är det ganska svårt att dra några direkta paralleller mellan denna stora kontinent och vårt land där en hel del av USA:s sociala problem och rasmötsättningar inte finns.

Vi får ta ställning till förhållandena som de är, och det är ingen tvekan om — det erkänner vi i utskottets utlåtande — att brottsutvecklingen är ägnad att inge oro. Vi säger att antalet brottsbalksbrott fortsatt att stiga i oförminskad takt under 1968, och vi säger att vi på allvar måste diskutera, hur vi skall förfara i dessa frågor.

Men jag tror, herr Ferdinand Nilsson, att det är ganska väsentligt att vi så att säga ordentligt vet vad vi diskuterar. Vi har en statistik när det gäller brottsbalksbrottens utveckling, och denna visar en fortsatt ökning. Jag tror också att det är värdefullt att ta del av den redogörelse som lämnades av våra främsta experter på rättsvård och kriminalvård vid en kurs som justitiedepartementet hösten 1965 anordnade för jurister som var verksamma vid domstolarna. Kursen ägde rum med an-

Ang. rättsvården

ledning av den nya brottsbalken med ändrat påföljdssystem som ersatte den äldre lagstiftningen. Dessa föreläsningar kom ut i bokform. Boken har nu givits ut i en andra upplaga som är väsentligt moderniserad så att den täcker förhållandena i dag. Jag tror att vi skall göra klart för oss, herr Ferdinand Nilsson, speciellt när man talar om enbart brotten i storstäderna och huvudstäderna, att förhållandena inte riktigt är sådana överallt.

Professor Knut Sveri har studerat den registrerade brottsligheten under perioden 1950 till 1966. Under den tiden har brottsligheten fördubblats. Han anser att det vore både naivt och realistiskt att uppfatta detta som ett rent statistiskt fenomen utan verklighetsbakgrund. Kriminalpolitiskt gör man såldes klokast i att utgå från att ökningen i den registrerade brottsligheten motsvaras av en ökning i den reella brottsligheten.

Ökningen gäller, enligt professor Knut Sveri, i första hand egendomsbrotten och bland dessa framför allt tillgreppsbrotten — stöld, snatteri och tillgrepp av motorfordon med undantag av motorcyklar. Brott mot person — misshandel — samt sedlighetsbrott visar ingen ökande tendens av betydelse. Det har gått tre år sedan den statistiken upprättades. Vi har sedan dess fått en kraftig ökning av antalet grova våldsbrott, men professor Sveri har inte ansett sig böra ändra sitt omdöme i den nya upplaga av boken som kommit ut.

Totalökningen under 1960-talet beror så gott som uteslutande på en ökning i landdistriktens registrerade brottslighet. Kriminalpolitiskt måste således utvecklingen i landdistrikten uppmärksammas.

Brottsökningen har, framhåller professor Knut Sveri, i första hand sin grund i en ökning av antalet tonåringar som förövar tillgreppsbrott. Ett förbättrat kriminalitetstillstånd kan följaktligen komma till stånd endast genom att

man finner fram till åtgärder som förebygger brottslighet från 10—12-årsåldern och uppåt. Speciell uppmärksamhet bör ägnas åldersgrupperna mellan 10—12 och 16—17 år som har de största såväl absoluta som relativa antalen tillgreppsbrottslingar av alla åldersklasser.

Det är klart att detta är en rent kvantitativ uppfattning av brottsligheten. Vill man bringa ned antalet brott är konklusionerna ganska självklara. Men det finns också en kvalitativ aspekt på brotten som ännu så länge är outforskad och som väl först nu har tagits upp i den kriminalpolitiska debatten. Man har i den ofta tryckt på att antingen får man avkriminalisera en del mera bagatellartade brott och i stället koncentrera sig på ligabrottslighet av typen checkbedrägeri, kassakåpsstölder, kvalificerade rån o. s. v. Man måste också ge den rättssociologiska forskningen väsentligt ökade resurser liksom den kriminologiska behandlingsforskningen.

Det anförda går måhända något vid sidan av utskottets utlåtande, men jag anser det ganska viktigt att vi har den faktiska situationen i Sverige klar för oss så som vi kan dra slutsatserna av de statistiska resultaten under åren 1950—1966 samt den utveckling som skett efter 1966. Brottsligheten ökar med cirka tio procent årligen, eller ungefär samma ökning som man dess värre haft på andra håll i världen.

Vi som tillhör utskottsmajoriteten — det vill jag särskilt understryka — ser allvarligt på denna utveckling. Dessa frågor har tidigare diskuterats i riksdagen, 1966, 1967 och 1968 samt vid årets vårriksdag, då justitieminister Kling svarade på en interpellation i andra kammaren, vilken just gällde frågan om vi behöver en samlad plan för behandlingen av brottsligheten. Justitieministern sade då att han ansåg att det i en framtid kanske kunde vara motiverat men att tillfället inte var inne just nu. Utskottsmajoriteten delar den uppfattningen. Vi tycker att man bör

lägga märke till att för första gången sedan 1960 utvisar statistiken en nedgång av det sammanlagda antalet brottsbalksbrott. Man har speciellt riktat blicken på den samlade aktion mot narkotikabrottslighet som polisen bedrivit sedan januari 1969 och som har medfört att ett betydande antal narkotikabrott avslöjats och ett mycket stort antal narkotikabrottslingar lagförts.

Den preliminära statistiken för första halvåret 1969 visar en nedgång både på brottsbalksbrott, med bl. a. tillgreppsbrott och bedrägeribrott som följd och som anses ha direkt samband med narkotikamissbruk, och på andra brottskategorier, främst grova stölder, som kan anses bäst spegla aktionens allmänpreventiva effekt. Man kan inte heller vara säker på att inte det sjunkande antalet brottsbalksbrott också kan hänföras till att ett omfattande arbete på rättsvårdens område har bedrivits under hela 1960-talet. Vi har fått den nya brottsbalken, polisväsendets nya organisation, en lång rad utredningar är på gång, och vi har fått en översyn av behandlingslagstiftningen rörande fångvårdsanstalter och häkten samt utredning om särskilda brottskategorier. Vi har framför allt — och det tycker jag man bör trycka på — fått samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten. Det är ett samarbetsorgan som på det lokala planet, ute i de landskommuner där man enligt professor Sveri främst måste rikta uppmärksamheten mot problemet, kan göra en samordnad insats. I år har också framlagts förslag om bättre samarbete på det lokala planet. Det har remissbehandlats och kommer att föreläggas riksdagen i en proposition.

Vi anser med andra ord att mycket redan har satts i gång och att vi har fått så pass goda erfarenheter av en del punktinsatser som gjorts, att vi kan förvänta så många nya förslag och resultat, att vi i dagsläget — trots frågans mycket allvarliga aspekter — bör avvakta och inte nu ta ställning till en

Ang. rättsvården

samordnad parlamentarisk utredning. Det är sant att reformarbetet ständigt måste fortgå inom kriminalpolitiken, men vi anser att i nuvarande läge saknas tillräckliga skäl för riksdagen att ta initiativ till en utredning med de verkligt vittomfattande uppgifter som anges i motionen.

Därmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till första lagutskottets förslag.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det var bra att få höra att så många ser så allvarligt på detta problem. Jag hade emellertid blivit ännu gladare om fröken Mattson samtidigt hade sagt att den lilla krusning på ytan som en tillfällig nedgång i antalet anmälda brottsfall är, inte får ge oss någon anledning att förtröttnas i kampen mot de stora förändringarna — förändringar från 200 000 till 500 000 brottsfall.

Fröken Mattson åberopade en auktoritet som sagt att brott mot person inte ökar. Ja, det är riktigt — enligt statistiken. Men det sammanhänger med att sådana brott inte går på försäkring. Egendomsbrotten blir anmälda därför att man har försäkring mot sådana.

Jag försökte i mitt långa anförande — som tydligen var så långt att det tröttade — klarlägga att statistiken inte är rättvisande beträffande våldsbrotten därför att det inte finns försäkring mot våld. När polisen inte klarar av utredningarna, blir det inte så många anmälningar.

Beträffande ungdomsbrottsligheten instämmer jag i vad fröken Mattson sade, och jag vill betona att det ger stöd för min uppfattning att det har med uppfostran och skola att göra att ungdomsbrottsligheten visar en så tråkig tendens. Jag har denna uppfattning och kan inte komma ifrån den.

Sedan sade fröken Mattson att jag fäste mig för mycket vid vad som hän-

Ang. rättsvården

de i storstäderna. Det gör jag inte, men det vore orätt av oss som företrädare landsbygden att alldeles gå förbi storstadsförhållandena. Jag har här framför mig uttalanden av polischefer i Uppsala, Enköping och Tierp. Dessa orter är centralorter för rättsvården i en hel stor räjong. Det är således fråga om en mycket blandad sammansättning. Enligt polismästaren i Uppsala medför de nedprutningar i äskandena som skett att man inte ens kan täcka behovet av arbetskraft som går förlorad på grund av arbetstidsförkortningen. Samtidigt konstaterar kriminalinspektör Lindblad i Uppsala att brotten där ökar mycket kraftigt.

För Enköpingsdistriktet råder samma förhållanden. Dagens arbetsstyrka räcker inte för de 7 000 övertimmar per år som fordras av polisdistriktets 50 anställda. Enligt direktiven får man inte beordra fler övertimmar.

Tierpsdistriktet omfattar en stor landsbygd. Där har brottsligheten fördubblats på tre år. Statistiken visar att polisens resurser är alldeles otillräckliga.

Fröken Mattson, jag har inte försummat landsbygden för Stockholm, utan jag har försökt fördela gracerna någorlunda lika. Jag har goda skäl för min uppfattning att denna fråga verkligen inte är något som man tills vidare kan vänta med, som fröken Mattson ville, om jag förstod henne rätt. Vi måste sätta i gång och försöka få den gemensamma nämnamnaren, målsättningen att överensstämman, d. v. s. att de trygghetskrav som samhället reser verkligen företräds på likartat sätt av myndigheterna i kanslihuset och av polismyndigheterna ute i länen. Det är alldeles nödvändigt att vi får en rimlig värdering därvidlag. På detta vis kan det inte få fortsätta.

Fröken Mattson sade att hon såg mycket allvarligt på situationen. Det tror jag att hon gör, hon har säkert sett tillräckligt av detta i Västsverige och inte bara på kurser i Stockholm.

Under sådana förhållanden borde vi kunna enas om att problemet kräver en granskning och kräver att man sätter i gång ganska snart — det har redan gått tillräckligt mycket tid förlorad. Det fanns en tid, då första lagutskottets majoritet och ibland dess minoritet — »ej lika falla ödets lotter» — men i varje fall den del av utskottet som företrätt regeringen många gånger understrukit att regeringen med uppmärksamhet följt utvecklingen under dessa år. Det måste ha varit en bedrövlig sysselsättning för regeringen, ty det är icke uppbyggligt att studera den utveckling som här ägt rum på brottslighetens område. Man kan inte i längden fortsätta med att så att säga förtrösta på att regeringen följer det hela med uppmärksamhet, utan frågan är om inte riksdagen kunde säga: »Vi tycker att regeringen skall titta på detta och försöka komma till en målsättning när det gäller att vidta åtgärder, så att vi verkligen kan ta igen allt vad vi har förlorat under de årtionden då detta inte har skötts på det sätt som borde ha skett.»

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Mattson började med att något beröra vår resa till USA och tog upp frågan huruvida några jämförelser kunde göras mellan brottsligheten där och i vårt land. Jag tillät mig i mitt anförande i den allmänpolitiska debatten på denna punkt att framhålla följande: »Att jämföra förhållandena borta i USA med våra egna, är alltid vanskligt. Härför fordras en ingående kännedom som kan innehas av den som i likhet med kammarens ärade talman har mångårig erfarenhet av USA men som ej kan förvärvas av en tillfällig besökare. Till bilden hör ju främst att USA inte är ett land utan många länder. Den oroväckande brottsligheten där borta bör också ses mot bakgrunden av att det amerikanska samhället med sin mycket blandade be-

folkning och sina rasoroligheter har mer komplicerade problem än vårt, att det är 'tuffare' än vårt och har en avsevärt mindre utvecklad socialvård.» Jag finner att fröken Mattson och jag på denna punkt har samma bedömning.

Vidare tillät jag mig också denna gång understryka hur angeläget det är att vi satsar mer på kriminologisk forskning — därom blev jag starkt övertygad under denna studieresa. Nog om den!

Av fröken Mattsons anförande framgick att brottsligheten här i Sverige inte längre begränsades i huvudsak till storstäderna utan att vi träffade på den överallt i hela landet. Detta gör ju inte problemen mindre.

Vi bör kanske inte heller glömma att problemen i viss mån ökat genom den stora invandring som ägt rum. Utan att förfalla till någon rasism vill jag säga att den omständigheten att det här i landet finns så många utlänningar av vilka en del ännu ej hunnit smälta in i vårt samhälle ju inte minskar polisens arbetsbörda.

Många har väl ställt sig frågan, om vi inte har en felaktig fördelning av samhällets resurser. Vi är stolta över den välfärd som råder i vårt land, men är det då inte sorgligt att vi just på detta mycket väsentliga område inte nått längre och att vi inte kan garantera medborgarna ett ordentligt rättskydd?

Vi från moderata samlingspartiet har många gånger motionerat och krävt en förstärkning av polisens resurser. Dessa har i viss mån ökats men icke tillräckligt. Vi har också berört flera detaljer, bl. a. hur önskvärt det vore att få systemet med kvarterspolis infört i våra större städer. I detta sammanhang vill jag, eftersom jag tidigare talade om den låga uppklaringsprocenten, säga att det inte innebar någon kritik mot polisen. Jag vill gärna ge den all erkänsla, ty den arbetar pliktstroget och man är ofta imponerad av den stora skicklighet som ådagaläggs — jag tän-

ker inte minst på att synnerligen allvarliga brott mycket snabbt blir uppklarade.

Förbättringen i statistiken under första halvåret 1969 har berörts något. Vi får emellertid inte ta denna förbättring till intäkt för att resurserna skulle kunna minskas eller att det verkliga är fråga om en rejäl förbättring. Vi har alltså långt kvar, innan vi når ett tillfredsställande tillstånd.

I vår reservation har vi avslutningsvis framhållit att stor vikt bör läggas vid den brottsförebyggande verksamheten och att det bör ligga i utredningens uppdrag att föreslå åtgärder, som kan vara ägnade att kanalisera medborgarnas och framför allt ungdomarnas impulser och aktiviteter i en positiv och konstruktiv riktning.

Jag hyser den uppfattningen att denna fråga inte borde vara partiskiljande och utgår från att vi har en gemensam målsättning. Vi på den borgerliga sidan som är reservanter i utskottet anser emellertid att tiden nu är inne för att äntligen få ett samlat grepp på denna fråga. Vi kan inte dröja längre. Situationen är för allvarlig till det.

Herr talman! Än en gång ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Den nedgång i antalet brottsbalksbrott som finns dokumenterad i statistiken och i första lagutskottets utlåtande är verkligen ingen krusning på ytan. Det är fråga om en faktisk minskning, och även om den måhända är tillfällig — det vet man än så länge ingenting om — vill jag mycket starkt stryka under att det är den samlade aktionen mot narkotikabrottsligheten, sedan januari 1969, som har visat sig ge mycket goda effekter. Jag tycker att man bör understryka detta.

Brottsligheten är störst i städerna, men den ökar speciellt ute i landskommunerna. Därför vill jag verkligen om-

Ang. rättsvården

igen trycka på samarbetet i brottsförebyggande syfte och den stencil med förslag som en arbetsgrupp har lämnat till justitiedepartementet i början av detta år. Den föreslår att det i de orter som länsstyrelsen bestämmer skall finnas samarbetsorgan mot ungdomsbrottslighet, och det är just kategorin ungdomsbrottslingar som professor Sveri speciellt trycker på. I samarbetsorganet skall alltid finnas företrädare för polismyndighet, barnvårdsorgan och skola, men dessutom skall andra myndigheter bli företrädare om de berörs av verksamheten. Jag tycker att detta förslag mycket väl går ihop med synen på var man skall bekämpa brottsligheten ute på fältet. Det är någonting helt nytt. Jag tror att det vore värdefullt om man avvaktade erfarenheterna av denna och andra delreformer innan man går in för en samlad översyn.

Jag kan för övrigt framhålla att den nedgång i statistiken som har omnämnts motsvaras av en liknande nedgång i kriminalvårdsstyrelsens siffror för anstaltsklientelet och beläggningen. Enligt de statistiska uppgifterna om de inskrivna den 1 november 1969 — alltså för endast 14 dagar sedan — har det skett en ändring från föregående år. Det gäller både den slutna och den öppna vården. Också här kan man konstatera en nedåtgående tendens, även om jag i detta läge inte skall trötta med några flera statistiska uppgifter.

Jag hoppas att jag missuppfattade sista delen av herr Schöotts anförande. Jag tror att det vore väldigt olyckligt, om det får stå oemotsagt att våra invandrare svarar för ökningen av antalet brott. Alla utredningar som har gjorts visar nämligen att brottsfrekvensen inte är högre bland invandrarna än bland de svenska medborgarna. För vissa grupper invandrare är den t. o. m. lägre. Det är någonting som vi i sanningens intresse också bör föra in i denna debatt och som för min del mynnar ut i ytterligare ett yrkande om bifall till första lagutskottets utlåtande.

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Herr talman! För att börja med vad fröken Mattson slutade med vill jag framhålla att jag finner det glädjande, om det verkligen förhåller sig så, att den omständigheten att vi har fått en stor mängd utlänningar in i landet icke har påverkat brottsligheten här. Jag måste dock säga att jag finner uppgiften något överraskande.

Beträffande nedgången av brottslighetssiffrorna för 1969 menar jag att vi nog inte bör fästa så stort avseende vid den. Vi måste komma ihåg att siffrorna ändå alltså är så utomordentligt höga att det krävs ordentliga åtgärder.

Jag vill vitsorda vad fröken Mattson sade om att samarbetsorganet för åtgärder mot ungdomsbrottsligheten har ett mycket stort värde, och jag vill understryka angelägenheten av att man från kommunalt håll verkligen understödjer detta arbete. Sådana samarbetsorgan skall finnas på orter som länsstyrelsen bestämmer. Tyvärr visas dock på kommunalt håll inte alltid tillräckligt stor förståelse för detta arbete. Vid sammanträde för bara några dagar sedan fann jag till någon förvåning att det fortfarande brister i fråga om förståelsen för att polisen här har stora intressen att bevaka för det allmänna bästa.

Fröken Mattson underströk hur värdefull den förstärkning av polisen som skett sedan januari 1969 har varit när det gäller att bekämpa narkotikabrottsligheten. Jag tycker att det säger oss en hel del, och jag hoppas att fröken Mattson kan hjälpa till, så att det blir ytterligare förstärkningar åt polisen. Över huvud taget hoppas jag att vi, när vi tar del av statsbudgeten för nästa år, skall finna att den innebär att polisen får avsevärt ökade resurser. Detta är nämligen, såvitt jag förstår, det mest betydelsefulla när det gäller att komma till rätta med brottsligheten.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att det är ytterligt väsentligt att vi en gång för alla

Ang. rättsvården

slår fast detta: alla utredningar som har gjorts angående brottsbalksbrotten här i landet visar att våra invandrare icke svarar för större procentuell andel av kriminaliteten än de svenska medborgarna — för vissa invandrargrupper är procentandelen t. o. m. mindre; för övrigt blir många invandrare så småningom svenskar. Att man ibland tvivlar på att det förhåller sig så beror väl på att en del av de stora rånen utförs av utlänningar, att en del av narkotikalangarna icke är svenska medborgare, o. s. v. Det är kanske därför man har fått denna falska föreställning. Våra invandrare bidrar icke till att höja den svenska brottsstatistiken, snarare tvärtom.

Herr SVENINGSSON (m):

Herr talman! Denna debatt har nu pågått en bra stund, och det brukar ju vara så när dessa rättsfrågor behandlas. Jag kunde för min del ha nöjt mig med att instämma i vad reservanterna har uttalat, men i egenskap av motionär måhända det kan tillåtas mig att säga några ord.

Bekämpandet av brottslighet, att skapa en större och bättre rättssäkerhet, är något mycket angeläget. Det är, kan man tycka, frågor som inte borde vara på något sätt politiskt färgade utan ett bekymmer av sådant slag som partierna i riksdagen mycket lätt skulle kunna enas om.

Rikspolischefen ställde för några år sedan i något sammanhang frågan: Om vi inte kan skapa en större och starkare rättssäkerhet i detta land, om inte medborgarna kan känna en större trygghet till liv och egendom, vad är då allt annat värt som vi gemensamt har skapat i vårt land? Detta är en berättigad fråga. Som vi har sagt vid tidigare tillfällen är vad som tillhör ordningens upprätthållande i vårt samhälle något av det mest betydelsefulla av våra gemensamma angelägenheter. Det är inte lätt att i alla utredningsyrkanden som framställs i riksdagen

finna något som är så viktigt och så betydelsefullt som yrkandena i de båda motioner som behandlas i detta utskottsutlåtande och som ligger till grund för reservanternas förslag.

Det händer rätt ofta att det vid olika tillfällen görs jämförelser mellan Sverige och andra länder. Här har i debatten talats en del om erfarenheter från Amerika. Jag har ingenting att erinra mot vad som därvid har sagts i dagens debatt. Men vi skall inte glömma att vårt land är ett litet land. Man tycker att här borde finnas alla möjligheter för samhället att hålla en bättre ordning när det gäller rättstryggheten än vad nu är fallet. Sverige kan inte härvidlag jämföras med de stora länderna i världen.

Rättstryggheten utgör ett samhällsavsnitt där misslyckandet är större än på något annat område. Det är ofta man träffar enskilda människor utanför riksdagen som helt oberoende av politisk färg anser att samhället borde ha en möjlighet och en skyddighet att vidtaga sådana åtgärder, att brottsutvecklingen kommer att gå i motsatt riktning än den nu har gjort under en lång följd av år.

Den halva av utskottet som utgör majoriteten erkänner att brottsutvecklingen är ägnad att inge oro, och även utskottsmajoriteten konstaterar att ökningen av brotten är särskilt markant beträffande de grövre och mera svårutredda brotten.

I rikspolisstyrelsens petita för nästa budgetår redovisas — såsom har framhållits i debatten — att på grund av den samlade aktionen mot narkotikabrottsligheten så har det preliminärt blivit en nedgång i brottsligheten bl. a. när det gäller tillgreppsbrott och bedrägeribrott, grova stölder o. s. v. För första gången, sägs det, sedan år 1960 utvisar statistiken också en nedgång av det sammanlagda antalet brottsbalksbrott. Även om både utskottsmajoritet och reservanter använder dessa uttalanden finns det skäl att inte ha

Ang. slopande av den nedre åldersgränsen för valbarhet till överförmyndare

alltför bråttom att utnyttja siffrorna i rikspolisstyrelsens petita. Meningarna är nämligen tyvärr starkt delade om huruvida det i verkligheten har varit ett minskat antal brottsbalksbrott under första halvåret i år. Det kanske inte ens har varit en sådan stilla krusning på ytan som man har talat om här.

Uppklaringsprocenten är mycket låg och folk blir alltmer medvetna om att ingenting händer även om brottet anmäls — brottet blir ändå ouppklarat. Som en följd härav blir den dolda brottsligheten allt större. Den brottslighet ökar över vilken inte finns någon statistik. Vad Ferdinand Nilsson uttalat i detta avseende är fullt riktigt.

Det bör även framhållas att rikspolisstyrelsen har påpekat att under juli och augusti i år en försämring av narkotikaläget åter har noterats. Läget är, uttalas det i petitaskrivelsen, ytterst labilt och ännu långt ifrån under kontroll. Även om det har utträttats en del, och även om, såsom framhållits i debatten, ganska många utredningar arbetar på detta område, är det ändå angeläget och erforderligt med en samordning av samhällets åtgärder på rättsvårdens område, vilket reservanterna betonat.

Herr talman! Även jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Schött* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Schött* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 54.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa rättigheter för statslösa personer och politiska flyktingar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. slopande av den nedre åldersgränsen för valbarhet till överförmyndare

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m.

På grundval av propositionen 1969: 44 hade riksdagen under årets vårsession fattat beslut om en reform av de allmänna underrätternas organisation (1LU 38).

Ang. slopande av den nedre åldersgränsen för valbarhet till överförmyndare

Genom en den 27 juni 1969 dagtecknad proposition, nr 119, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till följdändringar i ett flertal lagar, som byggde på den nuvarande uppdelningen av underrätterna i häradsrätter och rådhusrätter. De föreslagna följdändringarna avsåge i stor utsträckning terminologiska jämkningar, som föranleddes av de nya benämningar som införts inom underrättsorganisationen, men det föresloges också sakliga jämkningar i olika författningar.

I föräldrabalken hade föreslagits vissa ändringar i reglerna om överförmyndare. Ändringarna i 19 kap. 8 § första stycket föräldrabalken innebure bland annat, att den nuvarande nedre åldersgränsen om 25 år för valbarhet till överförmyndare skulle slopas och ersättas med krav på att den som uppdraget avsåge vore myndig.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 119, såvitt avsåge 19 kap. 8 § första stycket föräldrabalken,

B. att riksdagen måtte bifalla propositionen i övrigt.

Reservation hade anförts, vid utskottets hemställan under A, av herrar *Alexanderson* (fp), *Schött* (m), *Svanström* (cp), *Richardson* (fp) och *Wiklund* i Stockholm (fp), fru *Kristensson* (m) samt fru *Jonäng* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition, nr 119, såvitt avsåge 19 kap. 8 § första stycket föräldrabalken.

Herr **SCHÖTT** (m):

Herr talman! Under vårsessionen fattade riksdagen beslut om en reform av de allmänna underrätternas organisation. Vad som nu föreslås är huvudsakligen en rad följdändringar i ett flertal lagar som bygger på den hittillsvarande uppdelningen av underrätterna i häradsrätter och rådhusrätter. Inom första lagutskottet har det vid handläggandet av detta ärende rått enighet om alla punkter utom en, nämligen i fråga om den lägre åldersgränsen för valbarhet till överförmyndare.

Utskottet föreslår i enlighet med propositionen att nuvarande åldersgräns om 25 år slopas och ersätts med krav på att den som uppdraget avser skall vara myndig. Ändringen anges ha samband med riksdagens tidigare beslut att slopa de särskilda åldersgränserna för valbarhet till riksdagsmannauppsdrag, kommunala förtroendeuppsdrag och uppsdrag som nämndemän. Beslutet om nämndemännen fattades i våras i samband med underrättsreformen.

Det finns emellertid anledning erinra om att en avsevärd minoritet då ansåg att frågan om sänkning av valbarhetsåldern för nämndemän borde övervägas först i samband med spörsmålet rörande åldersgränsen för juridiskt utbildade domare m. fl. och att det ej var påkallat att ta upp denna fråga separat. Nåväl, riksdagen beslöt i våras en sänkning av valbarhetsåldern för nämndemännen från 25 år till myndighetsåldern. Men att ta detta till motivering för att fatta samma beslut när det gäller valbarhetsåldern för överförmyndare kan enligt min och övriga reservanternas mening ej vara riktigt. Vi framhåller att det föreligger en väsentlig skillnad mellan uppsdragen som nämndeman liksom riksdagsman och kommunal förtroendeman och uppsdraget som överförmyndare. Skillnaden är den att överförmyndaren har att ensam fatta sina beslut.

Ang. slopande av den nedre åldersgränsen för valbarhet till överförmyndare

Det bör uppmärksammas att lagrådet för sin del avstyrkt förslaget om slopande av nuvarande åldersgräns. I sin motivering erinrar lagrådet om vad som framhölls vid överförmyndarinstitutionens tillkomst beträffande de personliga kvalifikationer som en överförmyndare borde ha. Det heter där, att »bland annat borde han besitta ett visst större mått av praktisk erfarenhet, omdömesgillhet och vidsynthet för att kunna rätt sätta sig in i de omyndigas vitt skilda levnadsförhållanden och behov». Även överförmyndarens mer allmänt rådgivande verksamhet betonades.

Lagrådet framhåller vidare att överförmyndaren fattar sina beslut ensam och därvid har en domstolsliknande funktion. Mot denna bakgrund menar lagrådet att den som alldeles nyss uppnått myndig ålder oavsett kvalifikationer i övrigt inte är särskilt väl skickad att vara överförmyndare. Lagrådet anser att så länge för lagfaren domare gäller kvalifikationskravet att ha fyllt 25 år, bör motsvarande nedre åldersgräns för överförmyndare bibehållas.

Vi reserverar delar helt lagrådets uppfattning, och vi vill understryka att den praktiska erfarenhet, omdömesgillhet och vidsynthet som måste krävas av en överförmyndare, den kan ingen ha skaffat sig förrän ett antal år förflutit sedan han själv blev myndig.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Som vi ser i utlåtandet och som framgått av herr Schöotts anförande är det endast beträffande förslaget om slopande av det särskilda kvalifikationskravet att en överförmyndare skall vara 25 år som det råder delade meningar i utskottet. I förslaget till lagtext i detta hänseende heter det att till överförmyndare skall väljas en i praktiska värv väl förfaren, myn-

dig svensk medborgare. Majoriteten i utskottet menar att den föreslagna ändringen rimmar väl med riksdagens tidigare fattade beslut beträffande valbarhet till riksdagsmannauppslag och kommunala förtroendeuppslag samt uppslag som nämndemän.

Lagrådet har, som herr Schött erinrade om, med hänvisning till det särskilda krav som ställs på en överförmyndare ansett att 25-årsgränsen borde bibehållas, i varje fall så länge den gäller för lagfaren domare. Samma resonemang fördes i utskottet under vårriksdagen när det var fråga om nämndemännen. Vi fick dock vid det tillfället uppgifter om att också för lagfaren domare fanns anledning räkna med förslag om att det särskilda kvalifikationskravet om fyllda 25 år skulle tas bort, eller att det i varje fall övervägdes i departementet, även om det givetvis i dessa fall på grund av studietiden för juristerna inte skulle ha så stor praktisk betydelse. Vi vet dock att underåriga domare får dispens från detta krav i nuläget, och det talar väl för att denna åldersgräns kommer att tas bort även där.

Överförmyndare, liksom nämndemän, utses av de kommunala fullmäktigeforsamlingarna. Utskottet hävdar att det är en borgen för att sådana personer utses som anses ha möjligheter att klara uppgiften, oavsett om det är en ungdom vid 20 års ålder eller en person med flera år på nacken. Fullmäktige har för övrigt all anledning att vara särskilt noggranna vid val av överförmyndare enär de är medvetna om att rätten ställer krav på att det utses kvalificerade personer.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Jag vill än en gång understryka att det är en väsentlig skillnad på valbarhetsåldern för nämndeman och valbarhetsåldern för överför-

Ang. slopande av den nedre åldersgränsen för valbarhet till överförmyndare myndare. Den som i våras var med om att ta bort detta särskilda valbarhetsvillkor på 25 år för nämndeman bör här mycket väl kunna rösta för att man bibehåller det när det gäller överförmyndare. Det är dock en alldeles speciell karaktär på detta uppdrag. Jag vill understryka att överförmyndaren har att ensam fatta mycket viktiga avgöranden. Jag tycker att omtanken om myndlingar och andra bör bjuda till denna försiktighet.

Man säger att man skall lita på fullmäktige. Det är fullmäktige som skall välja vederbörande, och man väljer ingen sådan där ung man. Då menar jag att det bör föreligga överensstämmelse mellan våra gällande bestämmelser och verkligheten. Anser vi — och det gör i varje fall jag och många med mig — att minimiåldern i detta fall bör vara 25 år, då finns det ingen anledning att ta bort den nuvarande bestämmelsen.

Herr talman! Än en gång ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! De fullmäktigeförsamlingar som har att förrätta detta val ser väl ändå till att det utses personer som verkligen är kvalificerade. De är medvetna om att det ställs stora krav när det gäller denna befattning. Jag kan bara erinra om att överförmyndaren skall följa förmyndarnas verksamhet och vara beredd att ge råd, om det skulle uppstå några problem. Han skall varje år till rätten överlämna uppgifter rörande tillsynen över förmyndarnas förvaltning under föregående år.

Fullmäktigeförsamlingarna vet vad det är fråga om, när de har att välja innehavare av dessa uppgifter. Det heter ju i lagen att överförmyndare när som helst kan entledigas av rätten om han inte behärskar uppgiften. Detta är ytterligare något att uppmärksamma för de församlingar som förrättar valet. Jag tror inte att det finns någon risk i detta hänseende. Det kan i vissa fall in-

träffa att en ung man eller kvinna anses ha de nödiga kvalifikationerna, men jag tror att det kommer att bli sällsynt att man väljer en person som nyligen blivit myndig. I vissa fall kan det dock inträffa, och jag tycker inte att man då skall lämna dem utanför möjligheten att bli valda till överförmyndare.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Herr Svedberg har i sitt anförande understrukit hur betydelsefull överförmyndarposten är. Överförmyndaren skall ge råd åt förmyndare och andra och hjälpa dem. Kan det då vara rimligt att ta bort den nuvarande lägre åldersgränsen — 25 år?

Föreligger det verkligen något behov att ta bort denna gräns? Jag kan inte finna det. Jag vill än en gång erinra om att lagrådet avstyrkt. Här säger man att fullmäktigeförsamlingarna får ta ansvaret. Ärade kammarledamöter! I nuvarande stund är ansvaret vårt.

För min del bjuder ansvaret att än en gång yrka bifall till reservationen.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Det är svårt att förstå herr Schöotts resonemang i det här hänseendet. När fullmäktigeförsamlingarna vet att det ställs stora krav på överförmyndarna, ser de också till att det kommer fram kandidater och väljes personer som verkligen kan klara uppgiften.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och för-

Om en översyn av lagen om vapenfri tjänst

klarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Schött* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 50 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen och avslås alltså propositionen nr 119 såvitt avser 19 kap. 8 § första stycket föräldrabalken.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Schött* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 56.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten B.

Om en översyn av lagen om vapenfri tjänst

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 73, i anledning av motioner om en översyn av lagen om vapenfri tjänst, m. m.

Andra lagutskottet hade behandlat tre till lagutskott hänvisade motioner nämligen

1) de likalydande motionerna I: 346, av herr *Werner*, och II: 393, av fru *Ryding m. fl.*, i vilka yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära utredning och förslag till ändring av lag om vapenfri tjänst, Kungl. Maj:ts kungörelse med vissa bestämmelser om vapenfria tjänstepliktiga samt av Kungl. Maj:ts instruktion för vapenfrinämnden i enlighet med de i motionerna framförda synpunkterna, i huvudsak innebärande:

A. att den nuvarande formuleringen i § 1 vapenfrilagen 'djup samvetsnöd' slopades,

B. att de vapenfrias tjänstgöringsmöjligheter, vapenfrilagens § 2, utökades och kompletterades med i motionerna framförda synpunkter,

C. att vapenfrinämnden utökades med en ledamot som representant för de icke-religiösa värnpliktsvägrarna,

D. att myndigheterna ålades lämna bättre information än för närvarande om vapenfri tjänst till de värnpliktiga vid inskrivningarna,

E. att de vapenfria tjänstepliktigas tjänstgöringstid fastställdes till cirka 400 dagar, eller lika med vad som gällde för huvuddelen av vanliga värnpliktiga;

2) motionen I: 390, av fru *Segerstedt Wiberg*, i vilken föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om en översyn av lagen om vapenfri tjänst.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, nämligen

1) motionerna I: 346 och II: 393 samt

2) motionen I: 390,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Om en översyn av lagen om vapenfri tjänst

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag är väl medveten om att jag inte kan påverka utskottet men vill ändå knyta några funderingar till dess utlåtande. Utskottet finner att allt är tämligen väl beställt vad det gäller den vapenfria tjänsten. Denna utskottets åsikt har framförts i en utförlig skrivelse, och för det arbetet och den uppmärksamheten är jag tacksam.

Det förefaller mig dock som om utskottet förbisett åtskilligt av väsentlig betydelse för frågan. Man har inte observerat den starka kritiken ute i samhället mot uttrycket »djup samvetsnöd». Utskottet accepterar i stället helt vapenfrinämndens förklaring att jag har fel i mitt påstående att uttrycket djup samvetsnöd som villkor för vapenfri tjänst kan tolkas på olika sätt. Jag vidhåller dock att det är ett diffust uttryck och ber att som stöd för mitt påstående få hänvisa till bl. a. vad professor Harald Ofstad säger om just den formuleringen.

I uppsatsen Grundvalen för värnpliktsvägran i boken Värnpliktsvägran — en mänsklig rättighet, skriver han att det ingenstans utsagts hur begreppet samvetsnöd skall uttolkas. Inte heller sågs hur man skall skilja mellan samvetsnöd och djup samvetsnöd. Han kommer efter ett ingående resonemang — jag skall inte ta upp tiden här med att referera det — fram till att begreppet är så diffust att lagen bör ändras på denna punkt.

Också professor Ivar Nelson vill ha en ändring och föreslår liksom professor Ofstad att beslut om vapenfri tjänst skall grundas på sökandens allvarliga personliga övertygelse. Man skulle då, anser han, på ett bättre och öppnare sätt kunna få veta av vilken anledning den sökande begär befrielse från att bära vapen.

Jag kan tillägga att man då också skulle komma betydligt närmare den europeiska rättighetsförklaringen och resolutionen om samvetsfrihet, där det heter att »militärpliktiga personer som av samvetsskäl eller av allvarlig över-

tygelse utifrån religiösa, etiska, moraliska, humanitära, filosofiska eller liknande skäl vägrar att utöva vapentjänst skall åtnjuta personlig rätt att bli befriade från skyldigheten att utföra sådan tjänst».

Det kan givetvis tyckas onödigt att jag på detta sätt uppehåller mig vid en detalj, men det är en detalj av stor betydelse för många unga människor.

Studentprästen i Göteborg, pastor Daniel Sandén, skrev i våras att kravet på djup samvetsnöd privilegierar på ett otillbörligt sätt de religiösa vapenvägrarna. Han fann att statistiken bekräftar hans påstående och ställde frågan varför politikerna håller fast vid det kravet. »Är det möjligt», frågade han, »därför att här finns ett praktiskt, kautschukartat begrepp som kan användas för att försvara vapenvägran av den typen av 'farliga' pacifister som inte nöjer sig med känslor utan klart redovisar politiska och rationella övertygelser? Kan inte samma samvetsnödsklausul underlätta vapenvägran för 'ofarliga' pacifister, hyperkänsliga, blödiga, samvetsplågade individer, vars enda motiv för vapenvägran är den personligt upplevda avskyn för att döda?»

Personligen är jag inte böjd att vara så kritisk mot de blödiga som pastor Sandén, men jag är i likhet med honom övertygad om att det skulle vara klokt att genom en översyn av lagstiftningen bättre ta vara på fredsviljan hos vapenvägrarna och låta den kanaliseras i ett uppbyggande, fredsbevarande arbete och att ge vapenvägrarna tillfälle till meningsfullt arbete. Vad gäller deras tjänstgöring har den inte hittills blivit så vittomfattande som man hade anledning hoppas efter debatten i denna kammare 1966. Inom vårdirkena har givits fler möjligheter, men i övrigt är man nu på väg mot färre tjänstgöringsområden än tidigare. Det är svårare för dem som önskar arbeta inom fredsrörelsen att få tillstånd till det, för att ta ett exempel.

Ett av de områden som utskottet sär-

Om en översyn av lagen om vapenfri tjänst

skilt nämner är brandtjänsten inom civiltjänstförsvaret. Men just där har många av de vapenfria råkat i samvetskonflikt när de börjat sin tjänstgöring. Det är för vapenvägraren ofta ovisst om han skall få en tjänstgöring som han anser att han för sitt samvete kan godta eller om han skall bli ådömd fängelse. Många har placerats på civila tjänster, men ibland har de erhållit en sådan tjänst först efter det att de ådömts fängelsestraff eller av nåd befriats från detta. Praxis är med andra ord inte så klar som man skulle kunna tro av utskottets utlåtande. Särskilda problem uppstår just för dem som får brandtjänst inom civiltjänstförsvaret.

I min motion nämnde jag att ansökan från de etiska vapenvägrarna oftare avslås än ansökan från de religiösa. Jag har alltså gjort samma iakttagelse som pastor Sandén. Den bekräftas av den statistik som finns i utskottets utlåtande. Avslagen har under de tre första kvartalen varit 25 för dem som ansökt om vapenfri tjänst av religiösa motiv, medan avslagen varit 340 för de etiskt motiverade ansökningarna. För de religiösa var bifallen 427 och för de etiska 176. Detta kan vara sakligt motiverat, men det är naturligt att det väcker misstro och misströstan bland dem som ansöker om befrielse av etiska skäl.

Förslaget, att de etiska värnpliktsvägrarna skulle få en företrädare i vapenfrinämnden, avvisas av utskottet med hänvisning till att nämnden har domstolsliknande funktion. Av det skälet, säger man, bör inte en viss åsikt vara företrädd i nämnden. Men de religiösa rörelserna är väl representerade inom nämnden och vad beträffar dess domstolsliknande karaktär och funktion är det bekant för var och en som suttit i en vanlig nämnd att nämndens styrka ofta är just den att där finns företrädare för olika yrken, åsikter och samhällsområden. Kunskapen om hur man har det inom en grupp eller ett yrke och hur man där ser på en viss fråga kan vara av stor och ibland avgörande

betydelse när nämnden fattar sitt beslut.

Jag skulle inte ta kammarens tid i anspråk om inte detta ämne vore av så vital betydelse för många av våra ungdomar. De som vägrar att göra värnplikt gör det ofta för att de intensivt upplever dagens problem och med vanda ser på den utveckling som präglas av kostnadskrävande kapprustningar i förening med ökad nöd. Deras upplevelser kommer dem att tvivla på det traditionella försvaret, därmed inte sagt att deras tvivel är eller bör tolkas som uttryck för någon form av asocial inställning. Samhället kan inte vara betjänt av att tvinga dem till handlingar som står i strid med deras övertygelse. Inte heller är samhället betjänt av att kriminalisera handlingar som vuxit fram ur en fredsvilja, som bygger på en positiv vilja att arbeta i en konfliktförebyggande verksamhet.

För att förstå den viljan måste man ta hänsyn till läget ute i världen. Vi accepterar också — enligt min övertygelse med rätta — att unga män från andra nationer reagerar mot sitt lands försvarsmakt och mot tvånget att döda. Kring dessa frågor och kring möjligheten att försvara friheten med andra medel än det konventionella försvaret pågår överallt en debatt. En sådan debatt med starkt internationellt inslag anordnades för någon månad sedan i Kungälv av den internationella fredsbyrån. Representanter för svenska försvarsmyndigheter deltog glädjande nog i denna debatt.

Med tanke på att den värnpliktiga ungdomen ställs inför alla dessa oerhört svåra och pressande problem och med tanke på ungdomens engagemang i utlandsproblematiken beklagar jag att vapenfrinämnden i sitt yttrande intar en så relativt snäv hållning. Den framhåller som väsentligast att landet skall ha ett väpnat försvar. Den åsikten delas av en överväldigande majoritet svenskar, men nog kan denna majoritet också vara generös vid sin behandling av

Om en översyn av lagen om vapenfri tjänst

det fåtal som av övertygelse inte kan dela denna allmänt omfattade åsikt. Jag skulle vilja ha en försäkran om att man ingalunda vill kriminalisera eller nedvärdera dem som efter moget övervägande och av övertygelse vägrar att göra värnplikt i vanlig ordning och därför begär att få vapenfri tjänst.

Herr talman! Jag har inte något yrkande.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Jag hör till dem som suttit med i andra lagutskottet när föreliggande ärende behandlats, och jag har icke funnit motiv för någon reservation utan fullt instämt i andra lagutskottets uttalande. Jag skulle därför vilja säga ett par ord med anledning av det resonemang som dels förs i motionerna och dels har upprepats i debatten här i kammaren.

Motionärerna vänder sig mot uttrycket »djup samvetsnöd» och menar att det är så diffust att det fördenskill är mycket svårt att använda som riktlinje vid bedömningen av frågor om befrielse från vapentjänstgöring för en grupp människor. I stället för detta uttryck erbjuder man ordet »övertygelse». Det skulle vara ganska intressant att höra, om inte »övertygelse» är ett minst lika diffust uttryck som någonsin »samvetsnöd» eller »djup samvetsnöd». Man frågar: Vem kan avgöra om någon har djup samvetsnöd? Med anledning härav vill jag fråga: Vem kan avgöra om någon är verkligen övertygad om det som han säger? Man löser inte detta problem alls, utan flyttar över det till en annan ordgrupp som det sedan gäller att definiera. Att det är två filosofer som har försökt sig på att göra detta, understryker bara det omöjliga att definiera både det ena och det andra.

I föreliggande motioner har föreslagits att de s. k. etiska vägrarna skulle få en företrädare i vapenfri nämnden, eftersom de s. k. religiösa vägrarna har

två företrädare. Det sista kan vara riktigt ur en synpunkt, nämligen att det i nämnden finns en frikyrkopräst och en statskyrkopräst. Men att dessa skulle vara företrädare speciellt för de religiösa vägrarna, är en orimlighet. De skall inte vara företrädare för någon grupp av värnpliktsvägrare, utan de skall objektivt försöka komma fram till hur pass allvarligt menad en vägran att göra krigstjänst och deltagandet i utbildning för krigstjänst i själva verket är. Man kan då fråga sig, vem som skulle utse företrädare för de s. k. etiska vägrarna och hur denne skulle se ut till skillnad från dem som företräder de religiösa vägrarna. Det är klart att det vore mycket enkelt, om en representant för FNL-grupperna här i landet valdes — då vore saken klar. Men det är inte detta frågan gäller — och det menar inte heller motionären som nu har talat. När jag sade några ord i utskottet om det här, underströk jag att det kunde finnas behov av en översyn men mera av formell än reell karaktär. Jag vill nämligen i det här sammanhanget ha en annan vokabulär.

De s. k. vapenfria värnpliktiga delas upp i två grupper. Den ena kallas kristna eller religiösa vapenvägrare, och den andra kallas för etiska vapenvägrare — precis som om de kristna eller religiösa vapenvägrarna inte skulle vara etiska vapenvägrare! Vad är det för hokus pokus man tror motiverar deras övertygelse och deras vapenvägran om inte etiska skäl?

Som lagen nu är erkänner den en etisk motivering. Sedan må den bygga på en kristen samhällsetik eller på något annat slags etik — men vilken? Det är synd att motionärerna inte talat om vilken etik i motsats till den kristna etiken som vapenvägrarna skulle bygga sin övertygelse på. En av de möjligheter som står till buds och som är aktuell i det här sammanhanget är en kommunistisk samhällsetik som de s. k. etiska vägrarna företräder.

Den kommunistiska samhällsetiken

Om en översyn av lagen om vapenfri tjänst

är ganska okänd för de flesta människor här i landet. Jag vill rekommendera ett studium av den i Preobrajenskij's skrift *Moral och klassnormer*, eller Bucharin i *Den materialistiska historieuppfattningen* eller hos någon annan av de kommunistiska etiker som har framlagt sina synpunkter. Den etiken tror jag emellertid inte att ansvarskännande personer i Sverige kan godkänna, ty den etiken går ut på att man givetvis skall vägra allt försvar för ett kapitalistiskt land — och bland dessa länder inryms även ett land av den demokratiska karaktär som Sverige har — men man kan för glatta livet slå ihjäl vem som helst som motsätter sig den kommunistiska samhällsåskådningen.

Menar man verkligen att vi bör ha en lagstiftning som möjliggör krigstjänstvågrän av etiska skäl på dessa grunder? Vill man redovisa de grunder på vilka människor kan få befrielse från utbildning i vapnens bruk? Jag tycker inte alls om utbildning i vapnens bruk, och jag har gudskelov inte själv utbildats till att bruka vapen. Men det får väl, som en viss person sade, vara någon ordning i det hela.

Jag kan inte heller acceptera den motivering man använder när man vädjar för denna grupp av samhällsmedborgare, som jag och flera tusen med mig tillhör, att den skall få ett angenämt och meningsfullt arbete. Varför skall krigstjänstvågrare ha ett mera meningsfullt arbete än de som utbildar sig i vapentjänst. Ingen skall tro att majoriteten av dem som utbildar sig i vapnens bruk anser att det är ett meningsfullt arbete de utför. De prilliga deviser som är så vanliga skulle inte målas på bilar, mössor, rockar och skjortor, när de värnpliktiga muckar, om de hade en känsla av att de ryckte ut från ett meningsfullt arbete i krigsmaktens tjänst. Nej, majoriteten av de unga pojkarna får inte någon meningsfull tjänst.

Det är värt att ge de unga män-

niskorna en möjlighet till vapenfri tjänst. Jag har ingenting emot det. Men de allvarliga krigstjänstvågrarna har ju en övertygelse, som här anges, och för den borde de premieras. Bara de som utbildar sig i krigsväsendet behöver inte ha någon övertygelse. Huvudsaken är att de utbildar sig.

Det andra skälet till att jag har ansett det vara nödvändigt med en översyn är följande. Först undersöker vapenfrinämnden människornas allvar på denna punkt. Det är riktigt. Men när nämnden har funnit att allvaret är sådant att det står i överensstämmelse med lagens ord — en human lagstiftning — då tilldelar man de djupt övertygade en straffsats för att de ger uttryck åt sin övertygelse. De får betydligt längre tjänstgöringstid än övriga värnpliktiga. Det står i lagen, herr Bengt Gustavsson, så det tjänar ingenting till att förneka det.

För att komma till ett slut på mitt anförande vill jag framhålla att de som nu blir utsatta för den humana prövning som vapenfrinämnden i Sverige utsätter dem för skall vara mycket tacksamma och glada över att vi har en sådan human och kristlig behandling av människor. Har man en övertygelse, kan man i detta speciella fall få följa den. Det kan inte hjälpas att de sedan blir bestraffade en smula. Det får de ta med lugn och ro.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag tvekar naturligtvis att ta till orda efter det ytterst stimulerande anförande som nyss har hållits och efter det anförande som fru Segerstedt Wiberg höll. Även hennes anförande var, vågar jag säga, baserat på en övertygelse.

Jag vill göra några små reflexioner i all enkelhet med anledning av vad som har anförts i motionerna och i debatten här.

Värnplikten såsom begrepp innebär utan tvekan ett mycket långt gående

Om en översyn av lagen om vapenfri tjänst

tvång för den manliga delen av landets befolkning. Det är ganska självklart — det är inget nytt påfund — att många av de värnpliktiga försöker hitta en anledning att komma ifrån detta tvång. Jag delar nog herr Kilsmos uppfattning att endast ett mindre antal av de värnpliktiga finner utbildningstiden meningsfull. Men om det nu är ett tvång som de ansvariga myndigheterna i landet har varit överens om att ålägga den ena halvan av svenska folket, måste det rimligen från rättvisesynpunkt vara så att de som underkastar sig detta tvång känner att alla blir lika behandlade. I det sammanhanget får det av naturliga skäl inte ens i den allra humanaste lagstiftning vara alltför lätt att smita undan tjänstgöringen. Det skulle utan tvekan uppfattas på ett sätt som inte skulle gagna den svenska försvarsanda som jag, vilket kammarens ledamöter så väl känner till, då och då ordar om här.

Med hänsyn till den utformning som lagen har fått och efter den provotid under vilken den har tillämpats vågar jag påstå att vapenfrinämnden i sitt arbete har eftersträvat att så grundligt som möjligt ta ställning till de omständigheter som föreligger i de enskilda fallen.

Eftersom jag i all enkelhet och då i egenskap av suppleant i vapenfrinämnden har haft tillfälle att se hur behandlingen av dessa ärenden går till vågar jag också påstå att det inte är något fuskverk som bedrivs på detta område. De som är satta att bedöma dessa frågor gör det med tillbörligt iakttagande av det allvar och ansvar som var en förutsättning för lagen.

Vi är ännu inte färdiga att göra en ändring av lagens bestämmelser om »djup samvetsnöd». Naturligtvis kan man säga att vi här rör oss med en diffus definition på ett begrepp som det av naturliga skäl är svårt att definiera, men jag tror att den praxis som har utvecklats på detta område ger ganska goda garantier för en likvärdig bedömning över hela landet.

Det är min fasta förvisning att vi måste vandra vidare på den inslagna vägen. Det är fel att hävda att företrädare för vissa riktningar skall placeras i nämnden. Det är riktigare att se nämnden i sin funktion såsom en domstol som är besjälad av viljan att bedöma dessa frågor så riktigt och rimligt som det bara går att göra. Eftersom allt mänskligt har sin begränsning kan självfallet fel i bedömningen göras, men då finns ju som alla känner till en överklagningsmöjlighet hos Kungl. Maj:t.

Man har, inte i den här debatten men vid andra tillfällen, hävdats att utvecklingen på detta område inger oro; att alltför många av de värnpliktiga ungdomarna prövar den här vägen. Min erfarenhet är att det inte finns något fog för detta påstående. Vi har väl också observerat att det finns organisationer som medvetet driver de unga att i vissa lägen söka vapenfri tjänst. Det har inte kunnat undgå vapenfrinämnden att sådan verksamhet bedrivs. Vi har observerat att det har resulterat i att de som söker sådan tjänst förstärker att på ett mycket skickligt sätt i sina ansökningar lägga orden så att man kommer fram till bedömningen »djup samvetsnöd» ur antingen religiös eller etisk synpunkt. Vi kan inte undgå att på grund av en systematisk utformning av ansökningarna särskilt uppmärksamma sådana ansökningar, eftersom de är så förvillande lika. Detta nämnt, herr talman, som ett exempel på att man i detta frihetens samhälle får vara medveten om att sådan verksamhet kan bedrivs.

Enligt mitt förmenande är, herr talman, tidpunkten ännu inte inne att göra en översyn av dessa frågor. Det behövs ytterligare någon tid av försöksverksamhet i tillämpningen av lagen.

Eftersom motionären inte hade något yrkande, har inte heller jag det. Jag anser det vara riktigt att tillstyrka utskottets förslag.

Om en översyn av lagen om vapenfri tjänst

Herr BLOMQUIST (m):

Herr talman! Man kan säga *det* positiva om de nu aktuella motionerna — och även om den debatt som följt på utskottets utlåtande — att riksdagen på detta sätt har fått anledning till den första granskningen av den vapenfri-lag som vi fattade beslut om våren 1966.

Andra lagutskottet presenterar i sitt enhälliga utlåtande en verkligt seriös behandling och grundlig redovisning i anledning av de synpunkter och förslag som är framförda i motionerna. Punkt för punkt har de blivit genomgångna. Ingenting har lämnats obeaktat. Remissinstanserna har lämnat mycket uttömmande upplysningar, som enligt min mening blivit redbart redovisade i utlåtandet.

Jag respekterar som alltid fru Segerstedt Wiberg och de synpunkter som hon lägger fram här i kammaren. Jag känner igen tankegångarna från den debatt som vi förde för tre och ett halvt år sedan. Hon visar sin uppenbara vilja att söka förstå de ungdomar som inte kan acceptera värnpliktens idé och som gör front emot den uppfattningen att enda sättet att lösa de mellanfolkliga tvisterna skulle vara att göra det med vapen.

Nu tar fru Segerstedt Wiberg upp frågor som är förknippade med begreppet djup samvetsnöd i § 1 i vapenfrilagen. Så länge vi har haft lagstiftning om vapenfri tjänst har villkoren för denna varit knutna till samvetsreaktioner hos den värnpliktige inför vapenbruket. Någon tvekan om vilken situation lagstiftaren menar har inte framkommit hos de tillämpande myndigheterna under hela denna tid. Visst vet jag att det finns människor som vänder sig mot allt tal om samvete och samvetsupplevelser. Jag skall inte säga att detta gäller fru Segerstedt Wiberg. Jag kan hålla mig till den av henne citerade norske professorn Harald Ofstad och många av hans adepter här i landet. Det är emellertid min bestäm-

da uppfattning att för flertalet av de unga människor som det här är fråga om är det naturligt att få sin samvetsupplevelse prövad, under förutsättning att den för dem är äkta och sann. Självfallet är det en svår och grannlaga uppgift att få klarhet i samvetsfrågor. Men, fru Segerstedt Wiberg, en präst vet kanske ändå något om det. Denna svårighet ligger för övrigt i sakens natur och är ofrånkomlig, vilket uttryck man än använder för det rekvisit som i lagen formuleras »djup samvetsnöd».

Utskottet menar att eftersom motiönärerna inte avsett att få till stånd någon saklig ändring av § 1 i lagen kan deras förslag till omformulering inte tjäna något rimligt syfte. Detta är, fru Segerstedt Wiberg, inte ett uttryck för att vi har nonchalerat frågan och inte velat gå på djupet med den. Herr Kilsmos inlägg visar ändå att det förekommit någon debatt och något tänkande i utskottet även på denna punkt.

Fru Segerstedt Wiberg kom in på frågan om tjänstgöringsområden. I det sammanhanget har man också tagit upp tjänstgöringstidens längd. Båda dessa frågor måste ses, som antytts tidigare i dag, utifrån den motivering som finns i vapenfrilagen, nämligen att den vapenfrie ur samhällets synpunkt skall göra en insats som är likvärdig med de värnpliktigas inom totalförsvarets ram. Notera detta, fru Segerstedt Wiberg! Det hör ihop med respekten för just dessa människor, och fru Segerstedt Wiberg är ju mån om att det skall visas respekt för dem. Man har varit noga med att de vapenfria inte skall utsättas för risken för nedvärdering av sina uppgifter i samhällets tjänst. Som departementschefen sade 1966 och som nu utskottet understryker måste tjänstgöringstiden anpassas så att den medger effektiv utbildning till kvalificerade tjänstgöringsuppgifter under krigstillstånd.

Beträffande tjänstgöringsområdena framgår tydligt av arbetsmarknadssty-

Om en översyn av lagen om vapenfri tjänst

relsens remissvar att man hos AMS verkligen strävar efter att göra utbildningen mera meningsfull och effektiv och att man därvid prövar nya vägar, bland annat en del av det som har nämnts i dessa motioner. Jag vill bara tillägga att den s. k. Mellqvistska utredningen angående biståndsutbildning närmar sig sitt slut och att resultatet väntas i början av nästa år.

Personligen tyckte jag att formuleringen var litet oförsynt när jag läste fru Segerstedt Wibergs motion första gången. Men jag skall inte svara på något oförsynt sätt, utan jag skall bara när det gäller nämndens sammansättning be att få säga, att följande sitter i vapenfrinämnden: Ordförande är en domare som är ledamot av den högsta administrativa domstolen här i landet. Ledamöter är representanter för LO, TCO och SACO, för folkrörelserna, för psykologisk sakkunskap och — gunås — för kyrka och frikyrka. Dessutom är det fem riksdagsledamöter. Vare nog sagt om detta.

Vi har skrivit i utlåtandet att nämnden är ett organ av domstolsliknande karaktär, som strikt har att hålla sig till gällande lagstiftning. Jag tänker mig att fru Segerstedt Wiberg av egen erfarenhet vet att ledamöterna i en sådan nämnd verkligen strävar efter att vara objektiva vid bedömningen av varje ärende. Beträffande misstanken att här skulle ske någon mannamån därför att de s. k. etikerna har flera avslag än de vilkas ansökningar är religiöst motiverade vill jag bara säga följande. Jag tror att fru Segerstedt Wiberg vet att statistiken präglas av det ökade antalet etiker som kommer med politiska motiveringar, vilka ju inte kan godtas enligt lagen. Detta är redan antytt av herr Swanström. Men jag kan försäkra — det är återigen en försäkran om objektivitet och rättstrygghet — att vartenda sådant ärende behandlas i vanlig ordning, lika grundligt som alla andra. Det är — det var den försäkran jag fattade att fru Seger-

stedt Wiberg ville ha — icke fråga om någon nedvärdering av dessa ungdomar. Respekt för andras åsikter är väl självklar i en demokrati.

Herr talman! Det har inte förekommit något yrkande. Jag förutsätter att kammaren delar utskottets uppfattning.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Herr Blomquist fann att min motion var oförsynt mot nämnden. Det beror väl på i vad mån man vill känna sig träffad. Vad jag begärde var att man skulle få in någon som stod närmare de s. k. etiska vapenvägrarna än man får med den sammansättning som nu finns. Jag tänkte mig att man kanske skulle ha någon med från Vapenvägrarnas förening eller liknande som bättre förstår ungdom. Riksdagsmän i all åra, men en del av oss är av könet diskriminerade när det gäller att förstå dessa problem, och en del har kommit till något högre ålder än dem för vilka problemen är aktuella.

När vi begär en översyn skulle jag kunna tänka mig att man inte bara stannar för den s. k. etiska motiveringen. Var drar herr Blomquist gränsen mellan etik och politik? Det är mycket svårt att göra. Jag vet inte hur man skall dra gränsen och samtidigt tänka också på den djupa samvetnsöden. Som jag framhöll tidigare visar vi förståelse för vissa som har politiska eller religiösa eller andra skäl — men de är från andra länder. Jag tycker att där måste finnas ett visst sammanhang i behandlingen av de främmande och våra egna.

En präst vet kanske något om samvetnsöd, sade herr Blomquist, och det har jag utgått från. Det var därför jag speciellt fäste mig vid att studentprästen i Göteborg ansåg att de s. k. religiösa vägrarna gynnades på bekostnad av de andra. Han tog i mycket hårt, och jag antar att en studentpräst sysslat med dessa problem.

Herr Blomquist betonade att utskottet givit frågan en seriös behandling, och

Om en översyn av lagen om vapenfri tjänst

jag är, som jag sade tidigare, tacksam för det. Jag hoppas att man även i fortsättningen skall visa hela frågan stort allvar, för det är en svår fråga för de unga, mycket svår, och det gäller väl framför allt att de inte skall känna sig utsatta för en nedvärdering.

Jag har ännu inte fått svar av någon på hur begreppen samvetsnöd och djup samvetsnöd skall tolkas. Jag har själv haft anledning att fundera på detta, för även jag, herr Blomquist, har velat ta denna fråga med ett visst allvar. Jag har kommit fram till att den europeiska rättighetsförklaringen faktiskt täcker problemställningarna mer och bättre än den formulering som man nu har. Det tycker jag man borde ta hänsyn till om en översyn kommer till stånd.

Jag är som sagt, herr talman, övertygad om att man behandlat frågan med allvar, men jag har litet svårt att följa den typ av allvar som herr Kilsmo visat. Han menade att det var för kommunister och FNL-are som man begärde befrielse. Ingenting i FNL-rörelsens arbete tyder väl på att man är emot vapen eller vägrar att bära vapen. Detta sätt att resonera förefaller mig inte tyda på någon seriös tolkning av vad jag föreslagit.

Visst finns det ett behov av översyn, anser herr Kilsmo, men han vill ha en översyn från andra utgångspunkter. Han vill inte ha en uppdelning i kristna och etiska vägrare. Det kan jag hålla med honom om, men detta är ingen uppdelning som jag har stått fadder till, utan den uppdelningen har kommit genom den historiska utvecklingen. Jag finner den vara ungefär lika tokig som herr Kilsmo. Jag vet inte hur man den vägen skall kunna precisera samvetsnöden.

Vad slutligen angår frågan att nämnden skall ha en domstolsliknande karaktär, så har jag inte förnekat det. Jag har inte förnekat att det skall röra sig om ett objektivt bedömande. Men där återkommer jag till erfarenheter från de vanliga nämnderna, att ju mer er-

farenhet som finns representerad i en nämnd, ju lättare är det att få en rättvis bedömning. Det är det som gör att kravet på en något annorlunda sammansättning av nämnden kommit fram. Det är inte av misstro mot dem som sitter där utan för att utöka erfarenheten inom den nämnd som arbetar nu.

Herr BLOMQUIST (m) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller nämndens sammansättning tror jag att det är bäst att fru Segerstedt Wiberg talar med försvarsministern när han om tre år skall utse en ny nämnd. Jag hoppas att han då kan undvika könsdiskriminering och att han inte tar med alltför många gubbar och figurer som över huvud taget inte begriper något i dessa frågor.

Så var det frågan om gränsen mellan etik och politik. Man skulle kanske kunna dra en gräns så här. Det finns etiska vägrare som under inga omständigheter kan tänka sig att bära vapen. Men sedan finns det sådana som kallar sig etiska vägrare men har politiska motiv och som erkänner att de kan bära vapen — att de för att kämpa för en annan ordning, ett annat samhälle, är beredda att gripa till vapen. Vi möter sådana, fru Segerstedt Wiberg, gång på gång och i mycket stor utsträckning i vapenfrinämnden. Jag tror att vi skall vara tacksamma för att vi i lagen har denna klara distinktion som här gör det möjligt att säga nej.

Vi är, som herr Svanström sade, inte beredda att i dag göra någon ändring på denna punkt.

Beträffande frågan om att de religiösa gynnas åberopar fru Segerstedt Wiberg en kollega till mig. Jag har också varit studentpräst för den delen. Men jag måste få den uppfattningen att fru Segerstedt Wiberg tillskriver mig ett för stort inflytande i vapenfrinämnden om hon tror att jag på något sätt skulle föra de religiösa vägrarnas talan. Jag har sett min uppgift så att jag skall vara synnerligen vaksam just emot de reli-

Om en översyn av lagen om vapenfri tjänst

giösa vägrarna och granska dem utifrån min kunskap i denna fråga. Jag håller med herr Kilsmo om att vi inte skall göra för stor skillnad mellan religiösa och etiska vapenvägrare. Det rör sig, som jag sade i mitt första anförande, om samvetsreaktioner, om samvetsupplevelser, som innerst inne torde vara tämligen likartade.

Herr GUSTAVSSON, BENGT, (s):

Herr talman! Det har förekommit en del sakfel i debatten. Jag betraktar dem som bockar i marginalen och skall inte vidröra fler än ett av dem eftersom herr Kilsmo noterade min huvudskakning och nämnde mitt namn.

Det är faktiskt inte så att vapenfria värnpliktiga är missgynnade tidsmässigt. De värnpliktiga är uppdelade i olika kategorier — en del har längre och en del har kortare utbildningstid. De vapenfria har en av de längre utbildningstiderna, men den avviker i stort inte från andra värnpliktigas utbildningstid. Jag vet att det finns vapenfria värnpliktiga som arbetar för en förkortad utbildning, men jag har också i debatt mött sådana som har varit i djup samvetsnöd och sagt att de inte vill ta upp någon diskussion om värnpliktstiden. Det väsentliga för dem är att önskemålet om vapenfri tjänst tillmötesgås i så maximal utsträckning som möjligt.

De vapenfria värnpliktiga slipper i regel repetitionsövningar. Tiden för deras tjänstgöring på året är heller inte inpassad så att det är risk för att värnplikten kolliderar med deras studier, vilket ibland kan vara ett problem för andra värnpliktiga. Det är helt fel att räkna dagar och påstå att de vapenfria är speciellt missgynnade i detta avseende, ty det är de inte.

Sedan tyckte jag kanske att min vän, herr Kilsmo, slog över något. Han gör ju det ibland, och det är väl charmen med honom. Han påstod att de etiska

värnpliktsvägrarna var burna av något slag av kommunistisk etik. Ja, visst finns det värnpliktsvägrare som är stridslystna till tusen, och är beredda att göra vapeninsats i andra länder men inte vill tjäna det här samhället. Men det finns också de som på annat sätt befinner sig i en besvärlig situation.

Detta är ett svårt problem. Tänk vad de gör det lätt för sig som försöker hänga upp samvetet på lagtext! Tänk om det vore så enkelt att det gick att lösa dessa problem med språklära, om jag får uttrycka mig så. Krigssamhället och fredssamhället är egentligen samma samhälle. Det är ju fredssamhällets resurser som krigssamhället och beredskapsapparaten vilar på. Den som absolut vill ställa sig utanför att göra en positiv insats i beredskapshänseende, han måste nästan — för att travestera en musicaltitel — stoppa världen och hoppa av.

Naturligtvis är det samhällets skyldighet att maximalt respektera vissa människors betänkligheter, men det kan också vara motiverat att politikern någon gång redovisar sitt samvete. Jag är rädd för att förlänga debatten — jag vet att det inte är populärt, andra viktiga saker skall avgöras i dag — men något av en redovisning av det politiska samvetet borde också någon gång få komma fram. Jag skall försöka.

Samlevnaden mellan folken kan regleras på flera sätt. Jag kan nämna tre tillstånd i förhållandet folken emellan: krig är ett, positiv fred är ett annat, vanlig fred — grundad bl. a. på försvarsansträngningar — är ett tredje. Det sämsta förhållandet är naturligtvis krig, och det bör undvikas med varje till buds stående medel.

Positiv fred är givetvis något som bör eftersträvas. Med positiv fred menas ett förhållande där länderna är så integrerade, kulturellt och ekonomiskt, att krig är omöjligt. Man kan säga att det är någonting som i supermaktblockens tidevarv ligger oändligt fjärran. Men vår nordiska historia är full av

krig mellan nordiska länder. För inte längre sedan än 1905, alltså under detta sekel, var det ganska nära att krig kunde ha utbrutit mellan brödrafolken i Norden. Något sådant är dess bättre nu helt uteslutet. Man kan säga att här råder en positiv fred, och det är värt att sträva efter även i andra sammanhang.

Mellan positiv fred och krig finns någonting som heter fred, grundad på andra medel, varav försvaret är ett. Den formen av fred har vi åtnjutit i vårt land i halvtannat sekel. Som ett medel för en sådan fred kan man tänka sig två former av försvar: den ena formen är avvärjningsförsvar och den andra är vedergällningsförsvar. Avvärjningsförsvar är naturligtvis det bästa — det är vad vi har och skall ha. Det har dock den nackdelen — om jag får uttrycka mig så — att det kräver mycket folk. Eftersom jag betraktar ett avvärjningsförsvar som den bästa formen av försvar, hoppas jag verkligen att så många som möjligt i samtal med sina samveten skall finna det möjligt att göra värnplikt. Om så många som möjligt eftersträvar detta, underlättas samhällets möjligheter att visa maximal hänsyn till dem som samvetemässigt befinner sig i en särskilt svår situation.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av motioner om en speciell form av förtidspension; samt

nr 76, i anledning av motioner om införande av beskattning av sjukpenning och ersättning från arbetslöshetskassa m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av motion om vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar.

Tredje lagutskottet hade behandlat en inom riksdagens första kammare väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 382, av herr *Ernulf*. I motionen hade anhallits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till lagstiftning och skattepolitiska åtgärder för att främja övergång till elektrisk drift av bilar, särskilt inom tätbebyggda områden.

Motionen hade hänvisats till bevillningsutskottet, såvitt avsåge skattepolitiska åtgärder, och i övrigt till lagutskott.

Tredje lagutskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen I: 382, såvitt nu vore i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Ernulf* (fp) och *Sellgren* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen I: 382, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning rörande lagstiftningsåtgärder för att främja övergång till eldrivna bilar.

Herr BERGLUND (s):

Herr talman! Den föreliggande motionen är intressant, och det ligger mycket arbete bakom den. Motionärerna tror att övergång till eldrift av bilar är ett sätt att i praktiken komma till rätta med luftföroreningsproblemet. Utskottet avstyrker motionen, och jag tror att utskottet gör alldeles rätt i det. Det är få ämnen man vet så mycket om som just elektrisk drift av bilar, och framstående tekniker som jag haft kontakt med anser den elektriska bilen helt orealis-

Om vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar

tisk. Om man skall lyckas, måste man få fram ett system med trådlös överföring av elektrisk energi, då man för närvarande inte kan förutse någon rimlig lösning av batteriproblemet. Batterierna är för tunga, och man kan heller inte köra någon längre sträcka med dem. Det hade nog varit mer realistiskt om motionären satsat på atomdrivna bilar.

I utskottets utlåtande berör man emellertid grundfrågan om luftförorening från bilar ur mycket vidare synpunkter, och det är i den frågan, herr talman, som jag vill göra några kommentarer.

När det gäller dieselmotorerna redovisas i utskottsutlåtandet att vi fått vissa nya bestämmelser, bland annat om plombering av insprutningspumpen. Dessa bestämmelser är förvisso ett steg i rätt riktning. Vi vet ju att många dieselföroreningstrodde att effekten skulle avsevärt ökas om man ökade bränsleinsprutningen. Detta torde dock tekniskt sett vara felaktigt.

Dieseldriften är mycket mera miljövänlig än bensindriften när det gäller koloxidutsläppet. Enbart detta skulle vara ett skäl för en mera allmän övergång till dieseldrift av personbilar. För närvarande finns, såvitt jag vet, på den svenska marknaden bara två personbilmärken med dieseldrift. När det gäller koloxiden kan man alltså konstatera, att mycket skulle stå att vinna med en mera allmän övergång till dieseldrift. Jag tror att det skulle vara av värde om de ansvariga myndigheterna tog upp denna fråga med våra svenska bilfabrikanter, som har en dominant ställning på den svenska marknaden, och även med importörerna.

Det finns emellertid, herr talman, ytterligare ett problem när det gäller dieseldriften, och det är den typ av bränsle man använder. Transportföretaget inom Storstockholmsregionen har numera gått över till s. k. lätt bränsle, och motivet härför har varit uteslutande miljöfrågorna och luftföroreningarna.

Det är ju så, att bensinens andra problem, förutom koloxiden, är blyet. Dieselbränslet orsakar mindre koloxidproblem men har ett annat, nämligen svavelhalten. Storstockholmsföretaget har sedan någon tid helt gått över till s. k. lätt bränsle, d. v. s. närmast flygfotogen i stället för dieselolja, för bussarna. Detta bränsle innehåller 5 promille svavel mot 3 1/2 procent, eller 35 promille, i vanlig dieselolja. Det lätta bränslet är någon ettöring dyrare per liter, men vi har nu kommit till den punkt när vi i det svenska samhället är beredda att satsa ekonomiskt på varje liten miljöförbättring. En mycket lätt åtgärd, som omedelbart skulle bidra till bättre luft i vårt samhälle, skulle vara att obligatoriskt föreskriva att endast s. k. lätt dieselbränsle skulle få säljas.

Med dessa ord, herr talman, har jag försökt framhålla två möjliga åtgärder för att betydligt minska luftföroreningarna från bilarna: dels en mera allmän övergång till dieseldrift, dels ock en obligatorisk föreskrift om att endast lätt dieselbränsle får användas.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Luftföroreningen genom bilarnas avgaser omfattas inte av reglerna i den nya miljöskyddslagen, eftersom denna bara gäller störningar av olika slag från fast egendom. I den allmänna miljödebatten har emellertid frågan om bilavgasernas hälsofarlighet blivit alltmer uppmärksammas. Hälsofarligheten beror, såvitt man vet, framför allt på att bilavgaserna innehåller koloxid, kolväten, nitrösa gaser samt en tjärprodukt, benpyren, som uppstår vid ofullständig förbränning. Härutöver innehåller avgaserna ungefär 200 olika ämnen, vilkas verkan vi inte vet så mycket om.

I detta sammanhang vill jag särskilt fästa uppmärksamheten på den risk som enligt många experters mening föreligger för att en del ämnen i bilavgaserna skall framkalla lungcancer —

Om vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar

främst gäller det den tjärprodukt jag nyss nämnde. Mycket tyder på att bilavgaserna är en av orsakerna till den markanta ökningen under senare år av antalet lungcancerfall i Sverige. I detta sammanhang är det intressant att konstatera att antalet lungcancerfall i förhållande till folkmängden år 1965 — det senaste år för vilket jag kunnat erhålla statistiska uppgifter — var drygt tre gånger så stort i de tre största städerna i vårt land som på landsbygden. Det är alltså en mycket betydande övervikt för de största städerna när det gäller lungcancerfallen. Visserligen kan väl här en del andra faktorer också spela in. Tobaksrökning är kanske något vanligare i de tre största städerna än i landet i övrigt, och även oljeuppvärmningen spelar naturligtvis en roll. Jag vill inte påstå att det är vetenskapligt bevisat att den stora frekvensen av lungcancer i de tre största städerna har samband just med bilavgaserna, men det har gjorts en del intressanta rön vid experiment med försöksdjur. Man smittade ett antal möss med influensavirus och sedan — lekmanmässigt uttryckt — sprutade man utspädda bilavgaser på dem. Då fick dessa möss lungcancer. Det är klart att forskningsresultat när det gäller djur inte utan vidare kan överflyttas på människor och att sådana resultat ofta är svårtolkade, men så mycket kan sägas att det finns en risk för att bilavgaserna i viss utsträckning är cancerframkallande. Men även om vi bortser från detta, medför bilavgaserna så många hälsorisker genom svavlet, blyet och mycket annat att särskilda motåtgärder är påkallade.

I reciten till utskottsutlåtandet lämnas en mycket intressant och belysande framställning beträffande dessa hälsorisker, och jag skall därför inte här uppehålla mig vid dem. Men jag anser att slutsatsen bör vara, att det är en angelägen uppgift att motverka de luftföroreningar som bilavgaserna skapar.

Det är också med tillfredsställelse

jag konstaterar, att utskottets skrivning är välvillig mot min motion om åtgärder för att främja övergång till elektrisk drift av bilar. Utskottet uttalar att det har en klart positiv inställning till motionens syfte.

Jag har inte heller någon invändning mot vad utskottet yttrar om möjligheterna att förbättra situationen i fråga om luftföroreningarna genom trafikreglering, stadsplaneringsåtgärder och en ökad satsning på snabba och bekväma kollektiva trafikmedel. De skärpta bestämmelser om avgasrenare på bilarna som utfärdats under de senaste åren har naturligtvis också en positiv verkan. Men jag tror inte att man helt kan lösa problemet genom de angivna åtgärderna.

Effekten av den förbättrade avgasreningen kommer sålunda av allt att döma att ganska snart ha gått förlorad genom att antalet bilar stadigt ökar. Det kan inte vara rimligt att vi i längden skall finna oss i att luften i våra större städers centrala delar inte bara är illaluktande och obehaglig på annat sätt utan också medför hälsorisker. Därför behövs det enligt min mening radikala åtgärder för att motverka luftföroreningar genom bilavgaserna.

Min slutsats av vad jag nu har sagt är att det på teknikens nuvarande ståndpunkt bara finns ett effektivt sätt att eliminera de hälsorisker som bilavgaserna medför, nämligen att radikalt begränsa användningen av förbränningsmotorer, åtminstone i de större städernas centrala delar. En metod att uppnå detta är att främja övergången till elektriskt drivna bilar. Även andra miljövänliga framdrivningsmedel än elektricitet kan naturligtvis tänkas, och de bör givetvis fritt få konkurrera med elbilarna. Den mest realistiska lösningen inom räckhåll är kanske att godtaga även en s. k. hybridbil, eller något vackrare uttryckt, allbil med såväl elmotor som förbränningsmotor. Något förenklat uttryckt kan man säga att en sådan allbil är avsedd för eldrift inom tät-

Om vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar

bebyggda områden, där förbränningsprodukter inte bör få släppas ut, medan den i övrigt framdrivs på konventionellt sätt med bensinmotor. Arbetet på att konstruera en sådan bil pågår bl. a. i Amerika. Jag tror att det finns utsikter att även vår inhemska bilindustri skulle kunna frambringa sådana bilar.

Nu nämnde herr Berglund i sitt anförande att han hade talat med framstående tekniker, som påstår att elbilen är helt orealistisk. Jag vet att mycket stora svårigheter är förenade med konstruktionen av en konkurrenskraftig elbil. Men för att något bemöta herr Berglunds, som jag tycker, väl generella påstående vill jag läsa upp ett meddelande som jag har fått från Svenska elverksföreningen och som rör elektriska bilar.

»Enligt styrelsens och arbetsgruppens uppfattning» — det är alltså fråga om föreningens styrelse och en arbetsgrupp som den har tillsatt — »är det angeläget att redan på basis av nuvarande teknik, t. ex. i fråga om ackumulatörer, få till stånd en begränsad tillverkning av elbilar och att få dessa insatta i praktisk drift. Härigenom skulle det bli möjligt att för en större allmänhet demonstrera elbilens främsta förtjänster — tyst och luktfri drift utan farliga avgaser — samtidigt som industrins intresse för en vidare utveckling skulle stimuleras.»

Jag vill även erinra om att det t. ex. i England finns 20 000—25 000 elektriska bilar i praktisk drift. Vidare arbetar General Motors i Amerika sedan flera år på att konstruera en allbil. Företaget lär räkna med att om några år ha sin konstruktion färdig.

Gentemot herr Berglunds yttrande vill jag också nämna att Styrelsen för teknisk utveckling i Sverige som sannolika utvecklingsvägar i fråga om elektriska bilar uttalar: »På kort sikt (2—5 år) förefaller en utveckling av konventionella blyackumulatordrivna elfordon för distributionstrafik, som handikapp-

fordon och dylikt, att ha ett tillfredsställande marknadsunderlag.» På medellång sikt (4—10 år) bör hybridfordon, alltså allbilar, kunna utvecklas. Dessutom skisserar man en ytterligare utveckling längre fram i tiden.

I en artikel i ERA — en tidskrift som utges av Föreningen för elektricitetens rationella användning — skriver överingenjör Sture Colding i Stockholm bl. a. att av de större tekniska problemen med elbilar återstår ett, nämligen livslängden hos zink-luft-batteriet eller vikten hos blybatteriet. Det förra bör nog ej betraktas som »science fiction», som representanten för en större biltillverkare uttryckte sig i radio nyligen, framhåller herr Colding vidare. Ett försöksexemplar finns redan i drift i Sverige.

Utskottets hemställan innebär att motionen inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd, eftersom Kungl. Maj:t nyligen tillsatt en utredning om kontroll av miljöfarliga produkter m. m. och denna utredning kommer att behandla också frågan om användningen av sådana drivmedel för bilar som kan vara farliga för miljön. Orsaken till att jag inte kan ansluta mig till utskottets hemställan är att den nämnda utredningen har så många andra angelägena och brådskande uppgifter att syssla med att jag är rädd att frågan om bilavgaserna inte kan bli behandlad förrän om ganska lång tid. Dessutom ligger väl frågan om bilavgaserna något vid sidan av problemet med de miljöfarliga produkter som industrin i viss utsträckning tillverkar och som försäljs på marknaden för helt andra ändamål.

Jag tror att det är viktigt att vi så snart som möjligt tar ställning till problemet om bilavgaserna. Ett eventuellt förbud mot förbränningsmotorer på fordon i tätorterna kan uppenbarligen inte genomföras utan en ganska lång övergångsperiod. Man måste konstruera eldrivna fordon, man måste få i gång tillverkningen, och redan befintliga fordon kan inte utan vidare förvisas från tät-

Om vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar

orterna. Men just för att övergångsperioden inte skall behöva bli alltför lång är det angeläget att ta principiell ställning så fort som möjligt. Ett principiellt ställningstagande skulle kunna stimulera vår bilindustri att satsa på en konstruktion av miljövänliga bilar. Ju längre tid som behövs för att genomföra en åtgärd, desto viktigare är det att sätta i gång med förberedelserna och planeringen snarast möjligt. Jag har därför i min reservation hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en särskild utredning om lagstiftning för att främja en övergång till eldrivna bilar. Om utredningen skall ske inom kanslihuset eller på annat sätt är en fråga som jag anser bör överlämnas till Kungl. Maj:t att bedöma.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Först bara en allmän deklARATION. Tredje lagutskottet är intresserat av att söka göra hela vår miljö så ofarlig som möjligt. Vid behandlingen av en rad frågor har utskottet visat att det går på en positiv linje när det gäller att åstadkomma förbättringar i detta avseende.

Beträffande den nu föreliggande frågan understryker utskottet i sitt yttrande att luftföroreningarna utgör ett allvarligt problem och att avgaserna är svåra i tättbebyggda samhällen, särskilt i storstäderna. Utskottet är positivt inställt till att man skall försöka att så mycket som möjligt eliminera skadeverkningarna av de föroreningar som bensin- och oljedrivna fordon medför. Utskottet anvisar också vissa vägar genom att påpeka möjligheten av ökad satsning på den kollektiva trafiken. Genom trafik- och stadsplanerande åtgärder kan man även åstadkomma förbättringar i önskvärd riktning. Vidare kan

ändringar i lagstiftningen leda till förbättringar, t. ex. nya regler för bilavgasernas verkningar. Man kan med andra ord tvinga bilindustrin till att åstadkomma förbättrad rening av avgaserna.

Det har ju också gjorts en hel del från regeringens och riksdagens sida genom förslag vid olika tillfällen, som riksdagen enhälligt har antagit och som medfört förbättringar i olika avseenden. Således har bl. a. AB Atomenergi fått i uppdrag att bedriva utvecklingsarbete under en expertgrupps ledning, och det arbetet pågår. Vidare har, som herr Berglund påpekade, införts vissa bestämmelser om plombering av bränsleinsprutningspumpen, för att ta ett annat exempel. Riksdagen har under de senaste åren antagit ytterligare ett par förslag som nu praktiskt genomförs i vårt land.

Det är klart att elbilarna skulle vara bra ur miljöskyddssynpunkt. Det vill jag gärna instämma med herr Ernulf i, och det råder inga delade meningar på den punkten. Vad det råder delade meningar om är möjligheten att inom en överskådlig framtid kunna realisera tanken att få fram elbilar som kan drivas inte bara någon eller ett par mil utan en längre sträcka. Så länge vi inte har elbilar som kan gå längre sträckor finns det inte heller möjlighet att få till stånd en lagstiftning av den innebörd som herr Ernulf föreslagit.

Detta betyder inte att vi inte vill satsa på utveckling och forskning på detta område. Tvärtom rekommenderar vi att så sker. Staten satsar, som jag redan har erinrat om, en hel del på sådan forskning. Utvecklingsbolaget har sålunda gripit sig verket an med att utveckla elbilar och batterier, och vi väntar med intresse på att man så småningom skall kunna nå resultat på det området. Staten har alltså inte lämnat något oförsökt. Därför anser jag att den syn på hela denna fråga som utskottet har är väl underbyggd och att det i dag inte går att komma längre.

Om vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar

Utskottet har också sagt att den utredning som har tillsatts beträffande miljöfarliga produkter som en av sina arbetsuppgifter måste ha att titta även på detta område.

Reservanterna säger att de vill ha två motorer i sin allbil, en för eldrift och en för bensindrift, d. v. s. den ena motorn skall kunna användas när man kör inne i tätorterna, medan den andra skulle användas för långfärder. Uppriktigt sagt, herr Ernulf, tror jag inte på den allbilen. I varje fall tror jag inte att den kan bli verklighet inom överskådlig tid, därför att dels är det fråga om kostnader, dels fråga om att utveckla den så att den inte bara blir en önskedröm utan får något av realism över sig.

Visst lever vi i en värld där den tekniska utvecklingen går med snabb fart, och jag tror inte att det finns några gränser i det avseendet. Herr Ernulfs önskemål kan måhända så småningom förverkligas. Efter vad vi nu kan se finns det dock ingen chans att nå dit-hän under vad jag skulle vilja beteckna en överskådlig tid.

Herr Berglund hade ett intressant inlägg i vilket han redogjorde för synpunkter som jag tror är riktiga. Jag tror i likhet med honom att vi genom att allmänt övergå till lättare dieseloljor skulle kunna åstadkomma åtskilligt. Det är en av de vägar som man får pröva. Här får man gå fram på olika avsnitt för att nå bästa möjliga resultat. Vår tanke är att miljön skall göras så hygglig som möjligt både i våra städer och annorstädes. Jag är fullt medveten om att den täta biltrafiken i tätorterna, framför allt i storstäderna, är ytterst besvärlig. Därför bör vi inte försumma att göra så mycket som är möjligt på detta område. När utskottet säger att det inte tror att en utredning skulle vara vägen att lösa problemen anser vi att det finns väl underbyggda motiv för detta påstående.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Jag har naturligtvis med tillfredsställelse noterat den positiva inställning som utskottsmajoriteten har till önskemålet att få bättre luft i storstäderna. Jag tycker emellertid att man, genom den åtgärd som reservanterna föreslår, något mer skulle påskynda utvecklingen i önskvärd riktning än om man, som utskottsmajoriteten föreslår, hänvisar motionen till en utredning som kommer att syssla med en mängd andra frågor och som förmodligen först om ganska lång tid kan ta itu med bilavgaserna.

Herr Göran Karlsson säger att våra meningar är delade framför allt i fråga om möjligheterna att inom en överskådlig framtid få elektriska bilar som kan drivas även längre sträckor. Det är kanske inte så stor skillnad mellan våra åsikter därvidlag. Jag tror att det kommer att ta rätt lång tid innan man kan få elektriska bilar, som kan drivas så långa sträckor att man kan fara runt hela landet enbart på elektrisk motor. Av denna anledning anser jag att vi bör godta den s. k. hybridbilen eller allbilen med såväl elektrisk motor som bensinmotor. Men herr Karlsson tror inte att man inom överskådlig framtid kan få fram någon sådan bil.

Jag vill ändå nämna att General Motors för en tid sedan presenterade 26 miljövänliga experimentbilar, fullt körklara. De fordonen har såväl elektrisk motor som bensinmotor. De är inte färdiga för storproduktion ännu, men de finns alltså som experimentbilar. Inom General Motors har man sysslat rätt länge med denna fråga och har räknat med att få fram säljbara bilar om några år — kanske fem år eller möjligen ännu tidigare.

Litet grand förvånade mig herr Karlssons skepsis mot möjligheten att få fram elektriska bilar. Staten har ändå satsat på ett arbete inom Kalmar Verkstads AB just i detta syfte. Orsaken till att staten lägger ned mycket pengar på detta projekt är väl att staten

Om vissa åtgärder för främjande av övergång till elektrisk drift av bilar

verkligen hoppas att det skall ge resultat. Det är riktigt att man i Kalmar framför allt satsar på fordon för distributionstrafik, d. v. s. den s. k. El-Tjorven, av vilken man har ett par exemplar färdiga. Men man har också samarbete med tillverkare av batterier i syfte att få fram mer ändamålsenliga sådana.

Jag tror inte att man skall underskatta den betydelse för den fortsatta utvecklingen som ett ställningstagande från riksdagen har. Om statsmakterna säger ifrån att de vill ha en begränsning av bilavgaserna i städernas centrala delar kommer det att bli en stimulans såväl för den industri som drivs på statligt initiativ som för den privata industrin att arbeta på detta. Med de ganska goda resultat man nått både i utlandet och i Sverige tycker jag att det vore önskvärt om man kunde driva frågan hårdare än utskottsmajoriteten vill göra.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Om man kunde lagstifta om en snabbare utveckling på området skulle jag också kunna gå med på det. Men här är det fråga om teknisk utveckling, och även om man har stor tilltro till teknikens möjligheter kan ju inte en lagstiftning i detta fall tvinga fram en snabbare utveckling på elbilområdet. Herr Ernulf säger själv att staten har satsat på Kalmar Verkstads AB för att där försöka åstadkomma både bilbatterier och eldrivna bilar. Ja, det är precis vad vi säger, så jag tycker att herr Ernulf i sitt senaste anförande talade mer för utskottets förslag än för sin egen tankegång om lagstiftning.

Här har ändå samhället via de resurser vi har att påskynda utvecklingen försökt göra så mycket som möjligt. Men man kan som sagt inte åstadkomma någonting bara genom att sätta till en utredning och säga att nu skall det ordnas någonting. Man skall ge ekono-

miska möjligheter för forskarna att på teknisk väg försöka åstadkomma förbättringar, och det är vad som skett. Det blir inte radikalare, herr Ernulf, bara därför att man skulle sätta till en utredning. Snarare är det väl risk för att den utredningen skulle sitta och diskutera och att det inte gjordes någonting under den tiden.

Herr Ernulf tog också upp frågan om det arbete som General Motors har gjort. När man inte ens i Amerika med de väldiga tekniska resurser man där har på området har kunnat komma längre än att man har några bilar på experimentstadiet, så är det väl ingen som tror att vi genom en svensk lagstiftning skulle kunna tvinga fram en snabbare utveckling på det här fältet. Även om ambitionen är aldrig så behjärtansvärd — vi är överens på den punkten, herr Ernulf — tror inte jag att man via en lagstiftning kan påskynda detta arbete. Från dessa utgångspunkter vågar jag säga att den linje som utskottet har valt är realistisk och leder framåt. Jag tror inte att herr Ernulfs förslag om lagstiftning skulle föra saken ett tuppfjät framåt.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Jag hoppas verkligen att herr Karlsson inte tror att jag menar att man skall lagstifta att nu skall det finnas elektriska bilar, och så kommer sådana hux flux fram. Det har jag naturligtvis inte sagt.

Men herr Karlsson säger att majoritetens linje att överlämna frågan till miljöproduktutredningen leder framåt till den rätta lösningen, medan reservanternas förslag, att man i en särskild utredning — gärna inom departementet — klarar upp vårt ställningstagande till frågan om avgaserna, inte är realistiskt. Jag tror det är svårt att hävda att man för en fråga fortare framåt genom att lägga den hos en utredning som inte hinner syssla med den på några år, än genom att man tar

Om viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

upp den direkt i departementet. Det är alltså skillnaden mellan våra förslag.

Jag tror fortfarande att det är viktigt att statsmakterna säger ifrån att vi vill ha förbränningsmotorerna i deras nuvarande skick bort från stads-kärnorna och att vi, så snart de tekniska förutsättningarna föreligger, är inställda på att vidta åtgärder i den riktningen. Säger vi det klart och tydligt, ger vi en stimulans att skynda på arbetet med de tekniska konstruktionerna.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen, som för en stund ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ernulf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 53, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ernulf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 19.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av motioner om klagan över beslut i dispensmål enligt affärstidslagen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av motioner om viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 349 i första kammaren av fru *Hultell* samt nr 401 i andra kammaren av fru *Sundberg* och fru *Mogård*. I motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om föreskrifter som ålade fabrikanter av tvätt- och rengöringsmedel att på förpackningen deklarerera halten av fosfater.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 349 och II: 401 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Jag har ett förflutet i detta ärende, vilket gör att jag inte kan stillatigande låta saken passera. Jag har i Europarådets kulturkommitté delta-

Om viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

git i behandlingen av frågor om vattenvården och i någon mån medverkat i tillkomsten av den europeiska vattenvårdsstadgan som undertecknades i Strasbourg den 9 maj 1968. Samtidigt gick startskottet till en allmän europeisk vattenvårdskampanj. Den kommer att kulminera 1970, som blir europeiskt naturvårdsår. Initiativtagaren var en eldsjäl, belgaren Housiaux.

Jag har också varit ordförande i den svenska nationalkommittén för den europeiska vattenvårdskampanjen, vilken kommitté den 20 mars i år anordnade en konferens här i riksdagshuset om vattenvården under deltagande av ett stort antal riksdagsmän.

Mot denna bakgrund kan jag inte underlåta att säga några ord. Vattnet är förutsättningen för allt liv. Människan har dess värre stora försyndelser på sitt samvete gentemot moder jord. En av de värsta försyndelserna är onekligen vattenförstörelsen. Inte minst har vattenklosetterna mycket på sitt samvete, om uttrycket tillåtes. Alla tillhör syndabockarnas stora skara: staten, kommunerna, industrierna, lanthuset och enskilda. Civilisationen har här blivit sin egen fiende. Statsmakterna har sitt ansvar. Det måste medges att alla vi syndare inte agerar i berätt mod. Vi har tidigare inte förstått bättre, inte förstått vad som hänt och vad som håller på att hända.

Men, dess bättre, andarna har nu börjat vakna. Vi inser problemets vidd. Det gäller nu att driva en aktiv vattenvård under hela folkets medverkan. Vattnet i våra sjöar, älvar och åar, i Östersjön, Öresund, Kattgatt och Skagerack måste vara rent. Vi har fått ett naturvårdsverk, och vi måste aktivera samhällets insatser.

Det är utifrån dessa perspektiv som de föreliggande motionerna av fru Hultell i denna kammare samt av fru Sundberg och fru Mogård i andra kammaren måste ses. Motionärerna är ute i ett angeläget ärende, om de också agerar på ett begränsat avsnitt.

I motionen hemställs att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om föreskrifter, som ålägger fabrikanter av tvätt- och rengöringsmedel att på förpackningen deklarerat halten av fosfat. Tredje lagutskottet anser i likhet med naturvårdsverket och kemikontoret att det är tveksamt om en dylik deklARATION av fosfathalten skulle få någon större betydelse ur naturvårdssynpunkt. Det låter sig säga. Andra remissinstanser har varit mera positiva till motionernas syfte.

Jag skulle tro att en deklARATION på tvättmedelspaketet i detta fall kan ha sin betydelse. Men kanhända bör en annan väg väljas. Det finns kanske bättre metoder. För att få till stånd en större insats krävs ett aktivt samarbete mellan konsumenter, myndigheter och näringslivet. Ett omfattande forskningsarbete pågår hos tvättmedelstillverkarna själva, vilka säkerligen gör allt vad på dem ankommer för att finna en positiv lösning som tillgodoser miljövårdens krav.

Industrins bekymmer på denna punkt måste ses med förståelse. Jag tycker å andra sidan att lagutskottet trots sitt sympatiuttalande ställt sig alltför negativt till motionerna som avstyrkts. Jag tycker att det skulle varit trevligare om utskottet visat större förståelse, något som innebär ett engagemang, en positiv nyansering. Därför skulle jag vilja ställa ett eget yrkande, nämligen att motionerna I: 349 och II: 401 måtte överlämnas till den sittande utredningen rörande kontroll av miljöfarliga produkter m. m. för övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Herr KARLSSON, GÖRAN, (s):

Herr talman! Mot herr Jacobssons allmänna synpunkter på miljöfrågan har jag ingenting att erinra, utan där står vi på samma ståndpunkt. Men när vi kommer in på det som utskottets utlåtande handlar om, kan jag inte va-

Om viss varudeklaration på tvättmedelsförpackningar

ra riktigt lika positiv som herr Jacobsson, detta närmast med hänsyn till yttranden och remissvar från de myndigheter som tredje lagutskottet tillfrågat.

Naturvårdsverket har i sitt svar sagt ifrån att det givetvis inte är halten av fosfat som är av betydelse i sammanhanget, utan det är fosfatmängden i tvättluten. Denna är också beroende på doseringen som varierar allt efter olika typer av tvättmedel, vattnets hårdhet o. s. v. Ingen skall tro att naturvårdsverket skulle ha något emot att man vidtar åtgärder för att förbättra miljön. Men varken verket eller andra remissinstanser tror på möjligheten att man via dessa i motionerna föreslagna ändringar skulle kunna åstadkomma några förbättringar.

Sveriges kemiska industrikontor anför att deklarationen av fosfathalten i tvättmedel egentligen helt skulle sakna betydelse. Konsumentinstitutet anser för sin del att det, om man inte kan lösa frågan på frivillig väg, kan vara anledning att påbjuda en innehållsdeklaration. Det är det mest positiva som har sagts. Men alla instanser som har yttrat sig har inte den tilltron till etiketten och vad innehållet på den betyder när det gäller att upplysa folk som köper tvättmedel.

Utskottet har ingenting emot att man försöker åstadkomma miljövänligare tvättmedel, men utskottet menar att det är rimligare att samhället bevakar detta samt att vi inte löser problemet genom att sätta en varudeklaration på etiketten.

Herr Gösta Jacobsson ansåg att utskottet var alltför negativt och att det hade varit trevligare om vi hade ställt oss mer positiva. Ja, herr Jacobsson, det vet vi alla då vi motionerar att det är trevligare om utskottet tillstyrker våra motioner. Men dessvärre är det väl ofta så att motionerna är av den arten, även om man tar upp i och för sig intressanta och viktiga spörsmål till behandling, att de inte kan bifallas.

Tredje lagutskottet har på helt sakliga grunder kunnat peka på att man inte uppnår något resultat med motionärens önskemål. Följaktligen har utskottet tvingats ställa sig så negativt som herr Jacobsson påstår, men jag vågar säga att det är på sakliga grunder.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m):

Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att hela den konsumentpolitik som man i dag bedriver går ut på ökad upplysning om varudeklaration. Här ställer sig utskottet emot en sådan varudeklaration.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr andre vice talmanen, att därunder yrkats

dels att utskottets hemställan skulle bifallas,

dels ock, av herr Jacobsson, Gösta, att kammaren skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de ifrågavarande motionerna måtte överlämnas till den pågående utredningen rörande kontroll av miljöfarliga produkter m. m.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av motioner om regler för trafik med fritidsbåtar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av motioner angående upphandlingen av hundar för djurförsök;

nr 36, i anledning av motioner angående laxfisket i Mörrumsån;

Om införande av ljudenlig stavning

nr 37, i anledning av motioner om fria resor för yrkesfiskare; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av systemet med växtförädlingsavgifter.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om införande av ljudenlig stavning

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 51, i anledning av motioner om införande av ljudenlig stavning.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 873, av fru *Lindström m. fl.*, och II: 992, av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.*, hade anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en översyn av de nuvarande stavningsreglerna, vilken kunde leda fram till en ljudenlig stavning inom en icke alltför avlägsen framtid.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 873 och II: 992 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av fru *Eriksson* i Stockholm (s), herrar *Eric Peterson* (fp), *Larsson* i Borrby (cp) och *Rimås* (fp) samt fru *Fränkel* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 873 och II: 992 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad reservanterna anförts.

I sitt yttrande hade reservanterna förordat, att en översyn skulle ske av stavningen med beaktande av en större ljudenlighet med samtidig hänsyn tagen till språkförståelse och internordisk språkgemenskap och att detta uppdrag

skulle lämnas till något av de organ, som redan hade att följa språkvård och pedagogisk utveckling.

Herr *PETERSON, ERIC*, (fp):

Herr talman! Detta utlåtande har tillkommit med anledning av motioner av fru *Lindström m. fl.* i denna kammare och fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.* i andra kammaren och gäller en stavningsreform.

Det är intressant att studera remissyttrandena. Både skolöverstyrelsen och Sveriges lärareförbund har en radikal syn på en stavningsreform och anser i sina remissyttranden att tiden är mogen att nu göra en omfattande översyn av stavningsreglerna. Svenska akademien hävdar däremot, med erinran om det värdefulla som skedde på det nordiska rättskrivningsmötet för hundra år sedan och med visst beklagande av reformen 1906, att någon ändring inte bör ske.

Språkutvecklingen i vårt land ger faktiskt anledning till uppmärksamhet, och frågan om en reform av stavningsreglerna är aktuell. Givetvis kan man säga att någon genomgripande reform, som leder fram till full ljudenlighet, inte är eftersträvansvärd och inte heller önskvärd. Man kan emellertid inte införa en stavningsreform utan att resultatet blir ökad ljudenlighet. Givetvis bör skriftspråket utgöra en broms på språkutvecklingen. En svensk författare har talat om »hur trängd sagan blivit och hur förorenad ordens ström har blivit av slang och smuts» — — —. Avsikten kan naturligtvis — med tanke på dialekt och slangspråk — inte vara att vi skall övergå till helt ljudenlig stavning. Frågan bör dock uppmärksammas. Både utskottets majoritet och dess minoritet, som jag tillhör, har den uppfattningen.

I reservationen sägs att inget organ i dag har som sin uppgift att göra en sådan översyn som begärs i motionerna. Uppdraget borde kunna lämnas till

de organ, statliga eller inte statliga, som svarar för språkvård och pedagogisk utveckling.

För att ännu en gång återgå till ljudenligheten förmodar jag att en av anledningarna till att utskottet varit delat är att man varit rädd för att det skulle kunna bli svårigheter vid anknytning till främmande språk och ett internationaliserat ordförråd. Man har också varit rädd för att en bättre överensstämmelse mellan de nordiska språken inte skulle kunna uppnås. Sådana svårigheter borde kunna överbryggas, även om man gör en översyn av stavningsreglerna. En sådan översyn kunde ju göras i samråd mellan t. ex. de nordiska språknämnderna.

Utskottets majoritet går på avslag av motionerna och säger i slutet av sin skrivning: »Utskottet anser sig kunna förutsätta att skolöverstyrelsen tar de initiativ i stavningsfrågan vartill detta arbete och undervisningens krav i övrigt kan föranleda.» Men i reciten på s. 5 skrivs om behandlingen av detta ärendet år 1943: »Utskottet erinrade slutligen om att frågan om modernisering och förenkling av rättskrivningsnormerna redan underställts Kungl. Maj:ts prövning genom framställning från folkskollärarkårens skriftspråkskommitté. Utskottet hemställde att motionerna ej måtte till någon andra kammararens åtgärd föranleda.» Men så finns en liten anmärkning: »Det må här anmärkas, att Kungl. Maj:t sedermera fann den av folkskolans lärarorganisationer i februari 1943 ingivna framställningen inte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.»

Skillnaden mellan de båda uppfattningarna är att reservanterna vill göra ett tillkännagivande under det att utskottsmajoriteten yrkar avslag.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Jag tror det var Harry Martinson, som i något sammanhang

Om införande av ljudenlig stavning talade om »kungen av eng-ljudet och prinsen av sje-ljudet». Som tekniker och därmed utåt sett representant för det rationella och kallt pragmatiska tänkandet borde jag väl närmast ansluta mig till motionärernas krav på en översyn av de nuvarande stavningsreglerna i syfte att få fram en ljudenlig stavning. När jag emellertid inte vill ansluta mig till fru Erikssons i Stockholm reservation, vilken biträtts av några av mina partikolleger, så är det av erfarenhetsskäl.

Självfallet vore det olyckligt om tal-språket och skriftspråket skulle utveckla sig vart för sig och kanske gå olika vägar, avskärma sig från varandra. Men förutom en sådan utveckling på det, skall vi säga horisontella planet eller nutidsplanet, så har vi en vertikal utveckling, på djupet eller tidsmässigt. Jag har för ett par årtionden sedan, då det inte fanns så mycket till övers vare sig av pengar eller intresse för miljö- och naturvård, sökt hävda följande tanke. I och med höjd levnadsstandard, genom avlastning av det tunga arbetet, ökad produktion och ökad fritid, måste intresset mer och mer rikta sig utåt mot naturen och krav ställas på en människovänligare miljö, som vi därför måste se om i god tid. Jag tror mig ha blivit sannspådd.

På samma sätt tror jag den ökade standarden och framför allt fritiden kommer att rikta intresset mer och mer mot kunskapen om det som varit, om förfäderna, om deras levnadsförhållanden, om deras tänkesätt och om deras litteratur. Jag har några gånger haft förmånen att få hjälpa människor med att forska om sina förfäder. En erfarenhet har jag bl. a. därvid fått. När det gäller handskrifter går det en gräns för amatörens läsförmåga när man kommer så långt tillbaka i tiden — till omkring skiftet mellan 1700- och 1800-talen — att de skrivkunniga i landet använde tyska eller tyskinspirerade skrivtecken. Utan specialstudier går där en läsgräns. Många av våra välut-

Om införande av ljudenlig stavning

bildade ungdomar vägrar t. o. m. att läsa tryckta handlingar och böcker med vad man kallar psalmboksstil.

Detta har kanske inte direkt med stavningen att göra. Men om man låter skriftspråkets anpassning till talspråket ske för snabbt och radikalt, kan man på samma sätt råka ut för att det nystavade skriftspråket avviker så mycket från de föregående generationernas skriftspråk att man har svårt att läsa det gamla eller att man finner språket så ålderdomligt att man förlorar intresset för det. Därtill kommer svårigheten att slå fast vilket som är det nya riksspråket, ty trots radio och television varierar talspråket rätt mycket mellan olika delar av landet, framför allt när det gäller uttalet, och det är ju just uttalet, ljudenligheten som motionärerna vill ha som norm för stavningen. Alla vet hur mycket lättare det är att läsa nordisk litteratur än t. ex. att höra och förstå en heldansk teater eller ett danskt föredrag.

Av detta och andra värderingar drar jag således den slutsatsen att man bör vara synnerligen försiktig när man moderniserar skriftspråket. Kanske kan man på kort sikt göra det enklare för barnen, om de får stava och skriva lika slarvigt som många av dem talar. Men på längre sikt gagnar man säkerligen varken dem eller vården av vårt ganska rena och enhetliga tal- och skriftspråk. Av denna anledning yrkar jag bifall till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 51 såsom varande det som bäst tillvarar de synpunkter jag velat göra mig till tolk för.

Herr talman! Jag började med att citera Harry Martinson. Under några år har jag haft min verksamhet där nere i Blekinge på gränsen till Skåne, där Harry Martinson framlevat sin barn-dom. Jag har därför inte kunnat undgå att intressera mig för hans utveckling. Få har haft en så fattig start. Jag skall inte relatera hans utveckling från övergivet, bortauktionerat fattighusbarn över olika erfarenheter som sjöman och

luffare och en som drabbats av sjukdom till klarhet och nu ledamotskap av Svenska akademien. Skulle jag önska något i samband med denna motionsbehandling vore det att vi vårdade vårt svenska språk på samma varsamma sätt som Harry Martinson — han har i sitt skriftställerli lyckats hålla språket klart och skönt och skapat språkliga nybildningar som på ett naturligt sätt kunnat växa in i ett levande språk.

Herr OLSSON, ERIK, (s):

Herr talman! Herr Skärman talade här av erfarenhet när det gällde stavningen. Jag vill anmäla att jag också har en viss erfarenhet som sträcker sig 40 år tillbaka i tiden, när jag började som lärare i en fyrtklassig B2-skola uppe i skogsbygden. Jag hade visserligen klart för mig efter fyra seminarieår i Uppsala i skuggan av den höga akademien där att jag stod på bottenplanet, vid nedersta steget av en trappa som ledde upp till kunskapens väldukade bord, men redan på detta bottenplan hade vi stackare en ambition: vi ville ge våra elever i varje fall ett matbestick så att de skulle kunna ta för sig, om de händelsevis någon gång kom fram till det fint dukade bordet. Detta bestick skulle liksom är vanligt med ett bestick innehålla tre delar: att kunna läsa, skriva och räkna. Döm om min häpnad, när jag fann att rättskrivningen i denna skolform tog sex till åtta lärartimmar i anspråk i veckan! Det blev inte så värst mycket över till undervisning på detta sätt. Herr Skärman får förlåta mig, om jag inte fullt delar hans uppfattning om pietet mot det gamla och om möjligheten att lära barnen läsa gamla texter och gammal stil. Det finns faktiskt andra saker som trängs på schemat och som kanske är nödvändigare i våra dagar. Det förvånar mig mycket att man inte just på detta område har försökt att rationalisera.

Rättskrivningens stavningsregler —

och de ymnigt förekommande undantagen — är kanske flera än någon här föreställer sig. I en gammal rättskrivningslära, som jag letade fram häromdagen, har jag funnit att för fem olika ljud och två ljudsammansättningar har svenska språket inte mindre än 58 olika sätt att stava. Det är inte så litet. Rekordet innehas av j-ljudet, som stavas på 18 olika sätt. Sje-ljudet ligger inte långt efter med 15 olika sätt, enligt vad jag kunnat finna. Den stora svårigheten när det gäller att lära eleverna rättskrivning utgör emellertid medljudens dubbelteckning.

Jag hade i min första undervisningsavdelning en gosse i fjärde årskursen som hette Johan och var en duktig och begåvad pojke. Han läste bra, han kunde på ett utmärkt sätt redogöra för läst text, han skrev utmärkta uppsatser och var för övrigt mycket duktig, men han kunde inte lära sig stava. Det var fel på hans visuella minne. Han kunde inte se orden för sig.

Jag flyttade från skolan efter två år. Han stannade och blev så småningom färdig med sin skolgång. Jag träffade honom i höstas, då jag besökte den kommun där han numera är verksam som framstående kommunalman, något av kommunalråd. Han blev glad när jag kom och hälsade på honom på kommunalkontoret. Han visade mig bl. a. en utredning som han hade gjort om kommunens sociala verksamhet. Jag läste den och fann att det var en mycket bra utredning, men till min fasa såg jag att spåren av min undervisning hade försvunnit. Det gamla draggländet om att »alltid stavas alltid med två l» och »aldrig stavas aldrig med två l» tycktes inte ha gått in i hans huvud.

Nåja, Johan klarade sig i alla fall. Man lägger väl inte heller samma vikt vid stavningen nu som man gjorde för 40 år sedan. Det retade mig mycket att jag måste ge Johan ett lågt betyg i svenska därför att han inte kunde stava.

Svenska akademien har yttrat sig över motionen. Om denna motion inte

Om införande av ljudenlig stavning

har varit till någon annan nytta, har den åtminstone berett akademien glädje. Den har fått återropa det präktiga rättskrivningsmötet för 100 år sedan och dessutom fått tillfälle att än en gång bryta staven över Fridtjuv Berg och hans rättsstavningsreform för snart 65 år sedan. Svenska akademien har inte ofta sådan glädjeämnen.

Svenska akademien har läst motionen på ett sätt som inte är hedrande för akademien. Den påstår att i motionen föreslås en ljudenlig stavning. Det kan man nog komma till, om man läser motionen med en ensidig inställning, men så är inte meningen. Såsom tydligt framgår av den av fru Nancy Eriksson m. fl. lämnade reservationen vill vi få en översyn och en förenkling av den svenska stavningen, alltså inte en helt ljudenlig stavning. Någoting sådant kan man naturligtvis aldrig komma fram till.

Jag vill i detta fall återropa att de två stora och verkligt kunniga remissorganen, nämligen skolöverstyrelsen och Sveriges lärarförbund, båda har ansett att tiden nu är mogen att göra en omfattande översyn av stavningsreglerna. Svenska akademien däremot anser att en sådan översyn inte bör ske. Akademien har som sagt använt tillfället till att beklaga sig över den Bergska stavningsreformen för snart 65 år sedan.

Jag vill bara tillägga att utskottsmajoriteten och reservanterna är ense i sak; ingen egentlig skillnad råder i sak mellan dem. Det är bara det att utskottsmajoriteten anser att vi kan fortsätta med små reformer. Sådana har ju skett — detta återopas i reciten, där det står att stavningen av ord då och då ändras. I Svenska akademiens ordlista av år 1921 har faktiskt stavningen av tre främmande ord ändrats, och i nästa upplaga av år 1950 har stavningen av fem eller sex ord ändrats. Fortsätter man i den takten — alltså ungefär ett ord vart femte år — så kommer denna stavningsreform onekligen att ta viss tid.

Om införande av ljudenlig stavning

Dessutom är det nog mycket svårt att få till stånd den samordning som erfordras. Skall man kunna genomföra en stavningsreform där hänsyn tas till nordiska synpunkter, till undervisningen i främmande språk och till behovet av en enklare stavning, som ger bättre utrymme för andra och angelägnare ämnen på skolschemat, torde man få lov att göra en sakkunnig översyn av hela stavsättet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av fru Eriksson i Stockholm m. fl.

I detta anförande instämde fru *Lindström* (s) och fru *Wallentheim* (s).

Herr HEDLUND (s):

Herr talman! Det kanske kan synas som om debatten här i kammaren i dag kan vara en strid om ord. Självklart är det också så, eftersom det gäller stavingen av våra svenska ord. Det kan även vara så ur den synpunkten att skillnaden mellan utskottsmajoriteten och reservanterna är ganska liten, i varje fall i den skrivning som här föreligger.

Men går man tillbaka till motionen, finner man att kravet där är betydligt mera långtgående än de talare som här varit uppe velat framhålla och även sträcker sig betydligt längre än som framgår av den vid utskottets utlåtande fogade reservationen. Man kräver i motionen en stavningsreform som skall leda fram till ljudenlighet inom en icke alltför avlägsen framtid. Jag tycker att det är litet orättvist att läsa akademiens utlåtande och sedan ställa detta emot det som man här pläderat för och mot det som man pläderar för i reservationen. Vad akademien uttalat sig över är motionens kläm, där kravet på ljudenlighet starkt hävdas.

Herr talman! Jag ber att i stort sett få instämma i det som sades av herr Skårman. Talspråket genomgår en ständigt förändring. Det är också självklart

att skriftspråket följer talspråkets utveckling så nära och så parallellt som möjligt. Utskottsmajoriteten menar att det skall ske en naturlig anpassning av de båda uttrycksmedlens möjligheter att förmedla budskap människorna emellan. Vi tror att en ständigt fortgående anpassning är mycket bättre än en radikal reform.

En sådan kan inte heller den i och för sig vara bestående; den kräver efter några år ytterligare en översyn. Därför är det inte rätt att gå den vägen. Vårt språk utvecklas så pass snabbt att en radikal reform genomförd i dag skulle vara omodern om några år. Dessutom tror vi att en radikal reform i enlighet med motionärernas önskemål saknar förankring inte bara i remissvaren, vilka kan läsas på olika sätt, utan lika mycket bland den allmänna opinionen. Jag tror inte att man med så särskilt stor glädje skulle ta emot en stavningsreform, som vore inriktad på ljudenlighet.

Men även om det skulle vara önskvärt att kanske gå något snabbare än vi gör nu — jag kan hålla med om att det är önskvärt att så sker — måste man vid bedömningen av om det skall vara en radikal reform eller en successiv reform se litet grand på kostnaderna. Vad skulle det kosta att genomföra en sådan förändring som motionärerna önskar? Ja, det är svårt att säga, men jag är övertygad om att ett beslut i den riktningen skulle dra ekonomiska resurser från många andra områden som vi i dag anser vara angelägna.

Det kan också finnas pedagogiska skäl som talar för en stavningsreform, men inte heller av pedagogiska skäl finns det någon anledning att gå in för en ljudenlig stavning.

Jag vill peka på vad remissinstanserna har sagt i denna fråga. Skolöverstyrelsen säger i sitt utlåtande att de undersökningar som har företagits under senare år visar att de flesta felen och de mest svåravhjälpta stavningsbe-

svären i väsentligt lägre grad är förknippade med ljudenligheten än med andra faktorer. De dominerande stavningsproblemen förekommer i den typ av ord som har dubbeltecknade medljud och i ersättningsord. I utskottsutlåtandet finns sifferuppgifter som belyser detta. Bara drygt 11 procent av stavfelen härrör från sådana fel som sammanhänger med ljudenlighet, olikheten i uttal och skrift, medan 46 procent av stavfelen härrör från dubbelteckningar och 41 procent från ersättningsord. Svårigheterna att översätta talspråket till skrift är inte så stora som motionärerna vill göra gällande.

Ett annat skäl att inte driva ljudenligheten för långt är naturligtvis den ökande internationaliseringen av vårt språk och inte minst behovet av en ökad språklighet mellan de nordiska länderna. Det skulle väl ändå vara ytterst olyckligt om vi började försvenska alla utländska låneord och stava dem ljudenligt. Vilka svårigheter skulle inte uppkomma, om vi ensamma här i Sverige skulle börja skriva de engelska eller tyska orden på vårt eget sätt? Jag tror att det skulle göra den ena villan värre än den andra. Det skulle innebära att vi visserligen förenklar undervisningen de första två—tre åren i skolan men definitivt försvårar den när studierna av främmande språk börjar. Vad skulle t. ex. våra vänner norrmännen säga om vi helt plötsligt började stava Norge ljudenligt? Jag vill erinra om programmet i TV i söndags där programledaren mycket bestämt framhöll hur viktigt det var att när vi talar om Norge inte säga »Norje» utan uttala namnet med ett tydligt *g*, så som det stavas. Jag vet inte vad våra vänner på andra sidan gränsen västerut skulle säga om vi helt plötsligt skulle börja stava Norge med *j*.

Motionärerna tycks vara mycket radikala i sin motion. Men hur är det med radikaliteten när det gäller stavningen av deras egna namn? Då man studerar historien om vårt språks ut-

veckling finner man att även den store stavningsreformatorn Fridtjuv Berg hade en ganska säregen stavning av sitt namn.

En av kvällstidningarna i dag har som rubrik att Nancy inte får stava sitt namn med *s* i riksdagen. Jag vet inte vad som hindrar henne från att göra det. Om man nu är så radikal att man tycker att vi skall stava ljudenligt finns det naturligtvis ingenting som hindrar att man stavar sitt namn på det sätt som man själv önskar att hela svenska språket skulle stavas. Det finns väl ingenting som hindrar Nancy Eriksson att stava sitt förnamn med *s* och sitt efternamn med *x*. Det finns väl heller ingenting som hindrar en annan motionär att stava sitt efternamn med *ä* i stället för med *e* som det står under motionen. Det finns väl heller ingen som sätter sig emot att den tredje motionären i andra kammaren stavar sitt namn med *j* i slutet, som det uttalas, i stället för med *g*, som det skrivs. Och varför inte ersätta *w* i den femte motionärens efternamn med ett enkelt *v*?

Det kan förefalla lätt att vara radikal, men vi måste nog vara litet försiktiga med språket — vårt förnämsta kommunikationsmedel. Även om jag vet att många av er väntar på andra kommunikationsmedel, anser jag att det dagliga kommunikationsmedlet, vårt språk, är så viktigt att man inte får hasta när det gäller reformer på den här punkten.

En avvägning av stavningsreformer — som också vi i utskottsmajoriteten har anslutit oss till — måste alltid göras med hänsyn tagen till kravet på språkförståelse och läsbarhet. En ljudenlig stavning skulle medföra en försämring därvidlag.

Från pedagogiska synpunkter kan det emellertid vara nödvändigt att undan för undan införa nya stavningsätt. Utskottsmajoriteten förutsätter att skolöverstyrelsen tar de initiativ som blir erforderliga, varför något initiativ

Om införande av ljudenlig stavning

från riksdagens sida inte är nödvändigt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **OLSSON, ERIK**, (s):

Herr talman! Jag är litet förvånad över utskottets talesman; han har hela tiden talat om motionen och ljudenlig stavning. Vem har yrkat bifall till den? Vi har yrkat bifall till den reservation som är fogad vid utskottets utlåtande, och det är något helt annat. Visserligen har jag undertecknat motionen i denna kammare, men det innebär inte att jag är anhängare av en helt genomförd ljudenlig stavning. Däremot anser jag att en ordentlig översyn av stavningen måste göras, om man över huvud taget skall kunna ta de hänsyn som även utskottets talesman anser nödvändiga.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Peterson, Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad allmänna beredningsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Peterson, Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 33.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr **TALMANNEN** yttrade:

Jag ber att få lämna ett meddelande angående plena de två närmaste fredagarna, nämligen i denna vecka, den 21 november, och i nästa vecka, den 28 november.

Det synes ej bli nödvändigt att hålla arbetsplenum dessa två fredagar. Kammaren håller alltså endast bordläggningsplena fredagen den 21 och fredagen den 28 i denna månad. De börjar kl. 14.00.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 338, till Konungen angående val av ställföreträdare för riksdagens ombudsmän;

dels ock till riksdagens förordnande, nr 339, för herr Carl Bertil Otto Wenberggren att vara ställföreträdare för riksdagens ombudsmän.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 154, med förslag till särskilt olycksfallsskydd för vagnpliktiga m. fl.; och

nr 166, med förslag till lag om ändring i lagen (1919:367) om fri rättegång.

Anmäldes och bordlades följande motioner:

nr 1102, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 129, med förslag till ändring i kommunallagen (1953:753) m. m.;

nr 1103, av herr *Eriksson, Einar*, och herr *Palm*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148, med förslag till ändring i lagen (1920:796) om val till riksdagen, m. m.; samt

---

nr 1104, av herr *Svenungsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148, med förslag till ändring i lagen (1920:796) om val till riksdagen, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.43.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Torsdagen den 20 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad, som i dag intagits på Lunds lasarett för gallstensbesvär, anhåller om sjukledighet från dags datum.

Lund den 19/11 1969

Thorsten Larsson

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, varunder herr Larsson, Thorsten, på grund av sjukdom vore oförmögen till arbete.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 329, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner;

nr 330, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 331, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt jämte motioner; och

nr 332, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss skattefrihet för utdelning på

aktie i Svensk interkontinental lufttrafik aktiebolag (SILA), m. m.

Ang. dubbade bildäck

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet NORLING erhöill ordet för att besvara herr *Hübinettes* (m) fråga angående dubbade bildäck, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 13 november, och anförde:

Herr talman! Herr Hübinette har frågat mig om jag anser att användandet av s.k. dubbade bildäck strider mot vägtrafikförordningen och därmed är olagligt.

Enligt 3 § 4 mom. vägtrafikförordningen skall anordningar, som till skydd mot slirning anbringas på bil, vara så beskaffade, att de ej skadar vägen. Trafiksäkerhetsverket har myndigats meddela närmare bestämmelser om anordningar som avses i nämnda paragraf. Verket har föreskrivit att om dubbar används samtliga däck skall vara dubbade. Verket har sålunda godtagit att dubbdäck används. Pågående undersökningar av vilket slitage dubbdäcken gör på våra vägar kan självfallet medföra att frågan om reglering av användningen av dubbdäck får omprövas. Därvid måste naturligtvis också trafiksäkerhetsintressena beaktas.

Herr HÜBINETTE (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på den fråga jag ställt. Som alla känner till har under sista tiden en ganska livlig diskussion ägt rum i pressen om vad som är riktigt och vad som är oriktigt i fråga om dubbade bildäck.

Ang. dubbade bildäck

Det har sagts i en expertrapport från statens väginstitut att vägarna får ett slitage utöver det normala i storleksordningen ungefär 40—50 miljoner kronor om året på grund av dessa däckstyper. Då har man dragit den konklusionen att eftersom slitaget är så stort skulle vägtrafikförordningens 3 § träda i funktion. Användandet av dubbar på bildäck skulle betraktas som en skada på vägen och därmed vara olagligt.

Här står väl uppgift mot uppgift. Trafiksäkerhetsverket säger å sin sida att det är givet att man skall ha dubbade däck.

Jag vill inte själv ta ställning i denna fråga, men det är onekligen intressant att studera uppgifterna i denna expertrapport från statens väginstitut. Där är man inte lika övertygad om säkerhetsmomentet i dessa dubbade däck. Man säger att de är bra på is och packad snö. De ger då en ökad friktion. Men i annat väglag kan de tvärtom försämra friktionen. Det blir risk för s. k. aquaplaning genom att de dubbade däckten sliter upp vägbanan på grund av att bilarna går i ungefär samma spår. Det blir därmed förslitningar och fördjupningar där vatten lägger sig. Då kan »aquaplaning» uppträda.

I rapporten görs även en annan reflexion, som jag inte heller tycker är helt oväsentlig — den uppfattningen hade jag själv när dessa däck kom — nämligen att man helt naturligt anpassar hastigheten efter de säkerhetsmoment som man tycker sig ha inbyggda i sitt fordon. Utan dubbade däck men med vanliga vinterdäck håller man kanske en hastighet av 60 kilometer i timmen. Sedan sätter man på dubbade däck, och då ökar man hastigheten i samma mån som man känner sig säkrare, låt oss säga till 90 kilometer i timmen. Därmed har man eliminerat den extra säkerheten av dubbdäcken. Då befinner man sig åter i samma farozon. Väginstitutet säger att skadeverkningsarna blir mycket större om en kollision inträffar vid den högre hastighe-

ten. Hade man hållit en lägre hastighet med odubbade däck, hade skadorna blivit mindre. Det tror jag är en riktig reflexion. Å andra sidan kan naturligtvis omedelbart svaras att folk ändå inte skulle hålla 60 kilometer i timmen med de odubbade däckten, utan skulle köra 90 kilometer i alla fall. Då blir ju riskerna dubbelt så stora. Ja, det är klart att det där kan man diskutera.

En sak som är mycket intressant i rapporten och som jag tycker man bör beakta är att man skall se de 40—50 miljoner kronor som det kostar vägverket att reparera vägarna i relation till vad man kunde få ut genom att på annat sätt använda dessa pengar plus de pengar som läggs ned på dubbade däck. Förutom de nämnda miljonerna kostar dubbdäcken några hundra miljoner kronor. Använder man dessa några hundra miljoner kronor till åtgärder för befrämjande av trafiksäkerheten, skulle man få ut ganska mycket av pengarna. Dessutom skulle man icke obetydligt kunna höja vägstandarden och på det sättet nå ett visst trafiksäkerhetsmoment.

Jag har inte så mycket att tillägga. Jag är inte jurist och kan inte bedöma svaret från juridisk synpunkt när där står att »trafiksäkerhetsverket har bemyndigats meddela närmare bestämmelser». Det är klart att Kungl. Maj:t kan bemyndiga ett verk att göra en sådan här översyn. Men jag tycker nog att man bör anpassa texten just i denna paragraf i vägtrafikförordningen på ett annat sätt till de förhållanden som nu råder, så att några tvivelsmål i framtiden inte uppstår om vad som är lagstridigt. Den justeringen av förordningen kanske kommer nu när trafiksäkerhetsverket har fått bemyndigande. Det får vi väl hoppas på.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. tillämpningsbestämmelser till kungörelsen om utbildning vid teknisk fakultet

Herr statsrådet **MOBERG** erhöll ordet för att besvara herr *Wallmarks* (m) fråga till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående tillämpningsbestämmelser till kungörelsen om utbildning vid teknisk fakultet, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 7 november, och yttrade:

Herr talman! Herr Wallmark har frågat chefen för utbildningsdepartementet om tillämpningsbestämmelser till kungörelsen den 23 maj 1969 om utbildning vid teknisk fakultet kommer att utfärdas och, om så är fallet, om chefen för utbildningsdepartementet vill medverka till att de tekniska högskolorna och studentkårerna vid dessa — i motsats till vad som skedde när kungörelsen utfärdades — bereds tillfälle att framföra sina synpunkter och förslag såväl på kungörelsen som på tillämpningsbestämmelserna. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Det ankommer på universitetskanslersämbetet att meddela de tillämpningsföreskrifter till kungörelsen om utbildning vid teknisk fakultet som kan behövas.

Innan kungörelsen om utbildning vid teknisk fakultet utfärdades, fick bl. a. Sveriges Förenade studentkårer och de tekniska högskolorna tillfälle att framföra synpunkter på ett utkast till kungörelsen.

Herr **WALLMARK** (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för svaret på min fråga. Jag har tagit upp den här saken därför att den kungörelse som finns har vållat vissa bekymmer.

Jag har förståelse för att man vill försöka samordna de olika utbildningskungörelserna och få reglerna någorlunda lika. Studierna vid teknisk högskola är emellertid av en helt annan ka-

raktär än de egentliga universitetsstudierna, och därför har vi också haft en särskild stadga för de tekniska högskolorna. När den nya kungörelsen kommit ut har det också visat sig att det finns anledning att sätta en rad frågetecken för den. Det är möjligt att det var så bråttom i maj månad att departementet inte hann skicka ut något förslag för yttrande. När statsrådet säger att SFS och de tekniska högskolorna fick tillfälle att framföra sina synpunkter, så är det väl en sanning med väldigt stor modifikation. Om jag är rätt informerad, och jag tror att jag är det, så fick SFS ett utkast den 27 maj och skulle svara den 29 maj senast kl. 16. Hos Chalmers, där jag har kontrollerat saken, var försändelsen ställd till förvaltningschefen personligen, och han fick samma tidsfrist.

Emellertid var det inte för yttrande utkastet utsändes. På papperet står det stämplat »Korrektur», och vidare finns där antecknat »För granskning». I båda fallen har mottagarna följdriktigt uppfattat situationen så att de fick tillfälle att göra eventuella tekniska justeringar. SFS hade över huvud taget ingen möjlighet att yttra sig i frågan, eftersom man hade fullmäktigesammanträde under perioden i fråga. Chalmers satte sin jurist på att granska utkastet, varefter det skickades tillbaka med några små ändringar, såvitt jag förstår.

Vad som sägs i svaret om att de tekniska högskolorna och studentkårerna har fått framföra synpunkter kan därför näppeligen vara korrekt. Någon remissbehandling har inte skett. Ej heller universitetskanslersämbetet har haft tillfälle att yttra sig. Detta är vad som har passerat, och det finns kanske inte anledning att rota mera i det. Jag tycker dock att det finns skäl att tala om hur det i verkligheten har förfarits.

Vi har alltså fått en ny stadga — sådan den nu ser ut — och min konkreta fråga var, med hänsyn till att man inte kan anpassa så olikartade studieförhållanden till varandra, om statsrådet är beredd att medverka till att UKÄ i sam-

Ang. tillämpningsbestämmelser till kungörelsen om utbildning vid teknisk fakultet råd med berörda parter — och därmed menar jag i första hand såväl de tekniska högskolorna som studentkårerna vid dessa — utarbetar tillämpningsföreskrifter.

När det talas så mycket om demokrati, så är det litet anmärkningsvärt, herr talman, att varken berörd myndighet eller berörda studentorganisationer vid de tekniska högskolorna får chansen att avge ett sakligt yttrande i en sådan här angelägenhet. Men vad som brustit går ju, som jag sade, att rätta till, om statsrådet är villig att medverka härtil.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Med anledning av vad herr Wallmark sade måste jag tyvärr till protokollet läsa in de data som gäller i det här fallet. Jag har låtit undersöka vad som har hänt.

Utkastet till kungörelsen om utbildning vid teknisk fakultet utsändes torsdagen den 22 maj 1969 till bl. a. SFS, de tekniska högskolorna och universitetet. I den remissen angavs att eventuella erinringar mot utkastet skulle göras senast torsdagen den 29 maj 1969 kl. 16.00. Man hade alltså inte två dagar på sig, som herr Wallmark säger i sin kommentar till mitt svar, utan man hade sju dagar. Det är i och för sig en kort tid, men det är ofta så att vi måste lämna en så pass kort tidsfrist för att ha möjlighet att få fram de nya kungörelserna till budgetårsskiftet, då de nya bestämmelserna skall träda i kraft. Detta är inget anmärkningsvärt.

Herr Wallmarks påstående att ordet »granskning» i detta fall skulle ha tolkats på ett begränsat sätt strider mot all erfarenhet. Vi använder alltid denna formulering, och vi skriver, som jag tidigare sagt, i remisser att eventuella erinringar får framföras inom viss tid. Då har vi alltså räknat med att det inte bara kan vara formella utan även sakliga erinringar. Vi har inte i det här fallet förfarit på annat sätt än vi och andra departement brukar förfara.

Att vi i detta fall låtit bestämmelserna få kungörelsens form är helt i överensstämmelse med en allmän tendens i vårt arbete i kanslihuset, nämligen att decentralisera så mycket som möjligt av beslutanderätten. När man går över från en stadga, som kan innehålla en rad detaljer, till en kungörelse möjliggör man nämligen för den underställda myndigheten att utfärda de anvisningar som kan bli erforderliga med anledning av att kungörelsen är kortare än den tidigare stadgan. Självfallet förutsätter då regeringen att så blir fallet.

I den konkreta fråga som herr Wallmark aktualiserat ankommer det på kanslersämbetet att, om det så finner lämpligt, utfärda tillämpningsföreskrifter till den kungörelse som nu är fastställd. Mig veterligt förfar kanslersämbetet i denna som i alla andra liknande frågor, innan man utfärdar kungörelsen; man tar kontakter med dem som är närmast berörda. Jag kan inte se annat, herr Wallmark, än att det förfarande som här har tillämpats är en praktisk tillämpning av den ökade demokratisering av beslutsfattandet, som vi alla är ense om, och inte motsatsen, som herr Wallmark ville antyda.

Herr **WALLMARK** (m):

Herr talman! Om det skulle innebära demokrati att man får sju dagar på sig för att avge yttrande, då ger jag kanske inte så mycket för demokratin. Jag kan inte bestrida statsrådets påstående att ärendet gick ut på remiss den 22 maj — det kan jag inte, eftersom jag inte varit på departementet och granskat handlingarna. Jag har emellertid varit i kontakt med Chalmers, där man bekräftat att handlingarna inte var ställda till Chalmers utan till förvaltningschefen personligen, vilket innebär att de icke registrerats. De kom förvaltningschefen till handa den 27 — vi skall kanske tala med postverket? Även SFS har sagt att de fått handlingarna den 27, så också där har förmodligen postverket missat.

Ang. beredskapsarbetenas inplacering i långtidsplaneringen, m. m.

Som positivt i statsrådets svar på min fråga vill jag tolka uppgiften att universitetskanslersämbetet kommer att ta kontakt med de tekniska högskolorna för att efterhöra huruvida tillämpningsbestämmelser är erforderliga. I så fall, herr talman, har denna enkla fråga nått sitt syfte.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. beredskapsarbetenas inplacering i långtidsplaneringen, m. m.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet NORLING, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Karl Petterssons* (m) interpellation angående beredskapsarbetenas inplacering i långtidsplaneringen, m. m. och nu anförde:

Herr talman! Herr Karl Pettersson har frågat inrikesministern om han är beredd att utarbeta sådana riktlinjer för beredskapsarbetenas inplacering i ordinarie planer att ordinarie totalanslag icke minskas inom de sysselsättningsvaga regionerna. Herr Pettersson har också frågat, om inrikesministern är beredd att medverka till att den för väganlagen i Jämtlands län aktuella situationen ändras på så sätt att ett visst beredskapsarbete utföres utöver planeringsramarna för åren 1973 och 1974.

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Inom länsstyrelserna och vägverket upprättas nu flerårsplaner för vägbyggandet på landsbygden och fördelningsplan för statsbidragsgivningen till städernas väg- och gatubyggnad under perioden 1970—1974. Till ledning för detta arbete ligger förutom bestämmelserna i vägstadgan direktiv som lämnats av Kungl. Maj:t.

Enligt direktiven skall planerna ba-

seras på en trafikpolitisk angelägenhetsgradering av väg- och gatubyggnadsbehoven. Objektens samhällsekonomiska lönsamhet skall i första hand vara avgörande för prioritering.

I direktiven konstateras emellertid också att beredskapsarbetena under senare år utgjort en betydande del av vägbyggandet på landsbygden och att detta torde bli fallet även under nästa flerårsplanepriod. Flerårsplanerna bör därför upprättas även med hänsyn härtill. De skall alltså innefatta — förutom projekt inom ramen för den ordinarie vägbyggnadsverksamheten — även från trafikpolitisk synpunkt angelägna projekt av sådan storlek, art och lokalisering, att de arbetskraftsresurser som arbetsmarknadsmyndigheterna kan önska sätta in på beredskapsarbeten inom vägväsendet utnyttjas på bästa sätt.

Den i vägstadgan fastlagda principen, att de aktuella vägbyggnadsprojekten skall tas in i flerårsplanerna i den ordning som betingas av angelägenhetsgraden, innebär att, om ett objekt utförs med andra medel än de ordinarie, dessa ordinarie medel kan användas för nästa företag i turordningen. Detta företag behöver inte nödvändigtvis ligga i samma län.

Eftersom flerårsplanerna och fördelningsplanen ännu inte är fastställda, går det för dagen inte att säga vilka objekt som kommer att ingå i planerna för Jämtlands län. Ännu mindre går det att säga något om omfattningen av väginvesteringarna år 1973 eller 1974 — vilket som bekant kommer att bestämmas av 1972 resp. 1973 års riksdagar — eller om situationen på arbetsmarknaden i Jämtlands län om tre till fyra år. Om arbetsmarknadsmyndigheterna vid den tidpunkten önskar sysselsätta ledig arbetskraft i vägbyggen, ankommer det på vägverket att ställa lämpliga objekt till förfogande.

Herr PETTERSSON, KARL, (m):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till kommunikationsministern

Ang. beredskapsarbetenas inplacering i långtidsplaneringen, m. m.

för svaret på den interpellation som jag med kammarens tillstånd ställt till inrikesministern. Bakgrunden till interpellationen var en skrivelse från vägverket till vägmyndigheten och länsstyrelsen i Jämtlands län. Skrivelsen gav besked om att en miljon kronor år 1973 och två miljoner kronor år 1974 för brobygge vid Ammerälven utefter riksväg 87 avförts från flerårsplanen för nämnda år med motivering att arbetena skall utföras som beredskapsarbeten.

Flerårsplanen för dessa år minskas därmed med nämnda belopp. I flerårsplanerna och beredskapsplanen för länet finns andra aktuella projekt. Avsikten med beredskapsarbetena har varit att utöver befintliga ordinarie arbeten skapa sysselsättningsmöjligheter för arbetskraft som inte kan beredas arbete inom den ordinarie arbetsmarknaden.

På grund av ett dylikt förfaringsätt, som jag här relaterat, kan inte en sådan målsättning uppfyllas. Genom att ett ordinarie arbete utförs som ett beredskapsarbete skapas inga nya sysselsättningsmöjligheter. Antalet sysselsatta blir härigenom oförändrat.

I svaret säger kommunikationsministern att planerna enligt direktiven skall baseras på trafikpolitisk angelägenhetsgrad och att de samhällsekonomiska lönsamhetskraven i första hand skall vara avgörande för prioriteringen.

I vägplanerna för Jämtlands län finns sådana projekt. På grund av den snabba omändringen av virkestransporterna genom flottledsnedläggelserna är behovet för en förbättring av vägnätet mycket stort, varför en uppflyttning av andra projekt till högre angelägenhetsgrad helt faller inom de angivna direktiven. En sådan ändring medför att flerårsplanerna för länet kunnat bibehållas oförändrade för de två åren.

I det sammanhanget skulle jag också vilja peka på att det i svaret sägs att, om ett objekt utförs med andra medel än de ordinarie, dessa ordinarie medel kan användas för nästa företag i turordningen. Men kommunikationsminis-

tern påpekar att detta företag *inte* nödvändigtvis behöver ligga i samma län. Med anledning av detta kan man fråga sig, vad det då blir för ändring i sysselsättningsgraden inom länet genom en sådan förflyttning. Som jag tidigare sagt blir det ingen hjälp till ökad sysselsättning av ett sådant beredskapsarbete.

Det är också värt att uppmärksamma att statens vägverk har, i samband med att investeringsramarna för den kommande femårsperioden 1970—1974 gjorts upp, klart givit uttryck för en hårdare satsning på storstadsregionernas vägar på bekostnad av övriga områdets vägar. Detta innebär bl. a. att de ordinarie väganslagen för Jämtlands län under nämnda period kommer att skäras ned högst betydligt.

För åren 1970 och 1971 blir det en nedskärning från planerat 16 miljoner kronor till 12,4 miljoner kronor respektive från 13,5 miljoner kronor till 10,1 miljoner kronor totalt. För det primära länsvägnätet, vari ej ingår riksvägarna, kommer anslagen att minska från 10 miljoner kronor år 1970 till 2,7 miljoner kronor 1974. Samtidigt bortfaller ordinarie vägmedel till sekundära vägar och ödebygdsvägar.

Vägförvaltningen inom länet, som under senare år i första hand strävat efter att bygga om riksvägar och primära länsvägar, kommer med den ändrade resursfördelningspolitiken att sakna möjligheter att bygga om det sekundära vägnätet, som fått stå tillbaka under åren och därför befinner sig i ett mindre gott skick. Turistnäringen och skogsbruket är beroende av ett fungerande sekundärt vägnät. Ytterligare fördröjningar i en utbyggnad av dessa vägar måste allvarligt försämra situationen för dessa näringar och minska inkomstmöjligheterna för den bofasta befolkningen.

I slutet av svaret säger kommunikationsministern att på grund av att flerårsplanerna och fördelningsplanen ännu icke är fastställda går det för da-

Ang. beredskapsarbetenas inplacering i långtidsplaneringen, m. m.

gen inte att säga vilka objekt som kommer att ingå i planerna för Jämtlands län. Jag hade inte begärt något angivande av vilka projekt som skulle inrymmas i planerna, utan jag ställde frågan huruvida man från regeringens sida är beredd att medverka till att det berörda beredskapsarbetet skall utföras utöver planeringsramarna för åren 1973 och 1974. Det kan inte anses vara något svar på den frågan när kommunikationsministern påstår att det inte går att säga något om omfattningen av väginvesteringarna åren 1973 och 1974. Jag vill ännu en gång ställa frågan till regeringen: Är regeringen beredd att medverka till att det berörda beredskapsarbetet skall utföras utöver planeringsramarna för åren 1973 och 1974?

I svaret pekas också på att det inte heller går att säga något om situationen på arbetsmarknaden i Jämtlands län om tre till fyra år. Som svar på detta vill jag hänvisa till att Jämtlands län har haft den procentuellt största utflyttningen under det senaste decenniet och trots detta har stor arbetslöshet. Befolkningen i Jämtlands län uppgick den 31 december 1960 till 139 918 personer och den 1 januari 1969 till 127 921, således en minskning under åtta år med 12 000 invånare.

Enligt Länsplanering 67 pekar den spontana utvecklingen mot befolknings-siffran 112 000 år 1980. Målsättningen enligt Länsplanering 67 är 139 000 invånare 1980. För att uppnå den målsättningen krävs fram till 1980 inom basnäringarna jordbruk, skogsbruk och industri 4 800 nya sysselsättningstillfällen.

Under senare tid har det i olika sammanhang framhållits att det är högkonjunktur inom landet och brist på arbetskraft. Detta är icke fallet inom Jämtlands län. Trots att det nästan dagligen flyttar arbetskraft i de bästa åldrarna till andra områden i vårt land visar statistiken stegrade siffror för arbetslöshet och för antalet sysselsatta i

beredskapsarbeten, omskolning m. m. inom länet.

I mitten av september 1969 var antalet arbetslösa inom länet 789 mot 857 i mitten av oktober, en ökning med 68. Beredskapsarbetena sysselsatte i september 663 och i oktober 763, en ökning med 100. I omskolning var i september 873 och i oktober 1 014 personer, en ökning med 141. I skyddad verkstad arbetade i september 156 och i oktober 158, en ökning med 2, och såsom arkivarbetare i september 110 mot 114 i oktober, en ökning med 4. Till sammans var således 315 fler arbetslösa och insatta i beredskapsarbeten m. fl. sysselsättningar i oktober 1969 än i september.

I svaret anförs att beredskapsarbetena under senare år utgjort en betydande del av vägbyggandet och att detta torde bli fallet även under nästa flerårsperiod. Jag håller fullt och fast med kommunikationsministern om den saken och vill också deklarerat att utan utförda beredskapsarbeten på vägområdet skulle Jämtlands län inte ha haft dagens vägnät. Under senare år har nämligen andelen vägar som utförts som beredskapsarbete inom länet väsentligt överstigit andelen vägar utförda med ordinarie anslag. För detta och för ökade sysselsättningsmöjligheter är vi givetvis tacksamma. Tidigare har dock detta förhållande inte haft till resultat att de ordinarie arbetena minskat, utan beredskapsarbetena har medfört ökad sysselsättning. Genomförs de i den tidigare nämnda skrivelsen signalerade åtgärderna, kommer detta inte att bli fallet i fortsättningen.

Från regeringens sida har det ju blivit högst aktuellt med åtgärder för Norrland. Senast visades regeringens intresse vid det s. k. utspelet i Luleå. Givetvis är vi tacksamma för att några av de utlovade åtgärderna genomförs, men vi som bor i inlandet och framför allt vi i Jämtlands län anser att inlandet blivit i hög grad misslottat i dessa

Ang. viss undervisning för yrkesverksamma studerande

avseenden. Vi är inte på något sätt avundsjuka på övriga delar av Norrland, men det verkar som om det område regeringen finner beaktansvärt är Norrlands kustland. Under den tid lokaliseringsstödet har verkat har Jämtlands län under fyraårsperioden fått 4,8 procent av utgående stöd till stödområdet. En så liten andel kan inte accepteras i fortsättningen. För att den i planeringen uppsatta målsättningen skall uppnås måste förstärkta åtgärder sättas in. Det räcker inte med löften. Om inte snabba åtgärder vidtages, kommer det gamla ordspråket att slå in: Medan gräset gror dör kon.

Som jag tidigare sagt, har beredskapsarbetena varit till stor nytta inom länet, men sådana åtgärder som borttagande av arbetsprojekt från flerårsplanen för vägbyggandet inom Jämtlands län kommer inte att stärka tilltron till regeringens tal om intresse för stödåtgärder åt Jämtlands län och övriga delar av Norrlands inland.

Herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att kommentera den del av herr Petterssons inlägg som rörde sambandet mellan ordinarie planer och beredskapsarbeten. Jag vill i det avseendet framhålla att flertalet projekt som nu utförs av arbetsmarknadspolitiska skäl har en sådan samhällsekonomisk lönsamhet, att de eljest inte skulle ha verkställts förrän relativt långt fram i tiden.

Jag upprepar att det är omöjligt för mig att besvara herr Petterssons fråga och här ge något löfte om vad som kommer att hända 1973 eller 1974. Det må vara 1972 respektive 1973 års riksdag som skall ha rätten att bestämma över det. För den vinter som vi nu är inne i kan jag emellertid ge herr Pettersson besked. Under innevarande vinter utförs beredskapsarbeten på det jämtländska vägnätet för kostnader i storleksordningen 30 miljoner kronor,

vilket är avsevärt mer än tillgängliga ordinarie medel.

Herr PETTERSSON, KARL, (m):

Herr talman! Jag vill erinra om att jag i mitt tidigare inlägg framhöll att vi uppskattar de stora summor som i form av beredskapsarbeten av vägbyggen har tillförts länet. I det avseendet är också statsrådets upplysningar beträffande vinterns insatser helt och hållet riktiga och ur sysselsättningssynpunkt är dessa insatser mycket värdefulla.

Anledningen till att jag ställde frågan om regeringen är beredd att lämna ett besked hänger samman med att regeringen har varit beredd att lämna skriftligt besked på att de här pengarna tagits ur planen. Det har väckt mycken irritation inom länet och har varit uppe till behandling i länsstyrelsens planeringsråd, där man såg mycket allvarligt på situationen. Jag tror att man också i annat sammanhang kan komma att ta upp denna fråga.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. viss undervisning för yrkesverksamma studerande

Herr statsrådet **MOBERG**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Wallmarks* (m) interpellation angående viss undervisning för yrkesverksamma studerande, fick nu ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Wallmark har frågat chefen för utbildningsdepartementet om han vill medverka till att de studerande som önskar studera vid sidan om sitt förvärvsarbete får möjlighet till undervisning med långsam studiegång både under dagtid och kvällstid samt att sådan undervisning meddelas i samtliga universitetsorter. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Ang. viss undervisning för yrkesverksamma studerande

Jag utgår från att herr Wallmark i sin fråga avsett möjligheterna till undervisning för deltidsstuderande vid filosofisk fakultet.

Jag vill erinra om att jag i proposition 1969: 4 angående utbildningens organisation vid filosofisk fakultet framhöll att det borde åligga universitetsmyndigheterna att sörja för att deltidsstuderande erhåller en lämpligt upplagd utbildning. Detta ansvar ålades myndigheterna genom kungörelsen den 28 mars 1969 om utbildning vid de filosofiska fakulteterna.

Kungörelsen trädde i kraft den 1 juli 1969. Det är enligt min mening ännu för tidigt att bedöma hur de nya riktlinjerna fungerar.

Herr WALLMARK (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för svaret. Anledningen till att jag tagit upp denna fråga är den samlade önskan och viljan att hjälpa de vuxna att förverkliga sina studieönskemål. Det har sagts från regeringens sida vid ett flertal tillfällen, att vuxenutbildningen är den stora reform man skall satsa på.

En förutsättning för att de vuxna över huvud taget skall kunna studera är att reella tillfällen till studier bereds dem. Den del av utbildningsområdet som jag har tagit upp i denna interpellation omfattar universiteten, men jag vill bara inom parentes tillfoga att samma problematik finns även inom skolväsendets område.

Jag har inte granskat alla ämnen vid alla universitet — det skall jag villigt erkänna. Men jag kan bara konstatera att det finns en betydande grupp ungdomar — åtskilliga tusen; enbart i denna försöksverksamhet är det flera hundra — som har fem års yrkespraktik och är minst 25 år. Det finns alltså sammanlagt åtskilliga tusen som avser att vidareutbilda sig vid sidan av sitt yrkesarbete. Jag tycker att det är en berömvärd aktivitet, och den skall

stödjas på alla möjliga sätt. De gör en fullgod arbetsprestation och sin del i produktionen, samtidigt som de förkovrar sig till bättre insatser och naturligtvis också till personlig glädje för sig själva.

Då är det ett mycket rimligt krav att man ser till att studierna organiseras på ett vettigt sätt. Det finns alltför många frekventa ämnen som de måste studera på kvällarna. Man har föreläsningar fyra kvällar i veckan, och därtill ganska intensiva studier. I praktiken är det inte möjligt att förena dessa två saker, om man inte skall försumma sitt arbete eller misslyckas med sina studier.

För denna grupp som är föremål för försöksverksamhet tycker jag att det är alldeles speciellt viktigt att man har en långsam studiegång. Det vore oerhört tråkigt över huvud taget om denna försöksverksamhet skulle visa sig ge ett mycket dåligt resultat på grund av att studierna är för hårt organiserade.

Dessa studerande är emellertid ännu så länge i minoritet i jämförelse med dem som är berättigade att gå till universiteten och som, antingen de nu har en examen tidigare eller inte, vill fördjupa eller förnya sina kunskaper. Man har naturligtvis ett rimligt krav på en viss fritid för andra aktiviteter. Om man vill förverkliga sina intentioner att stödja vuxenundervisningen, är det enligt min uppfattning nödvändigt att organisera den på ett sådant sätt att det inte uppstår ett oöverstigligt hinder för ungdomarna.

Herr talman! Detta är bakgrunden till att jag har tagit upp denna fråga. Det svar jag fått av statsrådet är synnerligen legärt. Det är för tidigt att veta något om detta, menade han.

Jag hade väntat att statsrådet, som jag förmodar har intresse av dessa frågor, skulle ha svarat att han givetvis skall undersöka detta problem och driva på så att universitetsmyndigheterna förverkligar det som står i kungörelsen.

Ang. viss undervisning för yrkesverksamma studerande

Det får inte bara vara en tom pappersparagraf som inte leder någonstans.

Låt mig sluta, herr talman, med att mera konkret fråga statsrådet Moberg: Är statsrådet beredd att via sina organ ta kontakt med universitetsmyndigheterna i avsikt att driva på dem att redan till vårterminen få i gång långsam studiegång i flertalet av de frekventa ämnena?

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Det finns för mig ingen anledning att särskilt understryka regeringens intresse för vuxenutbildningen; detta intresse har kommit till uttryck i en rad sammanhang. Det var väl egentligen inte det som denna specifika debatt skulle gälla. Herr Wallmark kan med tillförsikt se fram mot den kommande statsverkspropositionen för att få nya bevis på regeringens vilja att här verkligen åstadkomma ännu bättre förhållanden än hittills.

Låt mig emellertid säga några ord om vad som har påbörjats i höst vid de filosofiska fakulteterna i detta avseende. Cirka 2 000 elever har anmält sin avsikt att från och med detta läsår studera på deltid. Som framgår av propositionen nr 4 vid vårriksdagen, där frågorna om utbildningens organisation vid dessa fakulteter behandlades, åligger det myndigheterna att sörja för att de som anmäler sig för deltidsundervisning erhåller en lämpligt upplagd utbildning. Det föreligger två möjligheter. Vid sådana institutioner som har tillräckligt stort studerandeantal för att kunna bilda självständiga grupper kan dylik undervisning anordnas. Så har skett i höst inom ett flertal institutioner vid universiteten i Stockholm, Lund, Uppsala och Göteborg. Naturligt nog är det Stockholm som dominerar. Det finns här en kurs i engelska för 1 och 2 betyg, i fysik för 1 betyg, i historia för 2 betyg, i informationsbehandling för 1 betyg, i litteraturhistoria för 1 betyg, i matematik för 1 betyg, i statistik för 1 betyg och i statskunskap

för 1 betyg, för att ta Stockholm som exempel.

Dessutom påpekade jag i våras när denna fråga debatterades att i de ämnen där man inte har tillräckligt stort elevantal för att kunna anordna särskilda kurser åligger det myndigheterna att se till att eleverna i fråga får ett individuellt studieprogram som kan möjliggöra för dem att förena utbildning med annan verksamhet.

Jag vill dessutom erinra om att vi i våras gav i tilläggsuppdrag till studie-medelsutredningen att i sitt arbete med översynen av gällande regler för studiemedel även beakta de problem som uppkommer när antalet deltidsstuderande växer. Såvitt jag förstår finns därför beredskap för att vidtaga de förändringar som kan bli erforderliga om och när antalet deltidsstuderande växer.

Herr Wallmark ställer nu frågan om jag vill ta kontakt med universitetskanslersämbetet för att se till att kurser av den förstnämnda typen i ökad omfattning kommer till stånd redan till vårterminen. Jag skall i och för sig mycket gärna ta kontakt med universitetskanslern och diskutera denna fråga med honom. Jag är övertygad om att såväl universitetskanslersämbetet som de olika universiteten gör förberedelser i den mån det finns underlag för detta. Den information jag fått från universitetskanslersämbetet innebär att varje framställning om att ordna sådan särskild undervisning har bifallits. Ingen har fått avslag.

Jag tror, herr Wallmark, att vi kan se ganska optimistiskt på framtiden när det gäller denna fråga. Såväl universiteten själva som myndigheterna och departementet är besjälade av en önskan att när förutsättningar föreligger ytterligare utvidga denna organisation.

Herr **WALLMARK** (m):

Herr talman! Jag tar fasta på det löfte som statsrådet gav. Enligt min mening är det angeläget, när man diskuterar deltidsstudier, att verkligen

Ang. översyn av bestämmelserna om statsbidrag till omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

hålla isär s. k. normal studiegång och långsam studiegång. Som jag sade förut skall jag inte nämna ett antal ämnen som jag finner vara aktuella utan bara ta som ett typiskt exempel en kurs som går liksom tvärs över ett väldigt stort område, nämligen den propedeutiska kursen i juridik. Den finns som kvällskurs, men då skall eleverna läsa fyra kvällar i veckan. När man ringer och får besked om detta, lägger man på luren, och så blir det ingenting mer!

Ute i näringslivet finns ett stort antal personer som skulle behöva komplettera sina kunskaper men som inte faller inom ramen för försöksverksamheten. De är också sådana som skulle behöva läsa men som inte kan läsa annat än i långsam studiegång. Mer än två kvällar i veckan kan man rimligen inte begära att människor som är aktiva i sitt arbete skall ägna åt studier, förutom alla läxor som kommer till. Den typen av utbildning berör många många tusen ungdomar. De skriver inte och anmäler sig, så det registreras inte hur många de är. Om så skedde, skulle det ju vara möjligt att starta kurser med ledning av dessa siffror. Det är genom att starta kurserna och informera om dem som man kan dra till sig hela denna grupp.

Herr talman! Efter statsrådets positiva uttalande är jag förvissad om att den här frågan kommer att lösas, så att vad som gäller inte blir bara en tom paragraf, och det är jag glad för.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. översyn av bestämmelserna om statsbidrag till omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

Ordet gavs därpå till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING, som förklarar sig ämna vid detta sammanträde besvara herr *Blom-*

quists (m) interpellation angående översyn av bestämmelserna om statsbidrag till omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, och nu anförde:

Herr talman! Herr Blomquist har frågat om jag har för avsikt att låta verkställa en översyn av bestämmelserna om statsbidrag till omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda och i så fall i vilket sammanhang.

Den nya lagen angående omsorger om psykiskt utvecklingsstörda, som trädde i kraft den 1 juli 1968, har medfört en väsentlig utbyggnad av undervisningen och en kraftig ökning av antalet lärare. Träningskola har införts för elever som inte kan följa undervisningen i grundsärskolan men som kan delta i annan undervisning och träning. Erfarenheterna av denna nya undervisningsform är mycket uppmuntrande. Utbyggnaden av undervisningen har fortsatt under innevarande läsår. De senaste årens utbyggnad av verksamheten har också aktualiserat vissa frågor rörande skolornas förläggning. Särskolorna förläggs i allt flera fall i anslutning till eller inom grundskolans anläggningar.

Mot bakgrunden av den snabba utvecklingen och de vunna erfarenheterna finns det enligt min mening skäl att nu se över statsbidragsbestämmelserna på området. Det kommer att ske i anslutning till den översyn av bidragsreglerna för det allmänna skolväsendet som har påbörjats inom utbildningsdepartementet.

Herr **BLOMQUIST** (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Aspling för det positiva svaret på min interpellation. Alltsedan riksdagsbehandlingen av den nya lagen angående omsorger om de utvecklingsstörda har jag följt dennas praktiska tillämpning. Jag vet att statsrådet väl känner den stora satsning som landstingen har gjort på det här området och även är införstådd med de ekonomiska svårig-

Ang. översyn av bestämmelserna om statsbidrag till omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda

heter landstingen har att fullfölja de åtaganden som lagen initierar. Därför gläder det mig att statsbidragsbestämmelserna nu skall ses över.

Statsrådet tar i sitt svar upp skolsidan, och min fråga gäller också den, men jag hoppas att det kommer att ske en successiv översyn av alla de andra områdena som berörs av omsorgslagen. Låt mig bara helt kort med ett enda exempel visa att det behövs.

Socialstyrelsen framhåller med skärpa att vårdhemmen för utvecklingsstörda skall ordnas som s. k. inackorderingshem, upptagande 6—10 platser. Till dessa inackorderingshem utgår enligt statsbidragsbestämmelserna inte något anläggningsbidrag, medan sådant utgår om vårdhem av konventionell typ byggs. De nuvarande bestämmelserna motverkar enligt mitt förmenande på detta sätt den nya vårdformen.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 154, med förslag till särskilt olycksfallsskydd för värnpliktiga m. fl.; och

nr 166, med förslag till lag om ändring i lagen (1919:367) om fri rättegång.

Föredrogos och hänvisades till konstitutionsutskottet motionerna nr 1102—1104.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 164, angående godkännande av fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen.

Anmäldes och bordlades följande motioner:

nr 1105, av herr *Skårman m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 142, angående förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB; samt

nr 1106, av herr *Virgin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 142, angående förvärv av aktier i AB Kabi och Apoteksvarucentralen Vitrum Apotekare AB.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.57.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Fredagen den 21 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 164, angående godkännande av fördrag om förhindrande av spridning av kärnvapen.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet motionerna nr 1105 och 1106.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av proposition om kommunalt partistöd;

nr 37, i anledning av motioner angående samhällsplaneringen i den del dessa avser rätten att utbekomma allmänna handlingar i stadsplaneärenden; samt

nr 38, i anledning av motioner om inrättande av kommunalråd och andra åtgärder för att stärka den kommunala självstyrelsens medborgerliga förankring;

statsutskottets utlåtanden:

nr 156, i anledning av motioner om överförande av värnpliktiga jordbrukare m. fl. till lokala försvarsförband;

nr 157, i anledning av motioner om åtgärder för att demokratisera försvaret;

nr 158, i anledning av motion angående möjligheterna att inom försvaret ersätta cykeltolkning med andra transportsätt;

nr 159, i anledning av motioner om dels en statlig transportorganisation för

inrikesflyget, m. m., dels en översiktlig plan för inrikesflygets utbyggnad;

nr 160, i anledning av motioner rörande det svenska allmänflyget, m. m.; samt

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om sjömansförmedlingen och sjömanshusen;

bevillningsutskottets betänkande nr 63, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för omorganisation av den centrala skatteförvaltningen jämte motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av motioner angående ägandeförhållandena inom skogsnäringen; samt

nr 49, i anledning av framställning från riksdagens revisorer angående omorganisation av revisorernas kansli;

första lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot professionell boxning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning av motioner om en allmän översyn av lagen om allmän försäkring;

nr 77, i anledning av motioner om ersättning från den allmänna försäkringen för behandling av missbildningar i ansiktet;

nr 78, i anledning av motioner om jourskyldighet för läkare; samt

nr 79, i anledning av motioner om differentierade avgifter vid ålderdomshem;

tredje lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen

Interpellation om en redogörelse för penningpolitiken och situationen på valutaområdet

(1959:517) om förlängning av tiden för vissa servitut;

jordbruksutskottets utlåtande nr 39, i anledning av motioner angående användande av domänverkets vinstmedel för fritidsanläggningar; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av motioner angående naturvården inom de svenska fjällområdena; samt

nr 53, i anledning av motioner angående skyddet för de svenska nationalparkerna.

Interpellation om en redogörelse för penningpolitiken och situationen på valutaområdet

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (m) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Under den senaste tolv månadersperioden t. o. m. oktober 1969 har den svenska valutareserven minskat med 2 682 miljoner kronor. På ett år har valutareserven nedgått med cirka 40 procent. Motsvarande minskning ett år tidigare var 347 miljoner kronor. Trots förhoppningar att den under oktober verkställda uppvärderingen av den tyska D-marken och det därmed inträdda relativa lugnet på den internationella valutamarknaden skulle resultera i ett återflöde av valutor till vårt land, har motsatsen blivit fallet. Under oktober sjönk valutareserven sålunda med 75 miljoner kronor. Icke minst detta torde utgöra ett observandum.

Utvecklingen är så mycket mera anmärkningsvärd som riksbanken iakttagit en allt restriktivare penningpolitik innefattande mycket kännbara kreditrestriktioner och ett osedvanligt högt diskonto tillika med en skärpt kontroll av valutarörelserna. Å andra sidan har den sålunda bedrivna penningpolitiken icke följts upp av finanspolitiken, och

ett betydande budgetunderskott torde vara att emotse.

Allt flera iakttagare frågar sig: Vad beror den pågående långvariga valutaströmningen på? Beror kapitalutströmningen främst på förändrade betalningsförhållanden med utlandet eller är orsakerna av mera djupgående karaktär? Någon närmare analys av de underliggande orsakerna har veterligen icke skett. Valutastatistiken belyser endast ofullständigt förhållandena och riksbankens information på området är ytterst knapphändig. Detta är med hänsyn till valutareservens betydelse för samhällsekonomin och för våra möjligheter till internationellt samarbete att beklaga.

Sveriges riksbanks årsbok för år 1968 innehåller en i och för sig värdefull specifikation av vissa huvudposter i betalningsbalansen belysande dels de löpande transaktionerna omfattande handelsbalansen, sjöfartsnettot, turistnetto, övriga tjänster och transfereringarna, dels kapitaltransaktionerna omfattande bl. a. de direkta investeringarna i utlandet och övriga privata kapitaltransaktioner, vartill kommer den s. k. restposten.

Men huru vissa av dessa poster utvecklats under de senaste månaderna därom saknas närmare uppgifter. Att bytesbalansen visat underskott är i och för sig inte ägnat att inge oro så länge exporten har en tillfredsställande utveckling.

Den stigande exporten har uppenbarligen nödvändiggjort en ökad kreditgivning till utlandet.

Enligt uppgift skulle ökningen i de svenska företagens nyinvesteringar i utlandet endast utgöra en mindre del av den totala valutaförlusten.

Valutareservens sammansättning är av betydelse. Hur stor del av valutabehållningen utgöres av utländska skattkammarväxlar i samband med internationella krediter åt USA, England och Frankrike, som riksbanken varit med

Interpellation om åtgärder mot befolkningsminskningen på Öland, m. m.

om? Finnes anledning att tro att vissa fordringar är mer eller mindre infrusna? I vilken utsträckning förekommer depositioner av eurodollar?

Under åberopande härav tillåter jag mig att till statsrådet och chefen för finansdepartementet rikta frågan, huruvida statsrådet är beredd att lämna riksdagen en närmare redogörelse för den på senare tid förda penningpolitiken och för den aktuella situationen på valutaområdet, innefattande en analys av orsakerna till den fortgående avtappningen av valutareserven.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakarande spørsmål finge framställas.

Interpellation om åtgärder mot befolkningsminskningen på Öland, m. m.

Ordet lämnades här efter till herr SCHÖTT (m), som yttrade:

Herr talman! Ölands invånarantal är sedan länge stadigt sjunkande. År 1950 uppgick öns befolkning till 25 900. 1965 hade den minskat med 17 procent till 21 500 för att vid senaste årsskifte vara nere i 20 600. År 1980 väntas invånarantalet ha stabiliserat sig omkring 19 000.

Flertalet av dessa siffror återfinns i Länsplanering 1967 för Kalmar län och återges också i en av Kalmar läns södra landsting verkställd utredning om Ölandsbron och turismen. I denna utredning anges också att folkminskningen avser hela ön och att tätorterna i genomsnitt drabbas nästan lika hårt som glesbygden.

Vidare anges att andelen invånare i produktiv ålder under överskådlig tid liksom nu beräknas till ca 60 procent. Förvärvsintensiteten år 1965 uppges till 40 procent och den direkt tillgängliga arbetskraftsreserven till minst 10 procent av befolkningen eller mer än 2 000 personer, till större delen hemmafruar.

Helt naturligt inger den fortgående befolkningsminskningen på Öland oro. Särskilt stark känns denna oro bland kommunalmännen på ön, som har stora svårigheter att hålla den kommunala utdebiteringen på rimlig nivå.

Stora förväntningar har fästs vid Ölandsbrobygget, som nu pågår för fullt och beräknas vara klart 1972.

Enligt den tidigare nämnda turistutredningen väntas brobygget bl. a. innebära att under högsäsongen antalet bilturister på Öland kommer att mer än fördubblas. Klart framgår att det fordras en kraftig upprustning på ön av både vägnät och turistanläggningar.

Landstinget har i höst beslutat ett avsevärt stöd åt Ölandsturismen men utan tvekan fordras även statlig hjälp. För närvarande utgår statligt lokaliseringstöd till turistanläggningar inom det s. k. norra stödområdet. En ändring så att dylikt stöd kan utgå även till turistanläggningar på Öland bör snarast ske.

På Öland är man djupt besviken över att man trots statsmakternas beslut om byggandet av Ölandsbron ej fått några löften om industrilokaliseringar. Sådana bedömer man som absolut erforderliga om den pågående befolkningsminskningen på ön skall kunna hejdas. Det framhålls att samtidigt med beslutet om brobygget borde man ha inlett en lokaliseringssatsning på Öland, men denna satsning har tyvärr uteblivit.

Med anledning av vad som anförts hemställs om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Vilka lokaliseringspolitiska åtgärder avser regeringen vidtaga för att hejda befolkningsminskningen på Öland och säkerställa en gynnsam utveckling av öns näringsliv?

Även denna hemställan bifölls.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga den 20 november framställdes av herr *Dahlberg* (s) till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet: »Vilka åtgärder ämnar arbetarskyddsstyrelsen vidtaga för att nedbringa dödsolyckorna inom skogsbruket med speciell hänsyn till olycksfallsrisken i stormfälld skog?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.06.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert